

Міністерство освіти та науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет психології та соціальної роботи
Кафедра дошкільної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

Особливості виховання дошкільників з негативною поведінкою

Виконала:

студентка групи ДОМз - 21

спеціальності:

012 Дошкільна освіта

Обелець Людмила Антонівна

Керівник:

канд. пед. наук, доц. Пихтіна Н.П.

Рецензенти:

докт. пед. наук, професор

Турчин Т.М.

канд. пед. наук, доцент

Матвієнко С.І.

Анотація

Магістерська робота на тему: «*Особливості виховання дітей з негативними проявами у поведінці*» досліджувалася на теоретичному та емпіричному рівнях.

На теоретичному рівні здійснене теоретичне обґрунтування проблеми виховання дітей з негативною поведінкою.

На емпіричному - представлена програма й методика констатувального, формувального й контрольного етапів педагогічного експерименту. В межах цієї частини роботи, розроблені критерії, показники та рівні сформованості готовності вихователів до виховання дітей з негативною поведінкою. Підібрані й розроблені методики для практичного вивчення стану сформованості готовності вихователів до виховання дітей з негативною поведінкою. Розроблені й перевірені педагогічні умови використання загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці.

Ключові слова: виховання, негативні прояви у поведінці дітей, загальні педагогічні методи виховання, спеціальні корекційні методи виховання.

Abstract

Master's thesis on "Peculiarities of raising children with negative behaviors" was studied at the theoretical and empirical levels.

At the theoretical level, the theoretical substantiation of the problem of raising children with negative behavior is carried out.

Empirically, the program and methods of the ascertaining, forming and control stages of the pedagogical experiment are presented. Within this part of the work, criteria, indicators and levels of formation of educators' readiness to bring up children with negative behavior are developed.

Methods for practical study of the state of formation of educators' readiness to bring up children with negative behavior are selected and developed. The pedagogical conditions of use of the general pedagogical and special corrective methods in education of children with negative displays in behavior are developed and checked.

Key words: education, negative manifestations in children's behavior, general pedagogical methods of education, special corrective methods of education.

Ніжин – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ НЕГАТИВНОЮ ПОВЕДІНКОЮ.....	3
1.1. Аналіз проблеми виникнення негативних проявів у поведінці дошкільників у психолого-педагогічній літературі.....	9
1.2. Вивчення поглядів учених на проблему виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці.....	17
1.3. Характеристика загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у попередженні і подоланні негативної поведінки у дошкільників.....	26
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ І.....	35
РОЗДІЛ ІІ. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З НЕГАТИВНОЮ ПОВЕДІНКОЮ..	
2.1. Програма і результати констатувального етапу дослідження використання вихователем загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів у вихованні дошкільників з негативними проявами у поведінці.....	38
2.2. Характеристика рівнів готовності вихователів до виховання дітей з негативною поведінкою.....	50
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ ІІ.....	64

РОЗДІЛ ІІІ. СИСТЕМА РОБОТИ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ГОТОВНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ І БАТЬКІВ ДО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З НЕГАТИВНИМИ ПРОЯВАМИ У ПОВЕДІНЦІ

3.1.Педагогічні умовивикористання загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці	67
3.2.Система роботи з підвищенняготовності вихователів і батьків до використання загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці	
3.3.Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....	98
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ ІІІ.....	113
ВИСНОВКИ.....	115
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	124
ДОДАТКИ.....	130

ВСТУП

Актуальність. У наш час все частіше постає питання про виховання дитини культурною, всебічно розвиненою особистістю. У виховній практиці часто доводиться мати справу з дітьми дошкільного віку, що мають негативні прояви у поведінці. Це категорія дітей, які своєю поведінкою досить помітно відрізняються від ровесників. Як свідчать спостереження та наукові дослідження, розвиток психічних процесів дітей цієї групи відбувається в межах вікової норми, і відхилення у дитячій поведінці не зумовлені клінічною симптоматикою. Негативні прояви у поведінці дітей – це інтегроване явище, яке залежить від багатьох соціально-економічних, психолого-педагогічних чинників, серед яких сім'я й середовище освітньої установи займають провідне місце [62]. Це вимагає від вихователів і батьків підвищеної уваги та особливої педагогічної майстерності у профілактичній роботі з дітьми означеної категорії.

Для формування й розвитку здорової особистості вирішальне значення має її ранній емоційний досвід. Наукові дослідження і педагогічна практика засвідчують, якщо дитина дошкільного віку розвивається відповідно до встановлених вікових норм, то головною причиною відхилень в її поведінці є здебільшого неправильне виховання в сім'ї. Відсутність системи ціннісних орієнтацій, непослідовність сімейних дисциплінарних вимог, невміння дорослих налагодити психологічний контакт з дітьми, спричинюють виникнення таких відхилень у дитячій поведінці, як агресивність, замкнутість, тривожність, неслухи, жадібність, нечесність, агресивність, впертість, капризова тощо, які лежать в основі виникнення у підлітковому і юнацькому віці антисоціальної і навіть кримінальної поведінки. Таким дітям

важче призвичаїтися до нового, вони частіше конфліктують з ровесниками й дорослими.

Вагомий вклад у дослідження проблеми відхилень у формуванні особистості та шляхів їх попередження внесли в ХІХ-ХХ ст. такі вчені, як

П. Лесгафт, І. Гернет, К. Ушинський, М. Пирогов, О. Острогорський, І. Сікорський, В. Кащенко, Я. Корчак, П. Блонський, Г. Фортунатов, С. Шацький, А. Макаренко, В. Сухомлинський та інші.

Велике значення мають роботи П. Лесгафта в галузі виховання дітей раннього і дошкільного віку засобами гуманізуючих стосунків у сім'ї. Оскільки саме у родині об'єктивними є нормальні умови для росту, розвитку і прояву всіх позитивних здібностей дітей[27].

Численні психолого-педагогічні дослідження вітчизняних і зарубіжних авторів підтверджують вагоме значення дитячо-батьківських стосунків у розвитку кожної особистості. Як зазначав Г.Костюк, виховання, яке зводиться лише до зовнішніх впливів (накази, заборони, тощо) та ігнорує внутрішні зміни в думках, приречене на невдачу. Воно породжує негативні риси дитини, які спочатку виникають як ситуаційні явища і виражають її протидію грубим вимогам дорослих, а згодом закріплюються і перетворюються на стійкі характерологічні риси[2].

Проблему виховання дітей дошкільного віку розглядали П.Блонський, Є.Мурашова, І.Марценківський, О.Кочетов, Л.Божович, Т.Поніманська.

Оскільки негативні прояви поведінки є початковим етапом формування у майбутньому різних поведінкових відхилень, цікавим в нашому дослідженні є роботи, присвячені аспектам, етапам та різновидом поведінкових відхилень – девіації. Теоретичні аспекти виникнення відхилень у поведінці знаходимо в працях Є.Змановської, Н.Максимової, І.Подласого. Обґрунтування актуальності, рівнів, моделей, напрямків профілактики девіантної поведінки дітей та молоді окреслено в роботах В.Оржеховської, О.Пилипенка, Т.Федорченко. Питання чинників негативної поведінки у

дітей, механізмів її виникнення й поглиблення різноманітними формами девіацій, представлені у наукових пошуках Т.Колесіної, Н.Пихтіної, О.Потапової.

Сьогодні, недостатньо дослідженою є проблема подолання й корекції негативних проявів у поведінці дітей дошкільного віку засобами загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів, потребують ретельнішого вивчення питання соціально-педагогічної реабілітації дошкільників.

Тому темою магістерської роботи обрано проблему **«Особливості виховання дітей з негативними проявами у поведінці»**.

Науковий напрямок: превентивна педагогіка.

Наукова проблема: виховання дітей з відхиленнями у поведінці.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати проблему виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці; практично вивчити педагогічні умовивикористання загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у корекційно-виховній роботі з дошкільниками; розробити й перевірити ефективність системи роботи з підвищення готовності педагогів і батьків щодо використання означеної групи методів у вихованні дошкільників з негативною поведінкою.

Завдання дослідження:

1. Охарактеризувати сутність і різновиди негативних проявів у поведінці дошкільників та чинники їх виникнення;
2. Проаналізувати погляди вчених на проблему виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами поведінки;
3. Охарактеризувати загальні педагогічні і спеціальні корекційні методи виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці;
4. Окреслити критерії та показники, визначити рівні готовності педагогів і батьків до виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці;

5. Виявити та вивчити педагогічні умови використання загальних та спеціальних методів у вихованні дітей з негативними поведінковими проявами;

6. Перевірити педагогічні умови виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці.

Об'єкт дослідження: виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці.

Предмет дослідження: педагогічні умови виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що процес використання загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів у вихованні дітей з негативними поведінковими проявами буде більш ефективним за дотримання наступних педагогічних умов: забезпечення знань вихователів про особливості виховання дітей з негативними проявами у поведінці; взаємодії педагога і сім'ї у вихованні дошкільників з означеними поведінковими проблемами.

Методи дослідження:

Теоретичні: вивчення психолого-педагогічної літератури, аналіз, синтез, систематизація, узагальнення,

Емпіричні: педагогічний експеримент, спостереження за негативними проявами у поведінці дітей та за використанням вихователями загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів виховання, інтерв'ювання вихователів, анкетування педагогів, батьків.

Методи математичної статистики та обробки педагогічного дослідження.

Наукова новизна дослідження: полягає у тому, що *уточнено* зміст понять: загальні педагогічні та спеціальні корекційні методи у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці; *розроблено* критерії, показники та рівні готовності педагогів і батьків до використання загальних педагогічних і

спеціальних корекційних методів у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці; *розроблено та апробовано* систему роботи з використання загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів у роботі вихователя; *удосконалено* форми і методи профілактичної роботи педагога в означеному напрямі.

Теоретичне значення дослідження: теоретичне обґрунтування проблем виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці; розробки системи роботи з використання загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці; вивчення та удосконалення педагогічних умов їх використання у корекційно-виховній роботі з дошкільниками.

Практичне значення дослідження: практичне вивчення педагогічних умов використання загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів у подоланні негативних проявів у поведінці дошкільників; розробки системи роботи з їх удосконалення та перевірка її ефективності; підвищення рівня готовності вихователів до профілактики негативної поведінки у дітей.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження знайшли відображення у статті **«Використання загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у вихованні дошкільників з негативними проявами у поведінці»**, що апробувались на Всеукраїнській студентській науково-практичній інтернет-конференції *«Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку» (2019)*.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів з підрозділами, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

Загальний обсяг роботи 163 сторінки з них 117 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З НЕГАТИВНИМИ ПРОЯВАМИ У ПОВЕДІНЦІ

1.1. Аналіз проблеми виникнення негативних проявів у поведінці дошкільників у психолого-педагогічній літературі

Проблема формування негативних проявів у поведінці дошкільників та чинників, що їх зумовлюють досліджується у науковій літературі педагогами, психологами, фахівця соціально-педагогічної галузі. Оскільки формування негативних проявів у поведінці дітей є початковим етапом у формуванні в майбутньому стійких поведінкових відхилень, в межах нашого дослідження доцільно використовувати для аналізу роботи науковців, що стосуються загальних аспектів формування поведінки, важковиховуваності та педагогічної занедбаності дитини, девіацій поведінки.

Проблему нормативності як основної характеристики поведінки дошкільників розглядали у своїх працях Д.Ельконін, О.Кононко, Т.Поніманська та інші науковці. В.Оржеховська, Т.Федорченко розглядали педагогічні аспекти виховання дітей дошкільного віку, схильних до поведінкових відхилень.

Для розробки теоретичних основ профілактики девіацій поведінки мають значення фундаментальні дослідження загальних проблем виховання В.Вілюнаса, І.Беха, С.Белічевої, Б.Кобзаря, О.Киричука, І.Козубовської, В.Оржеховської, Г.Пустовіта, А.Сиротенка, М.Фіцули.

Важливе місце в дослідженні попередження девіантної поведінки займають наукові праці з проблем мотивації поведінки: В.Демиденка, Ю.Клейберга, В.Мерліна, Е.Натанзона, П.Якобсона, Ю.Клейберга, О.Пилипенка, Т.Федорченко та ін.

Загальні проблеми поведінки особистості аналізуються у працях Л.Божович, Л.Виготського, М.Дубініна, Б.Ломова, Л.Славіної, С.Рубінштейна, В.Крижка, Є.Павлютенкова та ін.

Дослідження філософських, кримінологічних, соціологічних, психологічних і педагогічних механізмів виникнення відхилень у поведінці, їх діагностики, а також форм і методів профілактики представлені в працях Л.Архангельського, С.Белічевої, А.Белкіна, Л.Зюбіна, В.Кудрявцева, І.Подласого, Н. Пихтіної та ін.

Використання понять характеру в значенні поведінкових відхилень викликає значні труднощі, тому що дітей з відхиленнями у поведінці характеризують по-різному. У вітчизняній літературі функціонують такі взаємозамінні терміни, як "труднощі виховання", "важковиховувані", "важка дитина", "відхилення в поведінці", "діти з негативними проявами у поведінці" тощо.

Оскільки дошкільний вік є періодом інтенсивної соціалізації особистості, то захисні механізми її психіки тільки починають формуватися. Саме від подій цього періоду життя залежить, якими вони будуть у майбутньому: продуктивними, які стимулюють процес розвитку і саморегуляції особистості, чи непродуктивними, що деформують поведінку і діяльність дитини. Деформацію поведінки науковці й називають негативними проявами у поведінці, або негативізмами [46]. У перекладі з латини поняття "негативізм" означає позбавлений розумних підстав, опір суб'єкта діям, що застосовуються щодо нього. Спочатку поняття "негативізм" уживалося лише стосовно патологічних явищ, що виникали за деяких форм психічних захворювань. У сучасній науці це поняття має

набагато ширшу сферу застосування, зокрема вживається в педагогіці і психології для означення будь-якого невмотивованого опору чужому впливу. Частіше за все негативізм зустрічається у дітей стосовно вимог дорослих, що висуваються без урахування їх потреб [56]. Негативізм, як орган кризи.

Урахування психолого-педагогічної сутності негативних проявів у поведінці дошкільників є важливим у розумінні механізмів формування у майбутньому найбільш поширених девіацій поведінки дітей та молоді.

Першочергово, нам потрібно з'ясувати зміст таких понять: «негативні прояви поведінки», «важковиховуваність», «педагогічна занедбаність» та як вони співвідносяться з поняттям «девіантна поведінка».

Діти знегативними проявами у поведінці, за визначенням Т.Федорченко, це такі, в яких під впливом несприятливих для їхнього розвитку соціальних, психолого-педагогічних та медико-біологічних факторів відбувається порушення ставлень до норм поведінки[61].

П.Блонський, головним показником характеристики дітей з негативними проявами у поведінці, виділив зовнішньо поведінкові прояви дітей. Він розглядав три категорії дітей: дуже збудливі діти, діти – індивідуалісти і некультурні діти. Він вбачав причини негативної поведінки дітей у моторній нестриманості, невихованості, відхиленні в стані нервової системи дитини[8].

І.Невський, вибравши за критерій рівень дифереціації функціонального розвитку особистості дитини в умовах її виховання в сім'ї, виділив чотири групи таких дітей:

1. Діти з дефектами центральної нервової системи і спадковості;
2. Діти педагогічно й соціально занедбані;
3. Діти соматично неповноцінні;
4. Змішані типи.

І.Невський відмічає окремі особливості в поведінці дітей з негативними проявами: їхню малу активність; загальмованість або високу збудливість;

агресивність; неорганізованість; порушення взаємовідносин з однолітками[37].

За свідченням багатьох дослідників, більшість дітей з негативними проявами в поведінці виявляє слабкий інтерес до розумової праці і до розумових занять; у значної ж більшості переважає здатність і любов до фізичної й механічної праці і навіть особлива схильність і любов до занять різними ремеслами. Це пояснюється не лінощами в звичайному розуміння, а скоріш властивістю характеру й духовного розвитку, що робить для них фізичну працю доступною й приємною, а розумову – важкою.

До найбільш частих вад і проблем дітей з негативними проявами в поведінці належать: неуспішність, лінощі, розсіяність і надзвичайна сором'язливість, яка нерідко переходить в повну замкнутість[61].

Є.Петухов, Б.Кобзар зазначають, що *педагогічна занедбаність* – це відхилення від норми у навчальній діяльності дітей та у поведінці, що зумовлені недоліками виховання. Тобто, педагогічна занедбаність зумовлена в першу чергу недоліками навчальної діяльності, сімейного виховання, внаслідок не сформованість дитини як суб'єкта ведучих видів діяльності[62].

До *педагогічної занедбаності* призводить і сімейне неблагополуччя. Такі діти, за спостереженнями Т. Федорченко, можуть бути розподілені на дві групи: діти, що не отримали належного рівня морально-етичних знань відповідно до їхнього віку, і тому мають відхилення в системі суб'єктивних ставлень, і діти, у яких внаслідок тривалого перебування в несприятливому соціальному мікросередовищі сформувалися негативні морально-етичні знання і відповідний негативний життєвий досвід[61].

Зовнішні чинники соціально-педагогічної занедбаності: дефекти сімейного виховання, недоліки навчально-виховного процесу, дегуманізація педагогічного процесу та сімейного виховання.

Внутрішні чинники соціально-педагогічної занедбаності: індивідуальні та психофізіологічні особливості дитини, домінуючі психоемоційні стани, внутрішня позиція [38].

За визначенням багатьох досліджень соціально-педагогічна занедбаність зароджується у ранньому дитинстві. При несприятливій соціальній ситуації розвитку ознаки і прояви занедбаності накопичуються і переходять у якісні утворення – симптомокомплекси. Вони проявляються спочатку в поведінці дитини, не зачіпаючи її особистості (дошкільне дитинство), а потім поширюються на особистісну сферу[38].

Науковці пов'язують психологічні механізми формування соціально-педагогічної занедбаності з:

- гіперобособленням, що виявляється в підсиленні позиції "я не такий, як всі";
- психологічною незахищеністю дитини і пов'язаних з нею захисних форм поведінки, перш за все, агресивних [51].

Р.Овчарова визначає такі особистісні характеристики соціально-педагогічно занедбаної дитини:

- головне протиріччя – прагнення до прийняття і схвалення;
- низька соціальна пристосованість: недовірливість, образливість, слабо розвинена інтуїція у міжособистісних стосунках;
- негативізм, егоцентризм, впертість;
- висока розсіюваність уваги, підвищена втомлюваність;
- занижена самооцінка, невпевненість у собі, нестійкий настрій;
- низька адаптованість до нових умов;
- відсутність страху в ситуаціях підвищеного ризику;
- ігнорування соціальних вимог і культурних норм поведінки;
- у стосунках з дорослими – сором'язливі, чутливі до невдач, схильні до поганого настрою;

– намагання компенсувати свій статус агресивністю, спробами повернути до себе увагу ризикованими вчинками[38].

Термін «*важковиховуваність*» у різні часи трактували по-різному. Ще в першій половині ХІХ ст. «важкими» вважали лише дітей з різко вираженими фізичними вадами: сліпих, глухих, глухонімих тощо. Частіше дітей, яких сьогодні визначають, як осіб з особливими потребами. Використовувався термін «важке дитинство», «морально-дефективний», «бездоглядність».

За оцінкою загальноприйнятому розумінні до важковиховуваних відносяться фізично здорові діти, в поведінці яких спостерігається неорганізованість, недисциплінованість, хуліганство, правопорушення, опір виховним впливам, тощо. [41].

П.Блонському належить загальне визначення *важкої дитини*: «...Важка дитина – це така, по відношенню до якої робота вихователя виявляється малопродуктивною, з якою вихователіві важко працювати»[8].

Т.Федорченко зазначає, важкі діти – це діти, схильні до негативних проявів у поведінці, або конкретніше ті, які не здатні засвоювати педагогічні засоби впливу й відповідно на них реагувати. Вони стійко чинять опір вихователіві, проявляють недовір'я, неповагу до педагога, колективу ровесників[61].

Поняття "негативні прояви у поведінці" тісно пов'язане з поняттями "відхилення у поведінці" та "девіантна поведінка", оскільки вони відіграють роль початкового етапу у формуванні девіантної поведінки[36].

Як зазначає Ю.Клейберг, *девіантна поведінка* являє собою систему вчинків особистості, що відхиляються від загальноприйнятої норми (норми психічного здоров'я, права, культури, моралі тощо)[20].

Проблему девіантної поведінки діагностували Ю.Клейберг, І.Єрмаков, Л.Сохань, М.Рижков, Є.Павлютенков, В.Крижко, Т.Титаренко, О.Бондарчук, Л.Шнейдер, Т.Федорченко.

О.Бондарчук виділяє такі види девіантної поведінки дітей: антисоціальну (делінквентну і кримінальну) поведінку, асоціальну (аморальну) поведінку, аутодеструктивну поведінку (адиктивну, суїцидальну) тощо [10].

Щодо характеристики *негативних проявів у поведінці дітей*, зазначимо, що науковці і практики наголошують на існуванні *найбільш поширених*:

– *Замкнутість*, аналізуючи яку О. Вахнюк вказує на те, що вона є порушенням особистісного розвитку, що виявляється у відстороненні від товариства інших людей унаслідок послаблення емоційного зв'язку з оточенням [12, с. 14].

– *Гіперактивність*, що характеризує нездатність дитини поводитися спокійно, вона постійно метушиться, має досить обмежену увагу, їй важко зосереджуватися на будь-який звук, рух, слово тощо [18].

– *Сором'язливість* – боязнь людей, особливо тих, які з тієї чи іншої причини, негативно впливають на наші емоції. Збентеження (стан сором'язливості) можна визначити як зняковіння, відчуття незграбності. Переживання збентеження часто перебігає на тлі, з одного боку, інтересу до людей, а з іншого – на тлі страху перед соціальною взаємодією. Сором'язливість – не особистісний розлад, а, скоріш за все, певний патерн чи риса, пов'язана із прагненням уникати спілкування або ухилятися від соціальних контактів [69].

– *Страхи* є відповіддю на деяку небезпеку, що насувається. Різні градації страху в дитини виражаються по-різному: жахом, панікою, острахом, тривожністю, боязким чеканням, заляканістю, затурканістю, зв'язаними зі страхом почуттями покірності і відданості [69].

– *Істерики*. Дослідники вказують на те, що трапляються вони, як правило, в людних місцях і мають справу з ними переважно батьки [54; 62].

– *Агресивність* – як відносно стійкий емоційний стан людини, який виявляється у гніві, злості, роздратованості і є передвісником

агресії. Агресивність у загальних рисах розуміється як стійка риса особистості, для якої характерно цілеспрямоване нанесення фізичної або психічної шкоди іншій особі. Формування агресивності в дитячому віці відбувається під впливом сімейного та шкільного виховання, несприятливої взаємодії дитини з соціальним оточенням, а також визначається соціальними і соціально-економічними умовами сучасного суспільства[64].

– *Негативізм* – це як опозиційне дитини реагування не на зміст, а на саму пропозицію дорослих, яке характеризується асоціальними тенденціями. Дитячий негативізм, варто відрізнити від звичайного непослуху. При негативізмі вся поведінка дитини йде всупереч з тим, що пропонують їй дорослі. Якщо дитина не хоче зробити що-небудь, тому що це неприємно йому (наприклад, він грає, а його змушують йти спати, він же спати не хоче), це не буде негативізмом. Якщо дитина хоче зробити те, що викликає її інтерес, вона прагне, а їй це забороняють, опір дитини заборонам дорослого є негативізмом. Це негативна реакція на вимогу дорослих, реакція, яка мотивується сильним бажанням дитини[40; 62].

– *Нечесність* – негативний прояв, що мотивується намаганням ухилитися від відповідальності за якийсь негарний вчинок, і бажанням домогтись чогось такого, що в інший спосіб здобути дуже важко, або й неможливо тощо[48].

Таким чином, здійснюючи профілактику негативних проявів у поведінці дітей, варто відштовхуватися від розуміння сутності низки понять, що складають необхідне інформаційне підґрунтя для розуміння природи поведінкових відхилень, етапів у їх формуванні, чинників, що зумовлюють девіації.

Необхідно розрізнити поняття негативізм «негативні прояви в поведінці», «педагогічна занедбаність», «важковиховуваність». Негативні прояви поведінки формуються у дітей, у яких відсутні умови для повноцінної соціалізації та індивідуалізації особистості дитини. Проаналізувавши різні

погляди вчених на формування негативних проявів у поведінці дитини, можна виокремити такі чинники їх прояву: несприятливий мікроклімат сім'ї (конфліктна атмосфера, неправильний тип виховання), негативний вплив середовища, підвищена сприйнятливність неправильних форм поведінки тощо. Вони є етапами формування девіантної поведінки.

Найбільш поширені такі негативні прояви в поведінці дітей: *нечесність, негативізм, агресивність, істерики, страхи, сором'язливість, гіперактивність, крадіжки, замкнутість тощо.*

1.2. Вивчення поглядів учених на проблему виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці

Для дослідників завжди актуальною була проблема подолання негативних проявів у поведінці дітей. Більшість з них вважали, що можна корегувати поведінку усіх дітей, за винятком поведінки «вроджених злочинців». Для цього, на їхню думку, треба передусім уважно вивчити особливості самої дитини, та її оточення. Не знаючи цього, вихователі постійно заходили в безвихідь, стикаючись з проявами тих чи інших рис характеру і не вміючи знайти причину такої поведінки[60].

Значний внесок у дослідження проблеми виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці у другій половині XIX ст. внесли такі вчені, як М.Добролюбов, Д.Писарєв, М.Пирогов, К.Ушинський, О.Острогорський. Цікавими є погляди М.Пирогова, який вимагав від вихователів шанобливого ставлення до вихованців, враховування всіх обставин здійснення поганих вчинків і призначення відповідного покарання. К.Ушинський серед засобів морального виховання відзначав *приклад, педагогічний такт, схвалення, покарання* та інші.

О. Духнович розумів, що на формування поведінки дитини *впливають природні нахили і навколишнє середовище*. Він рекомендував нешаблонні підходи до фізично слабких дітей та дітей із затримками у психічному розвитку. Покарання до дітей, радив застосовувати тактовно, обережно, але в окремих випадках вчений допускав можливість фізичних покарань, що суперечило його гуманістичним поглядам[70].

Як зазначають В. Оржеховська та О.Пилипенко, процес виховання є складною взаємодією вихователя та вихованця, побудований на *взаєморозумінні і позитивних взаємостосунках*. Головна роль у системах цих взаємостосунків відводиться вихователю. Послаблення виховного впливу здебільшого призводить до посилення негативних впливів оточуючого середовища, внаслідок того знижується рівень вихованості дитини, виникає і закріплюється стан його невихованості, педагогічної занедбаності. Якщо взаємодія і позитивні взаємостосунки в системі «вихователь-вихованець» не відновлюються, педагогічна занедбаність може перерости в соціальну, тобто від непокори педагогу дитина переходить до порушення норм, правил і вимог суспільства. Дитина, не піддаючись, або важко піддаючись вихованню, стає важким у виховному відношенні, важковиховуваним[41].

П.Блонський вважав, що подоланню негативних проявів у поведінці дитини можуть сприяти *індивідуальна робота* з нею, правильна організація «моторного» виховання дитини. Позитивне ставлення з боку вихователя і батьків, єдність вимог дитячої установи і сім'ї, навчання дитини вмінь і вироблення навичок культурної поведінки[8].

Як зазначала В.Соколова, у батьків як вихователів нічого не вийде, якщо вони не будуть знати особливостей своєї дитини. Адже кожна людина, скільки б їй не було років, - це конкретна своєрідна особистість. Тому батькові й матері не можна задовольнятися повсякденними клопотами про свою дитину. З метою виховання потрібно *постійне й глибоке вивчення дитини*, спеціальне виявлення її інтересів, запитів, захоплень, схильностей і

здатностей, достоїнств і недоліків, позитивних якостей і негативних рис. Тільки тоді батько й мати одержать можливість цілеспрямовано й обґрунтовано, отже, і плідно впливати на формування особистості зростаючої людини, акцентувати увагу на її позитивних сторонах і розвиваючи їх, а з іншої сторони, наполегливо переборюючи негативні риси[54].

Закликав батьків та дорослих бути завжди і в усьому *високоморальним прикладом думок, звичок поведінки, дій для своїх дітей* Я.Чепіга. Він застерігав батьків від непослідовності й непомірності в застосуванні покарання, наголошуючи, що покарання рідко буває справедливим, дитина після покарання не зрозуміє своєї провини. І тоді покарання призведе до появи негативних відхилень у поведінці дітей: жорстокості, брехні, помсти тощо[62].

Важливо звернути увагу на розрізнення таких понять як «*виховання*», «*перевиховання*», «*виправлення*» та як вони співвідносяться з поняттями профілактика, первинна, вторинна і третинна профілактика, їх ролі у подоланні негативної поведінці у дитини.

Як зазначає М.Фіцула, *процес виховання* - система виховних заходів, спрямованих на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості.

Перевиховання – виховний процес, спрямований на подолання негативних рис особистості, що сформувалися під впливом несприятливих умов виховання.

Виправлення– складний психічний процес перебудови особистості, що відбувається під впливом перевиховання і самостійної роботи особистості над усуненням відхилень у своїй свідомості та поведінці[63].

Перевиховання – процес досить складний, тривалий, багатогранний, який має реалізувати певні функції – відновну, компенсаційну, виправну, стимуляційну.

Перевиховання ґрунтується на загальних принципах виховання. Однак у роботі з педагогічно занедбанними дітьми, радять акцентувати увагу на

принципах, які впливають із соціально-психологічних особливостей цих дітей, а саме:

- зв'язок перевиховання з цікавою продуктивною працею;
- організація дитячого колективу;
- опора на досвід важковиховуваних дітей;
- органічне поєднання поваги до вихованців зі сприйнятою системою вимог;
- єдність і систематичність педагогічних впливів на вихованців;
- індивідуальний підхід до вихованця;
- гуманне ставлення до важковиховуваних у процесі перевиховання виходячи з педагогічного постулату: з одного боку, ці діти "важкі", оскільки їм важко подолати ті чи ті соціальні труднощі, а з другого — значні відхилення важковиховуваних від моральних норм поведінки — це своєрідне моральне захворювання, тому ставлення до таких дітей має бути адекватне;
 - об'єктивне ставлення до важковиховуваних;
 - педагогічний вплив на важковиховуваних дітей необхідно здійснювати в неефективному стані педагога;
 - випереджаюче виховання позитивних якостей у важковиховуваних дітей[63].

Окреслення у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях проблеми негативних проявів у поведінці дітей та активність її дослідження зумовило виникнення *превентивного підходу до подолання таких поведінкових відхилень*. Превентивний підхід неминуче розвивається в єдиній моделі з передовими надбаннями європейського досвіду – як єдиній моделі захисту прав дитини на здоров'я, соціальний розвиток відповідно до Декларацій прав дитини. Про це йде мова у «Концепції превентивного виховання дітей та молоді».

Сьогодні проблема профілактики девіацій неповнолітніх є гостро-актуальною та передусім педагогічною проблемою, оскільки вона пов'язана з

вирішенням певного кола виховних завдань. Тому у цій справі особливе місце має зайняти рання профілактика, яка має розпочинатися вже з дитячого садка й початкових класів школи, коли закладаються основи характеру, ставлення до оточуючих, поведінки в побуті.

У психолого-педагогічній літературі *представленні різноманітні підходи до трактування сутності поняття «профілактика»*, характерною особливістю якої є спрямованість на попередження і подолання або принаймні мінімізацію девіацій у поведінці особистості.

За визначенням М.Шакурової *профілактика девіантної поведінки дітей* – це система комплексних заходів, які здійснюються державними та громадськими організаціями і спрямовані на виявлення та ліквідацію причин, що негативно впливають на здоров'я та розвиток особистості [31].

У літературі науковці часто вживають термін «превенція», що є близьким за значенням до терміна «профілактика».

Словник з превентивної педагогіки трактує термін *превенція* – як дії з метою профілактики, пом'якшення, полегшення, коригування тих умов, що сприяють фізичним, емоційним порушенням [22].

Науковці визначають *педагогічну профілактику*, як націлену на формування конкретного морального почуття відповідальності шляхом комплексного цілеспрямованого впливу на свідомість, почуття, волю учнів з метою вироблення їх імунітету до негативних впливів навколишнього середовища; попередження асоціальної спрямованості поведінки неповнолітніх, перебудова їх ставлення до навколишньої дійсності у процесі перевиховання [18].

В. Оржеховська, Н. Пихтіна, Т. Федорченко та інші профілактичні заходи розподіляють за трьома рівнями: *первинна, вторинна, третинна профілактика*.

Оскільки у контексті досліджуваної проблеми нас цікавить перш за все перевиховання та заходи вторинної і третинної профілактики, розглянемо завдання профілактики на вторинному та третинному рівнях більш детально.

Первинна профілактика – це процес комплексного цілеспрямованого впливу на свідомість, почуття, волю дітей, метою якого є виховання їх психічного і фізичного здоров'я [26].

Т.Федорченко зазначає, що первинна профілактика спрямована на збереження позитивного та попередження несприятливого впливу на дитину факторів соціального і природного середовища. Первинна профілактика базується на комплексному системному вивченні впливу умов і факторів як соціального, так і природного середовища на здоров'я і всебічний розвиток особистості [24].

До заходів первинної профілактики належить урахування факторів захисту, які можуть вплинути на несприятливі фактори або на підвищення стійкості людини до несприятливих факторів.

Вторинна педагогічна профілактика, на думку науковців, є цілеспрямованою діяльністю, метою якої є діагностика умов і факторів та груп ризику; нівелювання їх дії, застосування відповідного комплексу корекційно-виховних заходів [24].

Т.Федорченко відмічає, що *заходи вторинної профілактики* націлені на раннє виявлення негативних змін у поведінці дитини, що також дає можливість попередити її подальший розвиток. Вторинна, або рання, профілактика бере за основу діагностику різноманітних аспектів життєдіяльності дітей [26].

Науковці виділяють соціальну, педагогічну, соціально-педагогічну та комплексну психолого-педагогічну діагностику.

Соціальна діагностика– це комплексний процес виявлення і вивчення причинно-наслідкових зв'язків і взаємовідносин у суспільстві. Головна мета

– постановка діагнозу, тобто науково обгрунтованого висновку про стан соціального здоров'я.

Педагогічна діагностика – це вивчення особистості дитини, дитячого колективу з метою забезпечення індивідуального і диференційованого підходу в процесі навчання та виховання для більш ефективної реалізації його основних функцій.

Соціально-педагогічна діагностика – спеціально організований процес пізнання, в якому відбувається відбір інформації про вплив на особистість і соціум соціально-психологічних, педагогічних, екологічних і соціальних факторів з метою підвищення ефективності педагогічних факторів. За змістом і кінцевим результатом вона є педагогічною, а за методикою проведення має багато спільного з психологічними і соціальними дослідженнями.

Комплексна психолого-педагогічна діагностика – це поглиблений і всебічний аналіз особистості дитини, спрямований на виявлення притаманних їй позитивних сторін і недоліків, їх причин, вирішення практичних завдань: гармонізацію розвитку особистості і підвищення цілісного педагогічного процесу [17].

Основними завданнями вторинної педагогічної профілактики можуть бути:

- Визначення обізнаності вихователів і батьків щодо можливих умов та факторів, які сприяють виникненню негативних проявів поведінки.
- Вивчення чинників індивідуально-психологічного рівня виникнення негативних проявів поведінки.
- Діагностика мотивів негативної поведінки у дітей.
- Визначення найбільш чутливих, сенситивних до виховного впливу компонентів у структурі особистості дитини (рис характеру, особливостей темпераменту, інтересів тощо) як факторів «захисту» у попередженні негативних проявів поведінки.

- Вивчення умов та факторів, що сприяють формуванню схильності дитини до афективної поведінки.
- Діагностика мотивів негативних проявів у поведінці дітей;
- Діагностика дошкільників з негативними проявами у поведінці, чинників їх виникнення [46].

Здійснення за результатами діагностики корекційних заходів щодо різноманітних аспектів життєдіяльності і життєзабезпечення організму дітей.

За визначенням третинна профілактика – це адаптація, реабілітація, ресоціалізація дитини зі стійкими негативними проявами у поведінці. Її суть полягає у розробці заходів, які спрямовані на відновлення втрачених соціально-психологічних функцій і ролей. Основою третинної профілактики є терапевтичні заходи і соціальна реабілітація [17, с. 37].

Третинний рівень профілактичної діяльності поєднує сукупність заходів, спрямованих на попередження переходу відхилень у поведінці в більш важку стадію. Третинна профілактика є індивідуальною, вона містить заходи із виявлення конкретних вад сімейного і дошкільного виховання [17].

Завданнями третинної профілактики можуть бути такі:

- На основі встановлених груп «ризик» здійснювати індивідуальний виховний профілактичний вплив на особистість дитини шляхом використання доцільного та професійно виваженого арсеналу відповідних педагогічних засобів.
- Створення сприятливих для корекції негативних проявів у поведінці дітей умов соціального оточення, психологічного клімату, позитивного психологічного самопочуття тощо.
- Здійснення індивідуально-виховного, профілактичного впливу на особистість дитини шляхом використання педагогічно доцільних засобів.

- Створення сприятливих для корекції негативної поведінки дітей соціального оточення, психологічного клімату, позитивного психологічного самопочуття.
- Корекція та подолання серйозних психологічних труднощів і проблем дітей.
- Забезпечення індивідуальної роботи з дітьми з негативними проявами у поведінці, розробка відповідних корекційних програм їх подолання.
- Здійснення заходів, що спрямовані на попередження негативних проявів у поведінці, їх ускладнень.
- Розробка системи корекційно-виховної роботи з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці [17, с. 38].

Таким чином, проаналізувавши різні погляди вчених на проблему виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами поведінки, можна виділити найголовнішу умову виховання – врахування індивідуальних особливостей вихованця у корекційно-виховній роботі. Індивідуальні особливості важковиховуваної або педагогічно занедбаної дитини виявляються у специфіці спрямованості його потреб, інтересів, ідеалів, світогляду та інших якостей. Від того, наскільки точно виявлено цю спрямованість, залежать зміст і методика виховного впливу та наслідки виховання та перевиховання, результативність профілактичних заходів, зокрема корекції та реабілітації.

У психолого-педагогічній літературі представлені різноманітні підходи до трактування сутності поняття профілактика, основною характеристикою якої є спрямованість на попередження і мінімізацію негативних проявів у поведінці дітей. Науковці виокремлюють завдання профілактики, які повинні реалізуватися в межах профілактичних заходів. Профілактика здійснюється на трьох рівнях: первинний (рання профілактика), вторинний і третинний

рівень. Заходи вторинного і третинного рівнів спрямовують виховну роботу на подолання поведінкових відхилень.

1.3. Характеристика загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у вихованні дошкільників з негативними проявами у поведінці

Методи виховання науковці (І.Подласий, Г.Волкова, В.Галузяк, М.Сметанський, В.Шахов) розглядають як шляхи досягнення виховних цілей; як спосіб взаємозв'язаної діяльності педагога і вихованців, спрямованої на формування у дітей поглядів, переконань, навичок і звичок поведінки (Г.Щукіна, М.Фіцула); як виховний “інструментарій” (А.Макаренко, О.Вишневецький)[13; 49].

Крім поняття метод виховання існує поняття *прийом виховання*, яке розглядають як частину методу виховання, один з його елементів, необхідний для ефективного застосування методу в конкретній ситуації) [13; 49].

Г. Щукіна, М.Фіцула класифікують методи виховання на чотири групи: методи формування поглядів і переконань у дітей, методи формування поведінки, методи, що виконують функції регулювання, коригування і стимулювання поведінки і діяльності вихованців, методи контролю і аналізу ефективності виховного процесу.

Перша група – методи формування поглядів і переконань у дітей: бесіда, метод прикладу.

Бесіда, як метод виховання використовується переважно у ситуаціях обґрунтування життєво важливої теми. У методиці її проведення важливим є формування запитань і в такій послідовності, щоб спонукали до розмови,

мотивували бажання обговорити та оцінити ситуацію. Кульмінаційним у методиці проведення бесіди є колективне формулювання її підсумків.

Якщо в бесіді мова йде про порушення правил поведінки, її не починають з докорів і винесення рішення про накладання покарання. Доцільно вяснити причини порушення, мотиви негативного вчинку, правильно визначити міру педагогічного впливу.

Недосвідчені педагоги дуже часто індивідуальну бесіду зводять до розвінчання негативних вчинків дітей. Досвід переконує, що бесіда приносить більше користі тоді, коли її розпочати з аргументованого розкриття правильного розуміння суті вчинку, дії, явища і на цьому фоні показати нікчемність всього аморального, в тому числі і допущеного дитиною вчинку.

В.Оржеховська та О.Пилипенко зазначають, бесіда – це традиційна форма діалогу. Її слід вести легко, невимушено, з імпровізацією. У бесіді використовують прийоми постановки проблемних, дискусійних питань, звернень. Вона сприяє вдосконаленню механізму рефлексії, самоаналізу, самовизначення, самореалізації, саморозвитку[41, с.92].

Сутність *методу прикладу* полягає у детальному розкритті пропонованого прикладу для наслідування, образному показі його позитивних якостей, що здатен викликати в дітей захоплення ним і бажання наслідувати його. Сам вихователь має бути взірцем для наслідування.

Одним з недоліків виховання на позитивному прикладі, який досить часто спостерігається в дитсадку, полягає в простому переліченні позитивних героїв художніх творів, кінофільмів, кращих дітей [41].

Друга група - методи формування поведінки, яку складають педагогічна вимога, вправа, привчання, доручення, створення виховних ситуацій.

Педагогічна вимога, як один з методів формування суспільної поведінки передбачає педагогічний вплив на свідомість вихованця з метою

спонукання його до позитивної діяльності або гальмування його дій і вчинків, якщо вони мають негативний характер. А.Макаренко вважав, що без щирої, переконливої, гарячої і рішучої вимоги не можна починати виховання [30].

Ефективність вимоги залежить від того, наскільки вона коротко, чітко і яким чином викладена, тобто, де, в якому обсязі, до якого часу, якими засобами і кому саме треба її виконати. Така вимога виховує персональну відповідальність в дитини, дисциплінує її. Якщо ж вимога поставлена розпливчато, непереконливо, неконкретно, то і виконання її буде безвідповідальним.

Вимога має виховну користь, якщо вона ставиться систематично і послідовно, а не від випадку до випадку. Тоді вихованці постійно докладають зусилля для виконання правил поведінки, не допускають поведінкових відхилень у ситуаціях, коли немає кому нагадати про необхідність дотримання даної вимоги. Форми пред'явлення вимоги – пряма й опосередкована.

Опосередковані вимоги М.Фіцула розділяє на три групи. Перша група пов'язана з вираженням позитивного ставлення педагога до вихованця (прохання, довір'я, схвалення). Друга група – не виявляє чіткого ставлення вихователя до дітей, але базується на вже існуючому ставленні вихованця до стимульованої діяльності (порада, натяк, умовна вимога, вимога в ігровій формі). Третя група демонструє негативне ставлення педагога до діяльності вихованця, до прояву тих чи інших його моральних якостей (осуд, вияв недовір'я і погрози). Першу групу опосередкованих вимог можна назвати позитивними, другу нейтральними, третю – негативними[13].

Вправи, як метод виховання полягають у поступовій організації таких виховних умов, в яких дошкільник виконує відповідні дії з метою вироблення необхідних і закріплення позитивних форм поведінки.

І.Подласий вважає, що не можна придумати наперед вправи, які можна було б рекомендувати педагогу на всі випадки життя. Тут потрібен вдумливий підхід, творчість і майстерність вихователя. Проте можна сформулювати ряд вимог, яких слід дотримуватись при використанні цього методу: обґрунтування необхідності вправління; доступність вправ; їх систематичність; достатня кількість вправ для формування певних навичок і вмінь поведінки[49].

Метод *привчання* має особливе значення у вихованні. Адже не завжди є можливість і потреба очікувати до тих пір, поки дошкільник свідомо буде виконувати вимоги режиму. Він повинен дотримуватись їх з першого дня перебування у дитсадку. Згодом усвідомить їх правильність, справедливість і відповідністьцілям виховання, почне виконувати свої обов'язки. Таким чином він і привчатиметься поводитись правильно в конкретних життєвих ситуаціях.

Доручення як метод виховання також має своєю метою вправління дитини в позитивних діях і вчинках. Для цього педагог дає відповідні завдання, виконання якого вимагає певних дій чи вчинків.

Застосування цього методу вимагає врахування індивідуальних особливостей дітей. Передусім доручення підбирають з таким розрахунком, щоб його виконання сприяло подоланню негативних проявів у поведінці та було посиленням для дитини. Нескладне завдання виховує самовпевненість, непосильне – підриває віру в свої сили і можливості. Доручення з часом доцільно ускладнювати за змістом і методикою його виконання.

Створення виховних ситуацій–виховний метод, що передбачає визначення педагогом умов, необхідних для здійснення задуманого; продумування вихователем своїх дій і поведінки в новій ситуації; культивуванняв дітей нових почуттів, породжених новою педагогічною ситуацією, які стають основою виникнення нових думок, мотивів поведінки і подолання власних недоліків.

Н.Волкова *прийоми створення виховуючих ситуацій* поділяє на дві групи: а) творчі прийоми: доброта, увага і піклування; прояв педагогічногоуміння і переваги вихователя; активізація прихованих почуттів; пробудження у дитини гуманних почуттів; прояв засмучення; зміцнення віри дитини в свої сили; довір'я; залучення до цікавої діяльності; б) гальмуючі прийоми: паралельна педагогічна дія, наказ, ласкавий докір, натяк, показна байдужість, іронія, розвінчання, прояв обурення, попередження, вибух[13].

А. Макаренко часто користувався *прийомом паралельної педагогічної дії*, під яким розумів непрямий вплив на вихованця через колектив. Подолання негативної риси характеру чи поведінки здійснюється не шляхом безпосереднього звертання до дитини, а організацією впливу на нього колективу. Педагог виступає у даному випадку з претензіями до колективу і вимагає від нього відповіді за поведінку його членів. У зв'язку з цим колектив засуджує поведінку одного із своїх членів, а вони певним чином реагують на дії колективу[31].

Суть прийому *удаваної байдужості* полягає у тому, що педагог завдяки своїй витримці робить вигляд, що нічого не помітив, і продовжує почату роботу. Вихованець здивований, що на його витівку не реагують, він не чекав цього, його задум провалився, він роззброєний, відчуває незручність і недоречність своєї поведінки, відмовляється від своєї витівки [13, с. 27].

Третя група - методи, що виконують функції регулювання, коригування і стимулювання поведінки і діяльності вихованців. До цієї групи належать методи заохочення і покарання[13].

Визначення *заохочення*, як метод , що націлює на схвалення позитивних дій і вчинків з метою спонукання вихованців до їх повторення. Воно має виховну силу тільки при дотриманні певних умов. Часто буває корисним похвалити вихованця, коли він ще не досяг серйозних успіхів у поведінці, але проявляє прагнення до цього. Схвалення розбудить у нього енергію, буде стимулювати його на повторення тої позитивної діяльності і

вчинків, за які його похвалили, породить бажання продовжувати діяти таким же чином. Якщо ж педагог пройде мимо перших успіхів дитини, не помітить його старань, це може негативно позначитись на всьому процесі його виховання [49].

Покарання – несхвалення, осуд негативних дій та вчинків з метою їх припинення або недопущення в майбутньому. Покарання, як і заохочення повинні використовуватися тільки як виховний засіб. Покарання є таких видів: а) пов'язані з накладенням додаткових обов'язків; б) пов'язані з позбавленням або обмеженням певних прав; в) пов'язані з вираженням морального осуду. [49].

На думку Н.Волкової *умовами* підвищення виховної ефективності заохочення і покарання є:

А) заохочення і покарання мають бути справедливими, враховувати міру вчинку; б) не повинні бути частими; в) використовуватися у порядку їх зростання, від найменшого до найбільшого; г) мати гуманний характер, не повинні ображати людську гідність.

Четверта група– *методи контролю й аналізу ефективності виховного процесу*. До них належать: педагогічне спостереження, бесіда, опитування, виконання доручень, створення ситуацій для вивчення поведінки вихованців[7; 13; 23; 35; 49].

Як зазначають В.Оржеховська та О.Пилипенко, особливу роль у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці має *ігровий метод*. Суть його полягає в тому, що на рівні імпровізації розігрується задана проблемна ситуація. Рольова гра передбачає включення учасників в певний сценарій або у вигадану проблемну ситуацію та її подальший спонтанний розвиток[41, с.92 - 93].

Т.Федорченко і О.Потапова характеризуючи ігровий метод, особливу увагу звертають на направляючі ігри, в яких діють правила ігрової реальності й ігрової рівності – рівна відповідальність за прийняття рішень, обмін

ролями, відсутність жорсткої режисури. Розігруються первинно сюжети казок, причому вони підбираються таким чином, щоб їхні персонажі проявляли негативні прояви у поведінці, а дитина має реагувати на таку поведінку. При цьому, якщо дитина робить це неадекватно, педагог підказує як потрібно вчинити, але не прямо, а через роль того персонажа, котрого зображує у ситуації дошкільник [62, с.158].

Науковці виокремлюють ще один метод виховання – *арт-терапію*. Основна мета арт-терапії – встановлення гармонійних зв'язків із навколишнім світом і з самим собою через мистецтво.

На думку І.Підласого, *спеціальними корекційними методами* можуть бути методи, які використовуються педагогом для усунення якого-небудь недоліку поведінки або порушень, викликаних однією загальною причиною.

До спеціальних методів корекційно-виховної роботи І.Підласий відносять:

- суб'єктивно-прагматичний метод;
- метод природних наслідків;
- метод логічних наслідків;
- метод відшкодування;
- метод корекції через працю («трудоий метод»);
- метод «вибуху» [49; 17].

У корекційно–виховній роботі з дітьми дошкільного віку найчастіше використовують *метод природних наслідків, метод логічних наслідків, трудовий метод*, але його потрібно використовувати обережно і у виняткових випадках.

Методи природних і логічних наслідків. Суть цих методів полягає в тому, що будь-яка дія має наслідки. Застосування даних методів в сучасних умовах – це формування розуміння дітьми чіткого зв'язку: робити зло іншим – шкодити самому собі. Ці прості істини потрібно закласти в дитинстві настільки міцно, щоб у людини не виникало найменших сумнівів у їх

справедливості, правильності, щоб вони виконувалися несвідомо. Адже навички поведінки – це стереотипи, що уторилися в підкірці, а тому діють майже рефлекторно. Якщо постійно наголошувати на наслідках тих або інших негативних вчинків, то поступово досягнемо результатів у запобіганні цим вчинкам [18; 46; 49].

Праця як коригувальний засіб у старшому дошкільному віці і у початковій школі може виступати у різних формах. Дітям необхідно пояснити, що будь-яку провину потрібно спокутувати – це справедливо щодо інших людей і власної совісті [49].

В.Кащенко, Н. Пихтіна, поділяючи точку зору, що метод корекції через працю як метод трудової терапії дійсно сприяє оздоровленню особистості дитини. У кожному окремому випадку потрібно індивідуалізувати застосування вказаного методу та піклуватися про розумне його використання [46].

Н. Пихтіна, І. Невській у корекційно-виховній роботі використовують також *психологічні і соціальні* методи.

Психологічні методи в соціально-педагогічній роботі застосовуються з метою діагностики особливостей індивіда та організації на основі отриманих результатів різних видів психотерапевтичної та психокорекційної роботи.

А) методи психодіагностики (тести інтелекту та здібностей, малюнкові та проєктивні тести, особистісні опитувальники, соціометрія);

Б) психотерапевтичні методи (психодрами, соціограма, ігрова терапія, психосоціальна терапія, сімейна та поведінкова терапія);

В) психокорекційні методи (психогімнастика, арттерапія, казкотерапія, соціально-психологічний тренінг).

Соціальні методи використовуються у практиці соціально-педагогічної роботи найчастіше з метою збору інформації щодо окремих суспільних проблем та визначення ставлення людей до них.

А) спостереження;

- Б) методи опитування (інтерв'ю, анкетування, фокус-група);
- В) методи аналізу документів;
- Г) біографічний метод [47].

Проте не всі корекційні методи можна використовувати в роботі з дітьми дошкільного віку. Найбільш доцільно використовувати *ігрову терапію, арттерапію, казкотерапію, психогімнастику*, окремі психологічні і соціальні методи.

Таким чином, у профілактиці негативних проявів у поведінці дітей дошкільного віку, превентивна педагогіка використовує арсенал накопичених наукою і практикою загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів. До загальних педагогічних методів виховання дітей з негативними проявами у поведінці відносять: методи формування поглядів і переконань у дітей; методи формування поведінки; методи, що виконують функції регулювання, коригування і стимулювання поведінки і діяльності вихованців; методи контролю і аналізу ефективності виховного процесу.

Оскільки загальні педагогічні методи ефективні в першу чергу в межах розв'язання виховних ситуацій і завдань первинної і вторинної профілактики, їх застосування має значний превентивний потенціал, тобто слугує запобіганню виникненню негативних проявів в поведінці. Спеціальні корекційні методи можуть запобігати поведінковим відхиленням та забезпечувати їх корекцію, зокрема, можуть бути ефективними у роботі з дошкільниками. Серед них у виховній роботі з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці, найбільш ефективні серед корекційних - ігровий метод, арт-терапія. У вихованні дітей дошкільного віку з окресленими поведінковими проблемами, слід поєднувати різні методи: загальні педагогічні та спеціальні корекційні.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Розглянувши питання формування негативних проявів поведінки дошкільників та виховання такої категорії дітей з негативними проявами, можемо зробити наступні висновки:

1. *Негативні прояви у поведінці дошкільників* – це інтегроване явище. Воно залежить від багатьох чинників: соціально-економічних, психолого-педагогічних, медико-біологічних. Серед великої кількості негативних проявів у поведінці дошкільників найбільш поширеними є: *сором'язливість, агресивність, нечесність, істерики, неслухняність* тощо.

У розуміння природи і чинників негативних проявів у поведінці дітей важливо знати і враховувати етапи у формуванні поведінкових відхилень та розуміти особливості виникнення саме негативної поведінки як початкового етапу та її небезпечність у формуванні більш складних відхилень. Це такі поведінкові відхилення, що мають ситуативний характерта виникають під впливом несприятливих для виховання і розвитку дитини психолого-педагогічних та соціальних факторів, внаслідок дії яких у дитини відбувається порушення її ставлень до норм поведінки.

Педагогічна занедбаність – це відхилення від норми у навчальній діяльності дітей та у поведінці, що зумовлені недоліками виховання.

Важковиховувані діти – це діти, схильні до негативних проявів у поведінці, оскільки не здатні засвоювати педагогічні засоби впливу й відповідно на них реагувати.

Девіантна поведінка являє собою систему вчинків особистості, що відхиляються від загальноприйнятої норми (норм психічного здоров'я, права, культури, моралі тощо).

2. Проблему виховання дошкільників досліджували Б.Ельконін, П.Блонський, О.Кочетов, а також креативні аспекти В.Оржеховська, Н.Пихтіна, Т.Федорченко та ін. У роботі з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці, деякі науковці радять застосовувати методи виховання та перевиховання і керуватись розумінням сутності.

Виховання—як системи виховних заходів, спрямованих на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості.*Перевиховання*—як виховного процесу, спрямованого на подолання негативних рис особистості, що сформувалися під впливом несприятливих умов виховання.

У вихованні дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці, усунення поведінкового відхилення та становлення гармонійної особистості, можливе лише при врахуванні індивідуальних особливостей вихованця, його потреб, інтересів, спільної роботи батьків і педагогів.

Встановлено, що *корекційно-виховна робота з дітьми*, які мають негативні прояви у поведінці є необхідною, оскільки вчасне та доцільне використання загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів, дозволить коректувати поведінкові відхилення у дітей, запобігати їх подальшій трансформації у важковиховуваність та інші форми девіантності.

На попередження та подолання різних поведінкових відхилень націлені профілактичні заходи і особливостей виховання, як системи комплексних заходів, які здійснюються державними та громадськими організаціями і спрямовані на виявлення та ліквідацію причин, що негативно впливають на здоров'я та розвиток особистості та перевиховання, як процесу.

З'ясовано, що профілактичні заходи розподіляють за трьома рівнями: заходи первинної, вторинної, третинної профілактики. Найбільш адекватно відображає специфіку корекції негативної поведінки у дітей, вторинна і третинна профілактика.

Вторинна профілактика націлена на діагностику особистості дитини, чинників виникнення поведінкових відхилень та їх корекцію, а *третинна*

профілактика – передбачає адаптацію, реабілітація, ресоціалізацію дитини зі стійкими негативними проявами у поведінці.

Нами з'ясовано, що на рівні первинної профілактики застосовують переважно загальні педагогічні методи, а саме: методи формування поглядів і переконань у дітей; методи формування поведінки; методи, що виконують функції регулювання, коригування і стимулювання поведінки і діяльності вихованців; методи контролю і аналізу ефективності виховного процесу.

На рівні вторинної і третинної профілактики використовуються як загальні педагогічні так і спеціальні корекційні методи, зокрема: *спеціальні корекційні, психологічні та соціальні*.

Соціальні і психологічні методи вихователі використовують у роботі з дошкільниками рідко, оскільки не мають відповідної фахової підготовки. Широко застосовують практичний психолог і соціальних педагог освітнього закладу.

Тож для педагогічно доцільного застосування вихователем загальних та спеціальних методів у профілактичній діяльності важливо знати сутність негативних проявів у поведінці, інших поведінкових відхилень, логіки їх формування, особливостей та методики застосування загальних і спеціальних корекційних педагогічних та психологічних методів.

РОЗДІЛ ПЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З НЕГАТИВНИМИ ПРОЯВАМИ У ПОВЕДІНЦІ

2.1. Програма і результати констатувального етапу дослідження використання вихователем загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів у вихованні дошкільників з негативними проявами у поведінці.

З метою практичного вивчення теоретико-обґрунтованої проблеми застосування загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у подоланні негативних проявів у поведінці дітей дошкільного віку, ми розробили програму констатувального етапу педагогічного експерименту.

Мета експерименту: практично дослідити педагогічні умови застосування загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у вихованні дошкільників з негативними проявами у поведінці.

Завдання експерименту:

1. Виявити рівень знань вихователів щодо особливостей виховання дітей з негативними проявами у поведінці;
2. Визначити готовність вихователя до застосування загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у подоланні негативних проявів у поведінці дітей;
3. Виявити взаємодію педагога і сім'ї у виховній корекційній роботі з дошкільниками з негативними проявами у поведінці.

Для реалізації поставлених завдань розроблений та проведений констатувальний етап педагогічного експерименту.

Експериментом були охоплені 49 осіб в ЕГ та 49 осіб у КГ, з них вихователі(по 7 осіб), психолог (по 1 особі), методист (по 1 особі), діти дошкільного віку (по 20 осіб), батькі дітей дошкільного віку (по 20 осіб).

Експеримент проводився в 3 етапи.

На першому етапі – узагальнювалися висновки теоретичного вивчення проблеми виховної корекційної роботи з дітьми дошкільного віку з негативними проявами поведінки; розроблялась програма педагогічного експерименту; добирались та розроблялись діагностичні методики щодо вивчення предмету дослідження.

Діагностичні можливості використаних у роботі емпіричних методів дослідження.

Для виявлення рівня знань вихователів щодо особливостей виховної роботи з дітьми з негативними проявами у поведінці, нами використаний метод анкетування вихователя як основний, а спостереження за корекційно-виховною роботою вихователя з дітьми як допоміжний метод.

Для виявлення рівня знань і вмінь вихователя щодо особливостей виховання дітей з негативними проявами у поведінці, було проведено анкетування (див. дод. Б). Анкета містить в собі питання, за допомогою яких було з'ясовано як вихователь виявляє негативні прояви у поведінці, зміст виховання дітей, що мають поведінкові відхилення, форми й методи виховання проблемних дітей.

Анкета складалася з чотирьох розділів : до I розділу належать питання, що стосувалися загальної інформації про респондента(вік, освіта, посада, педагогічний стаж, місце роботи, посада); до II розділу входили питання, що були спрямовані на виявлення рівня знань вихователів про негативні прояви поведінки дошкільників, чинники їх виникнення; III розділ складала питання, що стосувалися третинної профілактики поведінки дошкільників з негативними проявами; у IV розділі були об'єднані питання корекції поведінкових відхилень у дошкільників .

Спостереження за діяльністю вихователя щодо корекційної-виховної роботи негативних проявів з дошкільниками спрямоване на виявлення форм і методів, які застосовує вихователь при цьому. Програма спостереження містить мету спостереження, предмет, об'єкт, завдання, форму фіксації, вид спостереження.

Програма спостереження

Мета спостереження: вивчити зміст корекційно-виховної роботи, яку проводить вихователь з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці.

Предмет спостереження: зміст, форми, методи, які використовує вихователь для виховання дітей, що мають поведінкові відхилення.

Об'єкт спостереження: діти дошкільного віку та вихователь.

Завдання спостереження:

1. Виявити рівень знань вихователя про негативні прояви поведінки дошкільників;
2. Практично вивчити зміст корекційно-виховної роботи з дітьми, що мають поведінкові відхилення;
3. Виявити загальні педагогічні та спеціальні корекційні методи, які використовує вихователь для виховання проблемних дітей.

Форма фіксації: протокол спостереження.

Вид спостереження: цілеспрямоване, вибіркоче, безпосереднє, зовнішнє, ситуативне, систематичне.

Для діагностики готовності вихователів до роботи з дітьми з негативними проявами у поведінці, було проведено експертне оцінювання за участі психолога і методиста як основний метод (див. дод.Г) і бесіда як допоміжний метод (див. дод.Д).

Експертна оцінка готовності вихователів до роботи з дітьми з негативними проявами у поведінці містить три блоки питань: І блок містить питання про наявний рівень знань вихователів щодо відповідної проблеми

(змістова готовність); до II блоку входять питання про мотиваційну готовність вихователів (чому вихователі здійснюють профілактику негативних проявів у поведінці дошкільників); до III блоку ввійшли питання, що дали змогу методисту і психологу оцінити вміння і навички вихователів щодо роботи з дітьми, що мають поведінкові відхилення (операційна готовність).

Бесіда для вихователя щодо вивчення його готовності до роботи з дітьми з негативними проявами у поведінці складається з 13 питань, за допомогою яких можна з'ясувати мотиваційну, змістову, операційну готовність вихователя.

Для діагностики готовності батьків до виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці було застосовано також експертне оцінювання, на основі відповідей питань анкети, яка складалася з трьох блоків питань відповідно до складових готовності: мотиваційна готовність, змістова готовність та операційна готовність (див. дод.Е). Експертами при цьому виступали вихователі.

Для виявлення взаємодії педагога і сім'ї у вихованні дошкільників з негативними проявами у поведінці, що зумовлені неправильним вихованням в сім'ї було використано такі методи: інтерв'ю вихователів(див. дод.Є) та аналіз планів ДНЗ (річного), психолога й вихователів (річних, календарних) – це основні методи; інтерв'ю методиста(див. дод.Ж) і психолога (див. дод.З) – допоміжні методи.

Орієнтований перелік питань для інтерв'ю вихователя щодо його взаємодії з сім'єю у вихованні дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці складається з 8 питань, що мають на меті розкрити основні лінії взаємодії.

Також ми використали метод аналізу окремих документів, а саме річного плану роботи ДНЗ та річного і місячного планів роботи психолога для глибшого вивчення проблеми. *Аналіз здійснений на основі таких*

критеріїв: систематичність та послідовність виконання роботи; змістова адекватність; доцільність застосування загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів.

В якості допоміжних методів для вивчення взаємодії ЗДО із сім'єю у вихованні дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці ми використали інтерв'ювання методиста та психолога.

Інтерв'ю методиста було спрямовано на оцінку взаємодії ЗДО із сім'єю у вихованні дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці.

Інтерв'ю психолога дало змогу з'ясувати яким чином організовується взаємодія з батьками щодо попередження та корекції поведінкових відхилень, за допомогою яких методів, чи здійснюється психолого-педагогічна просвіта батьків, чи виникають труднощі, чи виникає зворотній зв'язок взаємодії тощо.

На другому етапі – здійснювався власне констатувальний експеримент, метою якого була практичне вивчення педагогічних умов застосування загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у вихованні дошкільників з негативними проявами у поведінці. Експеримент проводився на базі Великомотовилівського НВК «ЗСО I-III ступенів-дитячий садок» Фастівської РДА Київської області протягом 5 місяців. Експериментом були охоплені 29 осіб в експериментальній групі та 29 осіб у контрольній групі, з них вихователі (по 7 осіб), психолог (по 1 особі), методист (по 1 особі), діти дошкільного віку (по 20 осіб). Експеримент проводився в експериментальній і контрольній групах.

Особливих труднощів при проведенні не виникало. Я мала змогу не лише детально ознайомитися зі специфікою роботи кожного вихователя даного дитсадка, з роботою методиста та психолога по даній проблемі, а й бути присутньою на заняттях, поспостерігати за організацією роботи вихователів під час режимних моментів, при співпраці з батьками та виявити

їх рівень знань і вмінь щодо технології виховання дітей з негативними проявами поведінки.

На третьому етапі - здійснювалась обробка та інтерпретація результатів констатувального етапу експерименту.

З метою вивчення досліджуваної проблеми, нами було використано цілий комплекс методів, які доповнювали один одного, а в цілому вони дозволили одержати цілісні дані щодо проблеми виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці, зумовлені неправильним вихованням в сім'ї.

Аналізуючи отримані результати проведеного анкетування вихователів, ми отримали такі дані. На запитання « Чи є ідентичними терміни «негативні прояви у поведінці» та «відхилення у поведінці» 85,5% досліджуваних відповіли, що ці поняття є ідентичними, і лише 14,5% - зазначили, що відхилення у поведінці – це вроджені вади, спричинені психічними розладами. Хоча поняття «негативні прояви у поведінці» тісно пов'язане з поняттям «відхилення в поведінці». Але під поняттям «відхилення в поведінці» потрібно розуміти стан особистості, який є наслідком вад, ознак, категорій і якостей, які ми вважаємо основою характеристики особистості. Вивчаючи негативні прояви у поведінці, ми розглядаємо їх як відхилення в діяльності, спілкуванні, навчанні дітей. У педагогічній практиці таких дітей називаються «важкими». А важкі діти – це діти, схильні до негативних проявів у поведінці та які нездатні засвоювати педагогічні засоби впливу й відповідно на них реагувати. Тому ці поняття потрібно розрізняти.

Поняття «негативні прояви у поведінці» розуміється досліджуваними не однаково. 28,5% досліджуваних зазначили лише конкретні негативні прояви у поведінці(агресія, підвищена збудливість, впертість, негативізм), але визначення самого поняття не було надано. Це свідчить про те, що основна суть поняття їм зрозуміла. 28,5% досліджуваних під поняттям «негативні прояви у поведінці» розуміють як відхилення від

загальноприйнятих норм (поведінка, яка не відповідає нормі) , але це визначення підходить більш під поняття «девіантна поведінка». 14,5% - зазначили, що це прояви, відбуваються в разових ситуаціях (як виключення), що може свідчити про поверхневі знання про негативні прояви у поведінці. І 28,5% досліджуваних не відповіли на це питання, що може свідчити про недостатність теоретичних знань, але не практичних вмінь та навиків.

Найбільш розповсюдженими серед негативних проявів у поведінці дітей, як засвідчили наші дослідження, є *неслухняність* (85,5%), *сором'язливість і ябедництво* (71,5%) та *замкнутість* (57%). Менш розповсюдженими були виявлені – *істерики, гіперактивність, страхи, тривожність, жадібність* (43%), агресивність, нечесність, негативізм, крадіжки в сукупності склали 28,5 %. Рідше зустрічаються такі негативні прояви у поведінці як *грубість, лінощі, ревнощі*(14,5%). Це може свідчити про те, що неслухняність є наслідком невихованості, неправильного виховання в сім'ї та дитсадочку, зумовлене кризами психовікового розвитку.

Чинники виникнення негативних проявів у поведінці дошкільників різноманітні. Аналізуючи дані, 43% досліджуваних виокремили такі чинники як неправильна спрямованість родинного виховання і кризи психовікового розвитку; 28,5% - тривале перебування дитини наодинці з непомірними для неї проблемами; 57% - прагнення привернути до себе увагу; 14,5% - відсутність інших шляхів для самореалізації та самоствердження. Отже, як свідчать дані проведеного нами дослідження, найголовніший чинник, що зумовлює негативні прояви у поведінці дітей – це прагнення привернути до себе увагу, демонстративний тип поведінки, що свідчить про недостатнє приділення уваги дитині батьками. Тому різна за формою і змістом співпраця з батьками могла б частково нівелювати чинники негативної поведінки у дітей.

Майже всі досліджувані (85,5%) вважають доцільним здійснювати психолого-педагогічну профілактику негативних проявів поведінки

дошкільників, лише 14,5% досліджуваних вихователів вважають, що цю роботу потрібно досліджувати частково, 71,5% досліджуваних планують таку роботу, 14,5% - наголошуючи на активну діяльність з боку психолога здійснюють її за вимогою керівництва, 14,5% - здійснюють через наявність таких негативних проявів. Деякі вихователі не приділяють вихованню дітей з негативними проявами у поведінці належної уваги, вважаючи їх безнадійними. Це свідчить про їх педагогічну некомпетентність.

57% досліджуваних вихователів, в якості виховного методу застосовують ознайомлення зі станом здоров'я дітей, 71,5% - знайомство із сім'єю, вивчення її соціально-психологічного клімату, 85,5% - спостереження за поведінкою дитини на занятті та під час інших видів діяльності, перебування дитини у садку, а також бесіди з батьками, 43% - організація безпосереднього спілкування з однолітками, 14,5% - бесіди з колегами. Всі названі методи, як і зазначили більшість вихователів, мають застосовуватися у поєднанні з іншими методами для досягнення поставленої мети.

Для корекції негативних проявів у поведінці дошкільників, застосовуються словесні, наочні, практичні методи. Серед словесних методів найчастіше застосовуються бесіда і пояснення, як свідчать відповіді досліджуваних (100%), а також – розповідь (57%). Рідше використовується оцінка (28,5%) і вказівка (14,5%), оскільки при цих методах особливо потрібно враховувати індивідуальні особливості дітей (кожен по-різному реагує на вказівку і на оцінювання). Такі методи як команда і розпорядження жодним досліджуваним не було зазначено. Останні зазначені методи використовуються найрідше, щоб не принижувати дитину, не занизити її самооцінку, не спричинити загострення проблемної ситуації. Серед наочних методів 43% досліджуваних виокремили показ і 57% - демонстрацію плакатів, малюнків, діафільмів. Серед практичних методів найчастіше виховання таких дітей відбувається в ігровій діяльності (100%), а також під час різноманітних вправ (57%). 28,5% досліджуваних виокремили такий

метод виховання як змагальний і 14,5% - практичні роботи (проблемні ситуації). Це найпоширеніші методи, які позитивно впливають на поведінку дітей і здійснюють корекційний виховний вплив.

Узагальнені результати вивчення сформованості знань вихователів щодо виховання дітей з негативними проявами у поведінці представлені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Узагальнені результати сформованості знань вихователів щодо виховання дітей з негативними проявами у поведінці (за результатами констатувального експерименту)

Рівні	Характеристика рівнів	КГ(%)	ЕГ(%)
ВИСОКИЙ	Сформованість системних знань щодо негативних проявів у поведінці дітей, їх природи, чинників; глибоке розуміння необхідності здійснення профілактики та уміння швидко і доцільно застосовувати загальні і спеціальні методи профілактичної роботи	12	10
СЕРЕДНІЙ	Достатній рівень знань щодо попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей, оперує не великою кількістю понять, що стосуються профілактичної роботи, Розуміє необхідність здійснення профілактики, але не завжди доцільно використовує загальні та спеціальні методи	40	35

НИЗЬКИЙ	Не має розуміння необхідності профілактичної і корекційної роботи з дітьми дошкільного віку, іноді використовує спеціальні корекційні методи, загальні педагогічні методи використовує залежно від ситуації. Корекційно-виховна робота не є системною й комплексною	48	55

Здійснюючи виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці, вихователі стикаються з об'єктивними і суб'єктивними проблемами. В якості *об'єктивних проблем*, досліджувані найчастіше називають: небажання батьків співпрацювати (100% досліджуваних зазначило), нерозумінням з боку проблемних сімей (85,5%). 14,5% досліджуваних виокремили такі проблеми як відсутність спеціальної літератури і недостатня підтримка з боку інших фахівців. Серед *суб'єктивних проблем* 71,5% досліджуваних виокремили нестачу часу, 28,5% - невпевненість в ефективності такої роботи і 14,5% - недостатню компетентність. Це означає, що необхідна відповідна робота щодо зменшення кількості об'єктивних та суб'єктивних чинників. Потрібна підтримка з боку керівництва, методиста, психолога.

На запитання «Чи результативною є власна робота щодо профілактики і виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці?» 57% досліджуваних зазначили, їхня робота є частково результативною, оскільки щодня дитина повертається у глибину усієї наявної проблеми – в сім'ю; в колективі є різні діти, для деяких вихователів є авторитетом, а для деяких – ні; є різні типи дітей: одні хочуть і намагаються зрозуміти, а інші – сприймають все агресивно. І лише 43% досліджуваних зазначили, що їх робота є результативною, оскільки є позитивні зміни в поведінці дітей, а інші вважають, чим раніше робота розпочнеться з профілактики негативних

проявів у поведінці, тим більш ефективнішою вона буде. Робота щодо профілактики і виховання дітей дошкільного віку має здійснюватися і в дитсадку, і вдома. ЗДО має тісно співпрацювати з сім'єю для досягнення позитивних зрушень в поведінці дитини. Лише за таких умов можливий позитивний результат.

З метою уточнення результатів анкетування, нами було проведене спостереження за роботою вихователя щодо корекції негативних проявів у поведінці дошкільників. В ході даного спостереження в різні режимні моменти (заняття, прогулянки, самостійна діяльність дітей, ігри, відпочинок, під час організації режимних моментів) нами було виявлено види найпоширеніших негативних проявів у поведінці дошкільників, зміст, форми та методи роботи, які проводять вихователі з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці. Найбільш частіше проявлялися такі негативні прояви у поведінці дошкільників: агресивність; неслухняність; гіперактивність; сором'язливість.

Кожен вихователь по різному реагує на такі прояви у поведінці, але більшість з них – 85,5% - застосовують індивідуальні форми роботи, інші – фронтальні та групові. Для корекції негативних проявів серед *словесних методів* найбільш використовувані були – *бесіда, розповідь, пояснення, оцінка*, рідше використовувалися – *вказівка, команда, розпорядження*. Тобто *переважали загальні педагогічні методи*. Також деякі вихователя вдавалися до залякувань (відвести в ясла, приїде міліція тощо), що виглядало непедагогічно і тільки підтверджувало професійну некомпетентність вихователя в питаннях оперативного реагування на негативну поведінку дітей. Але, на мою думку, такі погрози лише на деякий час стримували негативні дії дитини, а виховного впливу не здійснювали. Серед *наочних методів* вихователями було використано для корекції негативних проявів у поведінці дошкільників – *демонстрацію малюнків, плакатів з відповідною тематикою для виховного впливу, перегляду мультфільмів та бесід за його*

змістом, зокрема «Маша і ведмідь». Серед практичних методів найуживанішими були – ігрова діяльність, наслідувальна, вправи практичного характеру, ситуації виховуючого змісту, психогімнастики. Названі методи використовувалися як самостійно, так і в поєднанні з іншими методами, завдяки чому досягалися позитивні зрушення в поведінці дітей, адже один метод не має такого сильного впливу, як в поєднанні з іншими.

Щодо доцільності використання педагогом спеціальних корекційних методів під час гри, то у процесі нашого спостереження ми не мали можливості спостерігати за їх використанням, оскільки сам зміст ігор, які використовували педагоги, виконував профілактичну функцію. За даними спостереження на занятті і прогулянці, педагог використовує метод корекції через працю, а в заключній метод природніх чи логічних наслідків.

Таким чином, результати, отримані нами в межах констатувального етапу експерименту, засвідчили, що у практиці закладу дошкільної освіти, не приділяється належної уваги попередженню та подоланню негативних проявів у поведінці дошкільників. Це пов'язано з недостатньою професійною компетентністю педагогів щодо їх профілактичної діяльності в освітньому закладі. Зокрема, обізнаність вихователів щодо негативних проявів у поведінці дітей дошкільного віку та чинників, що їх зумовлюють, знаходиться на середньому рівні, розуміння педагогами доцільності застосування загальних та спеціальних методів у попередженні та подоланні негативних проявів – на низькому.

З метою удосконалення роботи вихователя щодо доцільності використання загальних та спеціальних методів у попередженні негативних проявів у поведінці дітей нами було розроблено модель використання загальних і спеціальних методів у подоланні негативних проявів у поведінці дошкільників у превентивній роботі вихователів та перевірена доцільність їх використання у профілактичній діяльності.

2.2. Характеристика рівнів готовності вихователів до виховання дітей з негативними проявами у поведінці

Інтегральним критерієм вивчення ефективності педагогічних умов використання загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів у вихованні негативних проявів у поведінці дітей є *професійна готовність вихователів* до використання вказаних методів у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці.

А.Ліненко розглядає готовність як цілісне утворення, яке характеризує емоційно-когнітивну і волюву мобілізаційність суб'єкта в момент його включення в діяльність певного спрямування [28, с 56]. На думку Г. Троцко, готовність майбутніх педагогів до виховної діяльності - це цілісне, складне, особистісне утворення, що забезпечує високий рівень педагогічної діяльності й охоплює професійно-педагогічні погляди і переконання, професійну спрямованість психічних процесів, професійні знання, уміння долати труднощі, оцінювати наслідки своєї праці, професійно самоудосконалюватися [59, с 15]. С.Литвиненко визначає готовність до соціально-педагогічної діяльності як результат професійно-педагогічної підготовки, інтегральне багаторівневе динамічне особистісне утворення [29, с 16]. У контексті нашої проблеми доцільним є визначення готовності до застосування загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів у подоланні. Т. Жаровцева визначаючи готовність до роботи з неблагополучними сім'ями як цілісну систему стійких інтегративних особистісних утворень (якостей), що володіє індивідуальними для кожного випускника ВНЗ ієрархічними особливостями і дозволяє йому забезпечити у процесі педагогічної діяльності взаємодії із дітьми та їхніми батьками [17, с 11-12].

Науковці (Л. Кондрашова, Г. Троцко) у визначенні сутності готовності підкреслюють, що вона включає не лише професійні знання, уміння,

навички, а й певні особистісні риси, що забезпечують успішне виконання професійних функцій. Однак, не дивлячись на розбіжності у трактуванні цього поняття, основними характеристиками готовності до педагогічної діяльності ми можемо визначити такі: цілісність, стійкість, інтегративність, динамічність, полікомпонентність цього утворення[59].

Зауважимо, що сьогодні у визначенні структурних компонентів готовності теж не існує єдиної думки. На думку А. Ліненко, готовність, з одного боку, є особистісною (емоційно-інтелектуальна, волева, мотиваційна); з іншого - операціонально-технічною, що включає інструментарій педагога. В. Сластьонін у професійній готовності педагога до виховної роботи теж виокремлює два взаємопов'язані компоненти: мотиваційно-ціннісний (особистісний) і виконавський (процесуальний)[28; 43].

Узагальнення досліджуваних матеріалів дає нам можливість визначити основні компоненти готовності до педагогічної діяльності. Передусім це *мотиваційно-цільовий компонент*, який виокремлюється практично всіма авторами і передбачає професійні настанови, позитивне ставлення до професії, інтерес до неї, стійкі наміри присвятити себе педагогічній діяльності тощо. Наступний компонент визначимо як *змістово-операційний*, до якого належать система професійних знань, умінь і навичок, педагогічне мислення, професійне спрямування уваги, сприймання, пам'яті, дії й операції, необхідні для успішного здійснення професійно-педагогічної діяльності. Зазначимо, що окремі науковці (Л. Кондрашова, Г Троцько) виокремлюють як складовий орієнтаційний компонент, зміст якого складають ціннісно-професійні орієнтації, основою яких є принципи, погляди, переконання, готовність діяти відповідно до них. Обов'язковим компонентом готовності до професійно-педагогічної діяльності науковці визначають оцінний або оцінно-регулятивний (І. Вужина), *оцінно-результативний* (І. Гавриш) компонент, який включає самооцінку своєї

професійної підготовленості і відповідності процесу розв'язання професійних завдань оптимальним педагогічним зразкам. Залежно від специфіки предмета дослідження автори до структури готовності включають також деякі інші компоненти: емоційно-вольовий, психофізіологічний (Л. Кондрашова Г Троцько), інтеграційний (О. Пехота), креативний (С. Литвиненко) тощо[29; 43; 59].

У сучасних дослідженнях для характеристики професійно-педагогічної діяльності досить широко використовується компетентнісний підхід, який передбачає цільову орієнтацію процесу підготовки майбутнього педагога на формування професійної компетентності як інтегрованої характеристики, яка визначає здатність вирішувати професійні завдання, що виникають у реальних ситуаціях професійно-педагогічної діяльності, з використанням знань, досвіду, цінностей і нахилів особистості.

Професійна компетентність визначається вченими як професійна підготовленість і здатність суб'єкта праці до виконання завдань і обов'язків повсякденної діяльності. Аналіз наукових джерел засвідчує певні відмінності у визначенні сутності та структури професійної компетентності, що зумовлено різними підходами до визначення змісту поняття професійної компетентності. Сучасні дослідники у розробці проблем професійно-педагогічної компетентності досить часто спираються на трактування цього поняття, яке наводить Н. Кузьміна: професійно-педагогічна компетентність полягає в обізнаності у галузі спеціальній (предмета, який викладає педагог, науки, мистецтва, які цей предмет акумулюють); методичній (у галузі засобів, форм і методів педагогічного впливу); психологічній (у галузі врахування особливостей відображення впливу педагогічної дії на психічний розвиток особистості). Професійно-педагогічна компетентність, за визначенням автора, - це здатність педагога перетворювати спеціальність, носієм якої він є, у засіб формування особистості з урахуванням обмежень і приписів щодо навчально-виховного процесу відповідно до вимог

педагогічної норми, в якій він здійснюється; це сукупність умінь педагога як суб'єкта педагогічного впливу особливим чином структурувати наукове і практичне знання з метою кращого вирішення педагогічних завдань [26, с 89-90].

А. Маркова в професійній компетентності педагога розрізняє два аспекти: процесуальний (педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, особистість педагога) та результативний (навчання і навченість, виховання і вихованість), а до основних складових педагогічної компетентності включає спеціальну, особистісну, індивідуальну та екстремальну професійні компетентності [33].

Для того щоб успішно здійснювати професійну діяльність, педагог повинен мати неабиякі загальні та спеціальні здібності. У число загальних здібностей входять ті, які визначають високі результати в будь-якої людської діяльності, а до спеціальних належать ті, від яких залежить успіх саме педагогічної діяльності, навчання та виховання дітей. Серед спеціальних педагогічних здібностей є і здатність особливого роду – здатність до педагогічного спілкування. В.Кан-Калик писав, що педагогічна праця налічує в своїй структурі більше 200 компонентів. Спілкування є однією з найскладніших його сторін, оскільки через нього здійснюється головне в педагогічній роботі – вплив особистості вихователя на особистість дитини[16].

Важливим для педагога є вміння організовувати тривалу і ефективну взаємодію з дітьми. Дане вміння зазвичай пов'язують з комунікативними здібностями педагога. Володіння професійно-педагогічним спілкуванням – це найважливіша вимога до особистості педагога в тому її аспекті, що стосується міжособистісних взаємин.

Яка структура комунікативних здібностей, знань, умінь і навичок, які використовуються педагогом у спілкуванні з проблемними дітьми?

Перш за все, зауважимо, що комунікативні здібності, які проявляються у педагогічному спілкуванні - це здібності до спілкування, специфічним чином виступаючи у сфері педагогічної взаємодії, пов'язаного з навчанням і вихованням дітей. Пізнання людиною самої себе передбачає оцінку своїх знань; оцінку своїх здібностей; оцінку "свого характеру та інших рис особистості; оцінку того, як людина сприймається з боку й виглядає в очах оточуючих його людей. Уміння правильно оцінити ситуацію спілкування – це здатність спостерігати за обстановкою, вибирати найбільш інформативні її ознаки і звертати на них увагу; правильно сприймати і оцінювати соціальний і психологічний зміст, що виник під час спілкування з дитиною.

У роботі з проблемними дітьми велике значення має уміння вихователя використовувати так звані невербальні форми педагогічного спілкування. Вони включають уміння вступати в контакт з незнайомими людьми; вміння попереджати виникнення і своєчасно вирішувати конфлікти і непорозуміння з дітьми, які вже виникли, уміння вести себе так, щоб вихованці правильно зрозуміли і сприйняли їх; вміння вести себе так, щоб дати можливість дитині проявити свої інтереси і почуття тощо.

Вагомим показником готовності вихователя до роботи з дітьми, що мають негативні прояви поведінки, є застосування ним заохочень і покарань. Вони стимулюють успіхи вихованця, особливо тоді, коли заохочення і покарання заслужені і справедливі. Від педагогічної виправданості заохочень і покарань залежить їх стимулююча роль.

У сучасному суспільстві педагог-вихователь є фігурою, яка вимагає особливої уваги, і там, де його місце займають недостатньо професійно підготовлені люди, страждають в першу чергу діти, причому втрати, які тут виникають, зазвичай непоправні. Це вимагає від суспільства створення таких умов, щоб вихователями працювали люди, які найбільш підготовлені інтелектуально і морально до роботи з дітьми, які бажають їх навчати і виховувати, які не зачерствіють душею і не сприйматимуть роботу

формально, а віддаватимуть їй усю свою душу. Але так працювати зможе не кожна людина, що має диплом педагога або вихователя. Тому дуже важливо, щоб у дошкільні заклади приходили на роботу фанати своєї справи, адже від їхньої роботи залежить розвиток особистості дітей, котрі, як це не банально звучить, є майбутнім нашої держави. Тому потрібно докладати усіх зусиль для того, щоб наше майбутнє було світлим, добрим і позитивним.

Отже, сутність і структура понять "готовність до професійно-педагогічної діяльності" і "професійно-педагогічна компетентність" свідчать про їх тісний взаємозв'язок. *Готовність і компетентність* є інтегральним багаторівневим особистісним новоутворенням, яке характеризує ступінь підготовленості до діяльності. Однак, слід зазначити, що найчастіше термін "готовність до діяльності" науковці пов'язують з процесом професійно-педагогічної підготовки, а компетентність розглядають як результат педагогічної освіти. Поняття "підготовка" і "освіта" близькі за своїм значенням, однак термін "підготовка" використовується, коли йдеться про підготовку до певних видів діяльності майбутнього педагога, тобто у більш вузькому значенні, а поняття "освіта" пов'язано з цілісним формуванням у майбутнього педагога певних знань, навичок і особистісних рис.

Готовність до виховання дітей з негативними проявами у поведінці складають *мотиваційний компонент* (позитивне ставлення до професії та усвідомлення необхідності здійснення корекційно-виховної роботи) , *змістовий компонент*(система професійних знань) та *операційний компонент* (система професійних умінь, навичок).

Нами визначені *рівні сформованості* такої професійної готовності до застосування загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів: високий, середній, низький. У таблиці 2.2. представлені критерії і показники сформованості окреслених рівнів професійної готовності вихователів до корекційно-виховної роботи з дошкільниками.

Таблиця 2.2.

Критерії, показники та рівні сформованості професійної готовності вихователів до застосування загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці

Рівні	Критерії		
	Знання	Розуміння	Уміння
Високий	Сформованість систематичних знань щодо негативних проявів у поведінці дітей та їх корекції	Глибоке розуміння необхідності здійснення профілактики та доцільність використання загальних та спеціальних методів	Уміє швидко і доцільно застосовувати загальні і спеціальні методи профілактики
Середній	Достатній рівень знань щодо подолання негативних проявів у поведінці дітей, оперує не великою кількістю понять, що стосуються корекційно-виховної роботи	Розуміє необхідність здійснення корекційно-виховної роботи, але не завжди доцільно використовує загальні педагогічні та спеціальні методи	Уміє застосовувати загальні педагогічні методи корекційно-виховної роботи, спеціальні корекційні методи використовує частково

Низький	Знання щодо подолання негативних проявів засобами загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів фрагментарні, несистемні	Не має розуміння необхідності профілактичної і корекційної роботи з дітьми дошкільного віку	Не використовує спеціальні корекційні методи, загальні педагогічні методи використовує частково

Діагностика готовності вихователів у використанні загальних педагогічних спеціальних корекційних методів корекційно-виховної роботи з дітьми з негативними проявами у поведінці реалізовувалась шляхом експертної оцінки діяльності вихователів, яку здійснювали психолог та методист. Оцінка готовності здійснювалась за компонентами готовності (*мотиваційний* – мотив здійснення корекційно-виховної роботи з дітьми з негативними проявами у поведінці; *змістовий* – знання про негативні прояви поведінки, їх природу, чинники, особливості використання загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів у їх подоланні; *операційний* компонент – уміння та навички корекційно-виховної роботи) на основі окреслених критеріїв та показників. Результати досліджень занесені до таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Сформованість готовності вихователів до корекційно-виховної роботи з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці

Компоненти готовності вихователя до здійснення роботи з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці.	Загальна характеристика показників	Кількісні показники: загальні за компонентами та за показниками (%)	
Мотиваційний компонент	1. Робота з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці сприяє особистому самовдосконаленню	85%	30%
	2. Робота з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці змушує аналізувати, замислюватись над своєю діяльністю	75%	
	3. Постійне підвищення якості навчально-виховного процесу і створення умов для оптимізації розвитку	50%	
	4. Матеріальна винагорода від батьків за додаткові зусилля в роботі з дітьми, що мають негативні прояви у	5%	

	поведінці		
	5. Похвала, позитивне ставлення з боку керівництва за додаткові зусилля в роботі з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці	5%	
	6. Бажання бути професіоналом своєї справи	70%	
	7. Обмін досвідом із колегами і спілкування із професіоналами з інших галузей	55%	
	8. Спілкування з батьками і дітьми	50%	
Змістовий компонент (знання про негативні прояви у поведінці дошкільників)	1. Методична підготовка з даної проблеми	75%	40%
	2. Уявлення про негативні прояви у поведінці дошкільників	100%	
	3. Знання чинників, що зумовлюють негативні прояви у поведінці	85%	
	4. Знання загальних	80%	

	педагогічних і спеціальних корекційних методів виховання дітей з негативними проявами у поведінці		
	5. Знання, пов'язані з удосконаленням виховного педагогічного процесу (інноваційні методи) щодо корекції негативних проявів у поведінці дошкільників	30%	
Операційний компонент (уміння)	1. Рівень сформованості навичок реалізації профілактики негативних проявів у поведінці дошкільників.	75%	30%
	2. Проведення корекційно-виховної роботи з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці	70%	
	3. Оволодіння новими інформаційними і професійними методами подолання негативних проявів у поведінці дошкільників	25%	
	4. Рівень сформованості та глибина педагогічної рефлексії або педагогічна самосвідомість	65%	
	5. Доцільність педагогічних	65%	

	дій		

Ми отримали такі результати експертного оцінювання готовності вихователів. *Мотивація*у більшості вихователів спрямована на особисте самовдосконалення, бажання бути професіоналом своєї справи. Робота з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці змушує аналізувати, замислюватись над своєю діяльністю. Але є й такі вихователі, які працюють з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці заради матеріальної винагороди і схвалення.

Усі вихователі мають уявлення про негативні прояви у поведінці дошкільників, про чинники, що їх зумовлюють; 85% вихователів - про виховання дітей з негативними проявами у поведінці. І лише 30% вихователів мають знання, що стосуються удосконаленням виховного педагогічного процесу шляхом використання інноваційних методів та їх застосування у попередженні та корекції негативних проявів у поведінці дошкільників. Тому методист і психолог мають планувати роботу по наданні інформації по новітнім методам виховання дітей з негативними проявами у поведінці.

Аналіз *операційного компоненту* готовності вихователів надає підстави стверджувати, що не всі вихователі можуть застосувати теоретичні знання на практиці, лише 75% вихователів володіють навичками проведення профілактики негативних проявів у поведінці, 70% - проведення корекційної роботи з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці, у 65% - сформована педагогічна рефлексія, педагогічна свідомість, у 65% - педагогічні дії по вихованню дітей з негативними проявами у поведінці є доцільними. І лише на 25% у вихователі оволодівають новими інформаційними засобами, методами попередження й корекції. Тому методист і психолог мають планувати і проводити різноманітні методи

роботи для підвищення професіоналізму вихователів, роботу по впровадженню новітніх технологій.

Для уточнення результатів нами була проведена бесіда з вихователями для діагностики їх готовності до роботи з дітьми з негативним проявами у поведінці. Аналізуючи відповіді вихователів, ми можемо зробити такі висновки: педагоги розуміють що таке педагогічна (професійно-особистісна) зрілість, але кожен по-різному пояснюють – це освіта, досвід, професіоналізм, педагогічна культура, знання вікових особливостей дітей, знання методик, застосування теоретичних знань на практиці, педагогічна культура, а от на питання «Чи допомагає така зрілість у профілактиці негативних проявів у поведінці дошкільників?», - не всі вихователі з впевненістю відповіли «так». Це свідчить про педагогічну незрілість деяких вихователів або наявність окремих труднощів з проблеми профілактики та корекції негативних проявів у поведінці дітей. Поняття «Негативні прояви у поведінці» - розуміють як порушення, відхилення від норми. Більшість вихователів сутність профілактики негативних проявів у поведінці дошкільників вбачають не лише в безпосередній роботі з дітьми, а й взаємодія з батьками.

Таким чином, інтегральним критерієм вивчення ефективності педагогічних умов використання загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів у подоланні негативних проявів у поведінці дітей є професійна готовність вихователів до їх застосування корекційно-виховній роботі з дітьми.

Діагностика готовності вихователів до корекційно-виховної роботи з дітьми з негативними проявами у поведінці здійснювалась шляхом експертної оцінки вихователів, яку здійснювали психолог та методист. Оцінка готовності здійснювалась за компонентами готовності (*мотиваційний* – мотив здійснення корекційно-виховної роботи з дітьми з негативними проявами у поведінці; *змістовий* – знання про негативні прояви поведінки, їх

природу, чинники, особливості попередження і подолання; *операційний* компонент – профілактичні уміння та навички) на основі окреслених критеріїв та показників. Визначені рівні сформованості такої професійної компетенції: високий, середній, низький. Встановлено переважання середнього рівня готовності вихователів до профілактики негативних проявів у поведінці дітей засобами загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

Практичне вивчення готовності вихователів до використання загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у вихованні дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці, допомогло підтвердити зроблені у теоретичній частині роботи висновки та виявити їх у практичній діяльності вихователів.

У ході виконання завдань констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи, нам вдалося практично вивчити педагогічні умови використання загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів, зокрема, виявити знання вихователів щодо виховання дітей з негативними проявами у поведінці, готовність вихователів до корекційно-виховної роботи з такими дітьми.

Констатувальний етап експерименту передбачав розробку програми педагогічного експерименту; підбірдіагностичних методик щодо вивчення предмету дослідження (анкетування, спостереження, експертне оцінювання, інтерв'ю), реалізацію програми експерименту та обробку й інтерпретацію результатів..

Найбільш розповсюдженими серед негативних проявів у поведінці дітей, виявлено агресивність, неслухняність, гіперактивність, сором'язливість, ябедництво та замкнутість. Серед чинників виникнення негативних проявів у поведінці найбільше вихователі виокремили прагнення дитини привернути до себе увагу, неправильна спрямованість родинного виховання та кризи психовікового розвитку.

З'ясували, що ефективність корекційно-виховної роботи залежить від доцільності використання профілактичних методів. Найбільш ефективними для засвоєння правил поведінки, режимних вимог дошкільного закладу, правових норм є метод роз'яснення, привчання, бесіди. Використання

педагогом методу прикладу у вихованні вимагає врахування вікових і індивідуальних особливостей дітей.

Педагогічну вимогу як один з методів формування суспільної поведінки дитини, педагогу доцільно використовувати з метою спонукання його до позитивної діяльності або гальмування деструктивних дій і вчинків.

Доцільними для корекції негативних проявів у поведінці дітей є методи заохочення і покарання. Використання методу природних наслідків можливе лише у тих випадках, коли наслідки абсолютно безпечні для життя і здоров'я дитини. Використовуючи даний підхід, педагог повинен врахувати вік дитини.

Ми з'ясували, брак теоретичних знань з даної проблеми у вихователів і батьків.

Більшість педагогів обізнані з технологією виховання дітей з негативною поведінкою. Використовують широкий арсенал загальних та спеціальних методів профілактики. Під час їх використання вихователі враховують: відповідність методу і рівня профілактики меті профілактики. На первинному рівні педагог використовує загальні методи, а на вторинному і третинному – спеціальні методи; характер і зміст діяльності вихованців, як головну умову, яка забезпечує ефективність профілактичної діяльності; психолого-педагогічні закономірності процесу виховання; сучасні організаційні, методологічні та методичні вимоги до освітнього процесу ЗДО.

Проте у своїй роботі вони переважно використовують традиційні методи виховання і лише не значна кількість педагогів – оволодівають інформаційними засобами, застосовують загальні педагогічні та спеціальні корекційні методи виховання.

У батьків виявлено низький рівень обізнаності з даною профілактичною проблемою, що вимагає підвищення психолого-педагогічної освіченості батьків, їх залучення до різноманітних форм співпраці з педагогами ЗДО з

питань виховання власних дітей, корекції можливих негативних проявів у їх поведінки.

Вихователі проводять роботу щодо профілактики та корекції негативних проявів у поведінці дошкільників та здійснюють взаємодію з батьками в межах окресленої проблеми, що відображено і в річних та календарних планах вихователів та психолога, річному плані роботи ЗДО. Більш глибоко й професійно цією роботою займається психолог закладу. Проте, загальна оцінка роботи педагогів і психолога з виховання дітей з негативними проявами у поведінці, засвідчує її часткову результативність.

РОЗДІЛ ПІСІСТЕМА РОБОТИ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ГОТОВНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ І БАТЬКІВ ДО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З НЕГАТИВНИМИ ПРОЯВАМИ У ПОВЕДІНЦІ

3.1. Педагогічні умови використання загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці

На основі визначення базових понять дослідження, складових готовності вихователів і батьків до використання загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у подоланні негативної поведінки у дошкільників, результатів констатувального експерименту були розроблені педагогічні умови використання означених методів у корекційно-виховній роботі з дошкільниками, а для перевірки їх ефективності – реалізований формувальний етап педагогічного експерименту.

На основі аналізу теоретичних джерел і виявлення особливостей виховання дітей з негативною поведінкою на констатувальному етапі педагогічного експерименту, було виокремлено *педагогічні умови* реалізації означеного педагогічного процесу з указаною цільовою групою дітей, а саме: **наявністю вихователів знань щодо особливостей виховання дітей з негативними проявами у поведінці; взаємодія педагога і сім'ї у вихованні дошкільників, що мають поведінкові відхилення.**

Кожна з означених умов конкретизована змістом і формами здійснення, що реалізовувалися за двома напрямками: *робота з педагогами, робота з батьками* (про це детально у параграфі, що стосується системи роботи).

Розглянемо детально окреслені педагогічні умови.

1) *Особливостей виховання дітей з негативними проявами у поведінці включають:*

- діагностику негативних проявів у поведінці дошкільників;
- стратегію реагування дорослого у випадках поведінкових відхилень у дітей.

2) *Взаємодія ЗДО з родиною у використанні загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці.*

Розглянемо ці умовидетально.

Діагностика негативних проявів у поведінці дошкільників. В.

Оржеховська і О. Пилипенко визначають *діагностику* як медичний термін, що означає здатність розпізнавати. Однак давно і повністю визнаний педагогікою. Це методи і принципи, за допомогою яких встановлюється діагноз, тобто стан або стадія того чи іншого педагогічного явища [41, с.121].

Перш ніж почати діагностувати негативні прояви у поведінці дошкільників, зазначає Р. Овчарова, педагог має проаналізувати *особливості і недоліки сімейного виховання за такими напрямками:*

1. *Загальна характеристика сім'ї:* склад сім'ї (повна, формально повна, неповна), характеристика сім'ї (гармонічна, проблемна – конфліктна, антипедагогічна, асоціальна, аморальна), типовий стан сім'ї (емоційний комфорт, тривожність, емоційно-психологічний дискомфорт і нервово-психічна тривога), стиль сімейного виховання (ліберальний, демократичний, авторитарний, нестійкий), порушення сімейного виховання (домінуюча гіперпротекція, емоційне відторгнення, жорстоке поводження, підвищена моральна відповідальність), відношення до дитсадка (підтримують тісний зв'язок, підтримують контакти епізодично, взаємостосунки мають випадковий характер, батьки уникають контактів, протидіють вихованню).

2. *Особливості сімейного виховання:* створення умов для правильного розвитку дитини в сім'ї (нормальні житлово-побутові умови, наявність ігрових куточків, контроль за дотриманням санітарно-гігієнічного режиму, організація місця для занять), чи розвивають батьки пізнавальні

інтереси дитини(читають книги, ходять з дітьми в театр, кіно, надають самостійності у виборі улюбленого заняття, які телепередачі дивляться), чи допомагають в організації діяльності дитини, чи мають діти конкретні трудові обов'язки в сім'ї, чи виконують батьки рекомендації педагогів по вихованню дитини, чи бачать батьки недоліки у вихованні своїх дітей, чи допомагає сім'я педагогу в організації навчально-виховної роботи.

3. *Причини недоліків сімейного виховання*(неблагополуччя сім'ї – мікроклімат, здоров'я, відсутність єдиних вимог, незнання психологічних особливостей своєї дитини, низький культурний, освітній, психолого-педагогічний рівень батьків, відсутність контролю, безнаглядність, психічна деривація дитини, використання антипедагогічних способів впливу, неправильна оцінка дитини, його ідеалізація, невиконання рекомендацій педагога, зневіра в можливості дитини, в її силах, переоцінка виховних можливостей сім'ї, гіперпроекція та ін. [39, с.175-177].

За рекомендаціями Р.Овчарової для уточнення висновків педагога про особливості сімейного виховання можна використовувати такі *тести для батьків і дітей*, що розкривають їх позицію по відношенню до своїх дітей та характеризують загальну атмосферу сім'ї:Типовий стан сім'ї;Кінетичний малюнок сім'ї Р.Бернса і С. Кауфмана;Опитувальник АСВ (аналіз сімейного виховання);Тест-опитувальник батьківських стосунків з дітьми (А. Варга, В. Столин); Тест Т.Лірі [39].

Для вивчення особистісних особливостей батьків використовують особистісний опитувальник Айзенка.

Науковці і практики радять, цю для діагностики негативних проявів у поведінці дошкільників, доцільно *залучати психолога*. Він має звертати увагу на стан роботи педагогів з дітьми, які мають початкові ознаки негативних проявів поведінки(загальний рівень навчально-виховної роботи – високий, середній чи низький; характер міжособистісних відношень в групі; виявлення дітей, які мають ознаки негативних проявів у поведінці; вивчення позитивних

особливостей їх особистостей, ознак негативних проявів у поведінці, причини їх виникнення; визначення *основних напрямків роботи з такими дітьми*; постановка і реалізація завдань диференційованого підходу до дитини та індивідуальна робота; як відноситься педагог до таких дітей – активно-позитивно; пасивно-позитивно; пасивно-негативно; активно-негативно; невизначено [39;с. 47].

Як зазначає Т.Федорченко та О.Потапова для діагностики негативних проявів у поведінці дитини слід:

1) розробити психолого-педагогічну діагностичну процедуру вивчення стану комфортності дітей та їхньої тривожності, використовуючи різні методики.

2) дослідити рівень психічного комфорту та тривожності дітей в умовах сім'ї, дитсадку використовуючи малюнки: «Я і моя сім'я», «Я в дитсадку», «Я вдома», «Я на прогулянці», «Мій будиночок», «Дерево» та методику вибору кольорів(за методикою М.Люшера).

3) провести порівняльний аналіз рівня психічного комфорту та тривожності дітей для визначення методів корекції їхньої поведінки [68].

У цьому також можуть допомогти методики (Г.Лабуновської, А. Кларк, Е.Панько), автори яких справедливо відзначають, що однією з провідних функцій профілактичної роботи є її діагностична спрямованість. Це та першооснова, без якої неможлива грамотна корекційна робота[62, с.106].

Тож рання діагностика негативних проявів у поведінці дошкільників є дуже важлива для їх попередження. Для цього залучають педагогічний персонал (особливо вихователі, психолог) та батьки. Для здійснення діагностики негативних проявів у поведінці дітей є малюнки: «Я і моя сім'я», «Я в дитсадку», «Я вдома», «Я на прогулянці», «Мій будиночок», «Дерево»; методика вибору кольорів(за методикою М.Люшера) та методика експрес-діагностики стану соціально-педагогічної занедбаності Р.Овчарової. Доцільними є методи: бесіда, інтерв'ю, спостереження.

Виявивши причини негативних проявів у поведінці дитини, доцільно проводити *індивідуальну роботу* щодо попередження і подолання негативних проявів у поведінці дитини. За оцінкою Р.Овчарової, вона повинна включати:

1) *Зміну умов сімейного виховання дитини* (підвищення психолого-педагогічної грамотності батьків, культури взаємодії; активне включення батьків у виховний процес; індивідуальні консультації, контроль за організацією нормального режиму для дитини тощо).

2) *Удосконалення навчально-виховної роботи у групі дітей* (корекція відношення педагога до дитини, рекомендації методів роботи з нею, активне використання методики позитивного стимулювання дитини, зняття психологічних перевтом; гуманізація міжособистісних відносин в дитячому колективі; раціоналізація навчально-виховної роботи в групі; взаємодія вихователя і батьків в педагогічному процесі).

3) *Допомогу дитині в особистісному розвитку* (організація психологічного обстеження дитини і надання їй необхідної психологічної допомоги; включення дитини в активну діяльність на основі використання її позитивних інтересів і схильностей; подолання негативної мотивації; робота по формуванню мотивації досягнень).

Якщо до педагога звернулись з проблемами батьки, він перш за все має розібратися в характері скарг батьків на дитину. Від цього залежить характер діагностичних процедур (вивчити особистість дитини чи батьків, дослідити відношення до дитини чи міжособистісні стосунки батьків тощо).

Стратегія реагування дорослого у випадках негативних проявів у поведінці дітей.

Н.Мойсеюк зазначає, що у процесі організації роботи з виховання і перевиховання дітей з негативними проявами у поведінці необхідно звернути увагу на те, що, по-перше, вона не може бути правильно організована, якщо буде відірвана від загальної системи виховання; по-друге, її не можна зводити до окремих педагогічних заходів; по-третє, перевиховання – це не

лише боротьба з вадами, а й допомога дитині в знаходженні видів діяльності; зрештою, перевиховання буде результативним тільки тоді, коли воно не стихійно імпровізується, а здійснюється в системі[16].

Проаналізуємо зміст виховання дітей з негативними проявами у їх поведінці, спираючись на наукові дослідження і практику.

У вихованні *сором'язливих та замкнених дітей* потрібно враховувати обставини даного негативного прояву, не тиснути на дитину, використовувати техніки позитивного підкріплення успіхів дитини (увага, схвалення), що забезпечать її впевненість у собі та віру у власні сили; намагатися урізноманітнити життя дитини, змінити її графік[12]. Особливо доцільні тренінги із дітьми та спеціальні методики проведення виховних заходів (у формі гри), під час яких допомагати дітям подолати свою сором'язливість.. Батькам необхідно виявляти терплячість та уважність до своїх дітей.

Стратегія виховання *неслухняних дітей* має ґрунтуватися на розуміння того, що неслухняність є природною для дітей будь-якого віку; форми неслухняності (поведінка з викликом) – явище вікове; неслухняність зникає за правильної поведінки дорослого. Позиції дорослого у ситуаціях дитячої неслухняності стосуються дотримання ними єдиних вимог, їх постійності; використання технік відволікання та перемикання уваги (запропонувати альтернативу: хоче морозива – краще запропонувати цукерки...), а ставлення до покарання, має бути дуже виваженим. В.Сухомлинський з цього приводу говорив: "...Дуже обережно ставитись до цього виховного інструменту. Не боротись з дитячими пустощами, які є закономірними супутниками розвитку дитини". Суть покарань полягає у пробудженні сумління дитини[55]. Ж.Руссо зазначав, що потрібно давати дитині відчуття неприємні наслідки свого вчинку чи поведінки. Це він називав методом "природних наслідків"[16]. Активно застосовувати потрібно заохочення та схвалення.

Основою виховання дітей, схильних до *фізичної агресії(бійок)* має стати позиція руйнування стереотипу негативного оцінювання дорослим свого ставлення до агресивної поведінки (не тільки гасити конфлікт, якщо він виник у людному місці). Доцільно переключати дитину на інший тип поведінки; не читати довгих нотацій. Пам'ятати, що покарання не повинно бути тривалим, оскільки причина покарання швидко забувається і заборона викличе образу та інші негативні почуття дитини.

Для запобігання і корекції *дитячих істерик* важливо розуміти їх чинники. Тактика дорослого у відповідь на істеріку не повинна підсилювати вибір і утвердження у дитини відповідного типу поведінки з дорослим; важливо не реагувати емоційно; володіти конструктивними техніками переключення уваги дитини: у кризові вікові періоди надавати дитині більші права і пред'являти нові вимоги.

Оскільки *дитячі страхи* мають ірраціональний характер, що пов'язано з образністю мислення, важливо пам'ятати, що це - емоційна проблема, а нетактовна поведінка дорослого може закріпити страх та інші негативні емоції дитини. Тактика дорослих у ситуаціях переживання дитиною страху має ґрунтуватися на розумінні, терплячості дорослих, демонстрації любові до дитини, неприпустимості строгості і покарань, як таких, що призводять до неврозів. Активно застосовувати метод корисної гри, власний приклад.

За визначенням Т.Федорченко, *дитячі скарги(ябедництво)* – це активна спрямованість на задоволення власних потреб, завдання дорослого – адекватно оцінити ситуацію на предмет допущеної несправедливості[61, с.46]. Оскільки скарга – це прохання про допомогу, стратегії реагування дорослого має передбачати активне слухання дитини та надати їй дружньої підтримки. Не засуджувати категорично дитину, на яку скаржаться. Активне (набридливе) ябедництво може бути пов'язане з прагненням звернути на себе увагу у зв'язку з ускладненням спілкування дитини з однолітками. Проаналізувати з якими почуттями пов'язана скарга.

Дитяча нечесність та фантазування пов'язані з розвитком свідомості, дорослим слід знати закономірності розвитку, які посилюють таку поведінку та чинники нечесності, і диференціювати фантазії і обман. До 7–8-річного віку фантазія є джерелом повноцінного психічного розвитку дитини. Як зазначає В. Соколов нечесність – це інамагання ухилитися від відповідальності за якийсь негарний вчинок, і бажання домогтись чогось такого, що в інший спосіб здобути дуже важко, або й неможливо того що [48]. Аналізуючи зовнішні ознаки нещирості, дорослий може використати один із типів виховного впливу: силовий тиск; стосунки довіри, любові, які не виключають гніву і незадоволення, але не допускають фізичних покарань; раціональні, коли акцент робиться на наслідках, на впливі поведінки інших людей, поясненні результатів.

Тож, ми розглянули специфіку виховання дітей з негативними проявами у поведінці, яка включає діагностику дитини та чинників поведінкових відхилень; стратегії реагування на найбільш поширені негативні прояви у поведінці дитини і її виховання.

Наступна педагогічна умова виховання дітей з негативними проявами у поведінці - взаємодія закладу дошкільної освіти (ЗДО) і сім'ї .

Ми гіпотетично припустили, що *ефективність взаємодії ЗДО і сім'ї* буде залежати від активності батьків, яку стимулюватиме їх *готовність* до використання загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у вихованні власних дітей з негативними проявами у поведінці.

Проблема готовності до діяльності є однією із значимих у сучасній науці. У психолого-педагогічній літературі поняття «готовність» трактується неоднозначно. Погляди вчених на поняття «готовність» ми розглянули в попередньому параграфі.

Як зазначає О. Хромова, батькам необхідно знати:

- психологічні особливості дітей з негативними проявами у поведінці;
- загальні питання психології розвитку дитини;
- різні методи виховання дітей, що мають поведінкові відхилення;
- організацію дозвілля малят[65].

Спираючись на висновки О.Хромової, Т.Кравченко, І.Трубавіної Л.Матвеевої, структура готовності батьків у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці включає три компоненти:

1) *Мотиваційний* – забезпечує світогляд і спрямованість, виражає потреби, інтереси, ідеали, прагнення, морально-етичні якості особистості.

2) *Інформаційний* – характеризується наявністю знань про особливості процесів протікання і виховання дітей з негативними проявами у поведінці.

3) *Операційний* передбачає *наявністькогнітивнихумінь*: аналізувати свій досвід та досвід інших; аналізувати та виявляти поведінкові й освітні проблеми дітей; застосовувати на практиці свої знання; та *комунікативнихумінь*: виявляти та долати негативні почуття (агресію, ворожість), які впливають на взаємини з дитиною, коли вона проявляє свою негативну поведінку; спостерігати, розуміти стосунки між людьми; спілкуватися вербально і не вербально[25; 34; 65].

Але, щоб не допустити прояву у дітей негативної поведінки, батькам необхідно знати специфіку сімейного виховання. Сім'я – осередок суспільства, своєрідний колектив. Взаємини членів сім'ї базуються на взаємній любові, повазі, підтримці у всіх справах. Спілкування дітей у сім'ї з батьками, старшими братами і сестрами, дідусями і бабусями збагачує життєвий досвід дітей, дає їм перші моральні уроки. Моральний вплив батьків на дітей важко переоцінити. Специфіка виховання дітей у сім'ї полягає також у тому, що на сім'ю і батьків припадає найвідповідальніший час виховання – перші дні роки життя дитини. З народженням дитини, у сім'ї з'являються нові і складні завдання. Одне з першочергових завдань у сім'ї –

забезпечення фізичного розвитку дитини, прищеплювання санітарно-гігієнічних навичок. Сюди входить турбота батьків про раціональне харчування дитини, що забезпечує зріст, розвиток і правильне формування організму. Рішення цієї задачі починається з дня народження дитини і продовжується доти, поки дитина зможе самостійно удосконалювати свої фізичні можливості.

Батьки повинні знати, що вони мають виховний потенціал – це комплекс умов і засобів, які у сукупності складають педагогічні можливості сім'ї. Виховний потенціал включає матеріальні та побутові умови життя; численність і структуру сім'ї; рівень розвитку сім'ї як колективу; характер стосунків між її членами; життєвий досвід батьків; культурно-освітній рівень; рівень педагогічної культури дорослих; сімейні традиції; розподіл між дорослими членами сім'ї виховних обов'язків тощо.

Виховання в сім'ї буде успішним, якщо до дітей ставляться певні моральні вимоги. Шанування батьків – це повага до їхніх особистісних якостей, це елементарна данина вдячності за їхню любов, нелегку працю. Любов до батьків і старших, повага до них – це водночас і тривала школа добрих людських взаємовідносин [1; 15; 34].

Батьки повинні уміти: долучатись до організації з закладом дошкільної освіти спільних соціально-орієнтованих та дозвіллевих виховних справ з відповідною превентивною спрямованістю; здійснювати виховну роботу, націлену на корекцію поведінки дитини [34].

Якщо батьки не знають як подолати негативні прояви у поведінці дитини, вони можуть збагатити свої знання, використовуючи будь-які джерела інформації, або звернутися за допомогою до спеціаліста (вихователя чи психолога). Батьки мають зрозуміти технологію найбільш поширених форм поведінки. Сім'я, у якої діти з негативними проявами у поведінці, потребує психолого-педагогічної допомоги. Коли батьки приходять на лекції, де говорять про якусь поведінку дитини, то отримана інформація

залишається не використаною. Якщо ж вони отримують відповідь на те питання, яке їх хвилює сьогодні, - це свідчить що психологія і педагогіка працює. Багато батьків погано виховують своїх дітей не тому, що вони безграмотні. Вони знають, що потрібно робити, але не знають, як це робити. Навіть на самій гарній лекції важко оволодіти технологією виховання. Активні форми розвивають практичні педагогічні уміння, навички сімейного спілкування, психолого-педагогічні знання батьків[39].

Тож, *готовність батьків* до використання загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у вихованні власних дітей з негативними проявами у поведінці, включає *мотиваційний, інформаційний та операційний компоненти*.

До *експертної оцінки готовності батьків* до виховання власних дітей з негативними проявами у поведінці були залучені психолог та вихователі. Результати досліджень занесені до таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Готовність батьків до виховання власних дітей з негативними проявами у поведінці

Компоненти готовності батьків до виховання дітей з негативними проявами у поведінці	Загальна характеристика	Кількісні показники (%) загальні за компонентами та за показниками	
Мотиваційний компонент	1. Бажання змінити життя дітей на краще	45%	
	2. Виховання власних дітей сприяє	15%	

	особистому самовихованню, самоосвіті		
	3. Набуття знань, вмінь та навичок для виховання власної дитини та попередження можливих відхилень у її поведінці	25%	23%
	4. Спілкування з дітьми, педагогами та іншими батьками	10%	
	5. Уникнення осуду з боку оточуючих	5%	
Змістовий компонент (знання про негативні прояви у поведінці дітей)	1. Знання про психологічні особливості дітей з негативними проявами у поведінці	20%	40%
	2. Знання загальних питань з психології і педагогіки розвитку дитини	28%	
	3. Знання про методи виховання дітей з негативними проявами поведінки	22%	
	4. Знання про організацію дозвілля дітей	10%	
	5. Знання особливостей спілкування і взаємодії з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці	20%	
Операційний компонент (уміння)	1. Аналіз власного виховного досвіду та досвіду інших	13%	
	2. Аналіз та виявлення поведінкових проблем дітей	15%	
	3. Застосовування на практиці своїх психолого-педагогічних знань	10%	
	4. Виявлення та подолання	25%	

	негативних почуттів (агресії, ворожості), які впливають на взаємини з дитиною, коли вона проявляє свою негативну поведінку;		37%
	5. Спостереження, розуміння стосунків між людьми	8%	
	6. Вміння спілкуватися з дитиною, будувати конструктивні стосунки у родині	17%	
	7. Корекція поведінкових відхилень дитини	12%	

Отже, здійснивши аналіз отриманих даних, можна зазначити, що більшість батьків мають на меті здобути знання, вміння та навички для виховання власної дитини, бажання змінити життя на краще. Проте є такі, які керуються у вирішенні даної проблеми не власними мотивами допомоги власній дитині, а щоб уникнути осуду оточуючих. Тому потрібно переконувати таких батьків в необхідності знань і вмінь виховання власних дітей та запобігати виникненню у них негативної поведінки. Важливо, в межах просвітницької роботи з батьками, показати згубний вплив такої поведінки дитини на її подальший розвиток та негативні наслідки.

Щодо змістового компоненту готовності, ми виявили, що у батьків занадто низький рівень їх психолого-педагогічної обізнаності з означеної проблеми. Вони в цілому розуміють загальні психолого-педагогічні аспекти розвитку дитини, окремі аспекти її перевиховання психолого-педагогічної обізнаності, корекції негативних поведінкових проявів. Тому необхідно підвищувати рівень батьків, залучати їх до різноманітних форм співпраці.

Аналізуючи операційний компонент готовності, виявлено, що половина батьків вміє спілкуватися з власними дітьми, що значно розширює межі їх виховного впливу, вони аналізують та виявляють негативні

поведінкові прояви, але батькам не вистачає знань, вмінь і навичок для їх подолання. Тому потребують порад, рекомендацій педагогів-фахівців.

Для дослідження взаємодії педагогів і сім'ї у виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці, нами було застосовано інтерв'ю вихователя та аналіз планів ЗДО (річного), психолога й вихователів (річних та календарних планів) , як основні методи дослідження, та інтерв'ю методиста і психолога, як допоміжні методи.

Внаслідок проведеного інтерв'ювання вихователів щодо його взаємодії з сім'єю у вихованні дошкільників з негативними проявами у поведінці, було виявлено, що більшість батьків (85,5%) звертаються до вихователів за допомогою у вихованні дітей, і лише 14,5% батьків взагалі не взаємодіють з педагогами (не реагують на зауваження, не сприймають рекомендації). Це відбувається тому, що батьки самовпевнені і не вважають за потрібне прислуховуватися до поради фахівця, або ж не сприймають вихователя як компетентного професіонала. Деякі батьки вважають, що вихованням їхньої дитини мають займатися лише вони самі, а всі інші не мають право втручатися, при цьому дитсадок в їхньому розумінні – це місце тимчасового перебування дитини. Таких батьків потрібно намагатися залучати до співпраці з ЗДО, підвищувати їх психолого-педагогічний рівень, проводити різноманітні свята з їх участю, тренінги, розваги, засідання «круглого столу» тощо.

З батьками вихованців педагоги організують взаємодію щодо профілактики і корекції негативних проявів у поведінці дітей, використовуючи як групові так й індивідуальні форми, але, як підкреслюють вихователі, все залежить від бажання батьків. 71,5% вихователів зазначили, що необхідна освітньо-виховна робота, що має на меті просвітницьку роботу з батьками і виховну для подолання негативних проявів у поведінці дошкільників, як з боку батьків , так і вихователів. 28,5% вихователів зазначили, що для взаємодії з сім'єю у вихованні дітей дошкільного віку з

негативними проявами у поведінці найкраще проводити лише консультативну роботу. Але, на нашу думку, лише консультативної роботи з батьками замало для профілактики і корекції поведінкових відхилень дошкільників. Як зазначили більшість вихователів має бути присутня і освітньо-виховна робота для практичного навчання батьків, набуття ними практичних вмінь і навичок виховання проблемних дітей на заняттях-тренінгах, святах, розвагах; набуття психолого-педагогічного рівня батьками на батьківських зборах, вечорах запитань та відповідей, засідань «круглого столу» тощо.

71,5% вихователів для профілактики негативних проявів у поведінці дітей проводять з батьками такі форми роботи: консультації, семінари, бесіди, батьківські збори. 28,5% вихователів - окрім вище зазначених форм, використовують дні відкритих дверей, наочність, батьківські лекторії. Можна зробити висновок, що для профілактики негативних проявів у поведінці дошкільників педагоги застосовують стандартні форми взаємодії з батьками, що мають просвітницьку мету по даній проблемі. Варто б застосовувати новітні творчі форми для залучення тих батьків, які не сприймають і не виконують рекомендації вихователів. Це такі форми як тематичні конференції з обміну досвідом сімейного виховання; вечори запитань і відповідей; диспути, дискусії; батьківський клуб за інтересами тощо.

Для подолання негативних проявів у поведінці дітей вихователі проводять такі форми співпраці з батьками: 71,5% вихователів застосовують сімейні (домашні) педради, заняття-тренінги, спільні з дітьми, батьками і вихователями свята і розваги, індивідуальні бесіди. 28,5% вихователів зазначили, що застосовують ті самі форми, що й для профілактики негативних проявів у поведінці дошкільників. Корекція поведінкових відхилень потребує більш серйозного та ґрунтовного підходу, вимагає більше зусиль і різноманіття у виборі форм співпраці, що залежить від виду негативного прояву, реакції батьків на нього, стилю взаємостосунків між батьками та дитиною, типу виховання в сім'ї тощо. Звісно, що можуть

застосовуватися ті самі форми, що і при профілактиці, але вони мають поєднуватися і з іншими формами практичного характеру, за допомогою яких можна сформувавши у батьків практичні вміння та навички реагування та виховання власних дітей з певними негативними проявами у поведінці, що зумовлені неправильним вихованням в сім'ї.

100% вихователів для вирішення даної проблеми співпрацюють з психологом для оптимізації роботи.

Усі вихователі (100%) вважають свою роботу по допомозі батькам для профілактики та подолання негативних проявів у поведінці дітей ефективною та результативною, оскільки помітні зміни у поведінці дітей. Але, хоча зазначити, спостерігаючи за роботою вихователів по співпраці з батьками, можна зробити висновок, що приблизно 28,5% вихователів не досягають позитивних результатів, хоча упевнено стверджують, що їхня робота є результативною. Причиною цьому може бути – невеликий досвід роботи, завищена самооцінка, що не дає змогу реально оцінювати власні успіхи і невдачі, схильність приписувати власні невдачі - іншим. Тому психолог має звернути на це увагу і попрацювати з цими вихователями.

Дана робота у 85,5% вихователів відображується у місячних планах, а у 14,5% - не простежується, що дає підстави зробити висновок, що деякі вихователі особливої уваги не приділяють взаємодії з батьками у вихованні дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці. В ЗДО мають частіше проводитися педагогічні ради, бесіди, консультації з психологом, методистом для підвищення професійного рівня вихователів.

Проаналізувавши річний план роботи практичного психолога Великомотовилівського НВК «ЗЗСО I-III ступенів-дитячий садок» на 2019-2020 рр., ми виявили, що в закладі систематично і послідовно планується та організовується робота щодо підвищення психолого-педагогічної освіченості батьків. Психологом організовуються лекторії для батьків з питань формування емоційно-вольової сфери дошкільників та консультації на тему:

"Негативні прояви у поведінці дитини: їх види та причини виникнення ". Також плануються такі форми роботи: виступи на педрадах, батьківських зборах з поданої проблеми.

Можна зробити висновок, що вихователі повністю надають перевагу традиційним формам взаємодії, оскільки новітніх форм взаємодії ми не виявили.

Для глибшого дослідження взаємодії педагогів і сім'ї у вихованні дошкільників з негативними проявами у поведінці, нами було проведено інтерв'ю методиста і психолога.

Внаслідок бесіди з практичним психологом ми з'ясували, що психолог володіє інформацією щодо наявності в ЗДО дітей, схильних до негативних проявів у поведінці, добре обізнаний з цієї теми, виокремив найпоширеніші чинники, що зумовлюють негативні прояви у поведінці дошкільників (кризи психовікового розвитку, неправильне виховання в сім'ї (несприятливий мікроклімат сім'ї), низький освітній рівень батьків, соматичні та нервово-психічні захворювання, незрілість емоційно-вольової сфери дитини). Психолог здійснює наступні заходи: діагностування, бесіди, консультації, анкетування, папки-пересувки, групові тренінгові та рольові ігри (профілактичні); лекторії, психогімнастичні вправи, рольові ігри, психокорекційні заняття, тренінги (корекція негативних проявів у поведінці); бере участь у батьківських зборах, "круглих столах", диспутах, займається оформленням батьківських куточків. Практична допомога батькам у вихованні дітей з негативними проявами поведінки надається у формі індивідуальних бесід, консультацій, порад. Психолого-педагогічною літературою стосовно питань виховання дітей, що мають поведінкові відхилення, дитячий садок забезпечений. Вихователі, батьки користуються нею за потребами. Власну роботу щодо допомоги батькам у вихованні дітей психолог вважає лише частково результативною, оскільки часто виховний вплив сім'ї і ЗДО неоднорідний. На питання «Щоб запропонували створити

чи змінити?» психолог зазначила, що для оптимізації роботи, потрібно покращати майстерну й технологічну базу дитсадка, забезпечити новітніми інформаційними технологіями. Отже, психолог прикладає значних зусиль для профілактики та корекції негативних проявів у поведінці, співпрацює з батьками, але робота є частково результативною, тому що не всі батьки бажають виконувати рекомендації психолога та характеризуються низьким рівнем виховного потенціалу сім'ї.

Аналізуючи результати проведеного інтерв'ювання методиста щодо взаємодії з батьками у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці, що зумовлені неправильним вихованням в сім'ї можна зазначити, що основна увага спрямована на підвищення рівня психолого-педагогічної обізнаності батьків. ЗДО проводить такі заходи: консультації, батьківські збори, круглі столи, диспути, тренінги, анкетування; розробляє: проектні технології, папки-пересувки. Практична допомога батькам у вихованні дітей, що мають поведінкові відхилення, надається у формі індивідуальних консультацій, порад, аналізу педагогічних ситуацій. Психолого-педагогічною літературою стосовно питань виховання дітей з негативними проявами у поведінці, дитсадок забезпечений. Вихователі, батьки та психолог користуються нею за потребами. Методист володіє інформацією щодо наявності в ЗДО дітей, схильних до негативних проявів у поведінці. Власну роботу щодо надання, забезпечення інформацією у вихованні дітей методист закладу вважає здебільшого ефективною та результативною.

Таким чином, ми розглянули результати практичного вивчення педагогічних умов виховання дітей з негативними проявами у поведінці. Вони включають діагностику дитини та чинників поведінкових відхилень і стратегій реагування на найпоширеніших негативних проявів у поведінці дитини і її вихованні. Можна зазначити, що кожна негативна поведінка дитина потребує від дорослого знання природи цього прояву, чинники його виникнення та способи подолання.

Ми з'ясували, що вихователі проводять роботу щодо виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці; взаємодіють з батьками з цієї проблеми. Більшість вихователів володіють загальними педагогічними та спеціальними корекційними методами виховання проблемних дітей. У значної частини батьків, що склали вибірку експериментальної і контрольної груп, сформований низький рівень психолого-педагогічної освіченості з цієї проблеми. Більш ґрунтовно й професійно цією профілактичною діяльністю займається психолог. На жаль, педагоги і психолог оцінюють корекційно-виховну роботу з дітьми з негативними проявами у поведінці частково результативною, найголовнішою причиною чого є небажання та відсутність можливостей (зайнятість) батьків співпрацювати в межах профілактичної діяльності.

3.2. Система роботи з підвищення готовності вихователів і батьків до використання загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці

Внаслідок теоретичного обґрунтування проблеми виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці, нами було виявлено, що педагоги є компетентними у здійсненні заходів профілактики негативних проявів поведінки дошкільників, проте для кращого результату своєї роботи з цієї проблеми їм заважають, за їхніми висловлюваннями, об'єктивні проблеми, які пов'язані з відсутністю спеціальної літератури, недостатню підтримку з боку батьків та посилаючись на суб'єктивні проблеми, що торкаються недостатньої обізнаності у попередження негативних проявів поведінки дошкільників та недостатньої практичної готовності.

Як свідчать результати дослідно-експериментальної роботи, вихователі здійснюють взаємодію з батьками з означеної проблеми, деякі оцінюють її

ефективність як таку, що здійснюється на низькому рівні через незацікавленість та небажання останніх активно співпрацювати, а деякі зазначають, що труднощів немає для того щоб підтримати авторитет, імідж, хоча за спостереженнями вони наявні.

Ми вважаємо, що проведення системи роботи серед вихователів і батьків з підвищення їх рівня знань і вмінь щодо виховання дітей з негативними проявами поведінки, психолого- педагогічній просвіті батьків для оптимізації їх взаємодії з вихователями, для виховання власних дітей з негативними проявами у поведінці сприятиме ліквідуванню виявлених недоліків.

У зв'язку з необхідністю проведення такої роботи серед вихователів і батьків, нами був реалізований формувальний етап експерименту.

Реалізація мети формувального етапу експерименту зумовила розв'язання наступних завдань:

1) підвищення рівня знань і вмінь вихователів та батьків щодо використання загальних педагогічних спеціальних корекційних методів у подоланні негативних проявів поведінки у дітей;

2) формування готовності батьків та педагогів до виховання таких дітей, здійснення психолого-педагогічної просвіти батьків як педагогічної умови оптимізації виховання дітей, що мають поведінкові відхилення.

Формувальний етап експерименту передбачав:

1) розробку системи роботи з підвищення рівня знань і вмінь вихователів і батьків щодо корекційно-вихованої роботи з дітьми з негативними проявами поведінки, формуванні їх готовності батьків до виховання дітей означеної цільової групи, оптимізації їх взаємодії.

2) реалізація запропонованої системи роботи.

Система роботи реалізовувалася у вигляді спеціально спланованих *форм роботи з вихователями і батьками*, а саме: проведення семінару-практикуму з елементами тренінгу для педагогів «Психологічне здоров'я

дошкільника», «Рання профілактика негативних проявів у поведінці дітей», консультації «Як допомогти дитині звільнитися від негативних емоцій», ділової гри «Стиль виховання, який ми обираємо» та семінару-практикуму для батьків «Психічне здоров'я дитини», «Білі плями сімейного виховання», консультації «Стилі батьківського виховання» та методичні рекомендації вихователям та психологу, практичні рекомендації батькам відповідно до практично виявлених негативних проявів у поведінці (див. дод. К).

Враховуючи вище зазначені аспекти, ми розробили тематичні плани роботи з вихователями (додаток І) і з батьками(див. дод. Й).

У тематичних планах зазначили тематику означених форм роботи з датами їх проведення.

Друга частина формувального етапу експерименту — реалізація запропонованої системи роботи з удосконалення педагогічних умов виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці. Вона здійснювалася на базі Великомотовилівського НВК «ЗСО I-III ступенів-дитячий садок».

Даний етап експерименту відбувався протягом трьох місяців, з червня до вересня 2020 р. До його проведення залучалися 10 вихователів старших груп, батьки вихованців означених груп.

З метою підвищення рівня знань і вмінь вихователів щодо використання загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у вихованні дітей з негативними проявами поведінки, формуванню готовності батьків та педагогів до роботи з такими дітьми, оптимізації їх взаємодії у вихованні дітей, що мають поведінкові відхилення, нами було реалізовано систему роботи.

Система роботи передбачала проведення семінару-практикуму «Рання профілактика негативних прояві у поведінці дітей», консультації «Як допомогти дитині звільнитися від негативних емоцій», ділової гри «Стиль виховання, який ми обираємо» та консультації для батьків «Стилі

батьківського виховання», семінару-практикуму «Білі плями сімейного виховання» та проведення семінару-практикуму з елементами тренінгу для батьків та педагогів «Психічне та психологічне здоров'я дошкільника». Розглянемо їх детально.

Семінар-практикум для педагогів під назвою " Рання профілактика негативних проявів у поведінці дітей»"

Мета: сприяти підвищенню професіоналізму, фахової майстерності педагогів, усвідомленню значущості проблеми виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці; формувати вміння використовувати загальні педагогічні та спеціальні корекційні методи подолання негативної поведінки у дітей; сприяти формуванню навичок постійного самоаналізу з подальшою творчою активізацією своєї професійної діяльності.

Семінар-практикум складався з 2 занять, зміст яких представлено у (див. дод. Н)

Консультація для педагогів «Як допомогти дитині звільнитися від негативних емоцій»:

Мета: сприяти підвищенню професіоналізму, фахової майстерності педагогів, усвідомленню значущості проблеми виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці; надання інформації про засоби допомоги дитині у звільненні від негативних емоцій.

У консультації були розглянуті такі питання:

- Інформаційне повідомлення про негативні прояви у поведінці дітей;
- Куточки емоційного розвантаження:
- Скляночки для сліз;
- Килимок від злості;
- Чарівна торбинка тощо.

Ділова гра «Стиль виховання, який ми обираємо»:

Мета: визначити характерні особливості стилів

виховання, особливостей використання методів виховання відповідно до домінуючого виховного стилю; сприяти самопізнанню та виробленню ставлення до себе; виховувати ціннісне ставлення до дитини.

Хід гри включає в себе наступні елементи:

1. Повідомлення теми, мети, завдань ділової гри та правил;
2. Теоретично-інформаційний етап;
3. Робота в мікрогрупах (вирішення проблемних ситуацій з різних позицій: дитини, вихователя, батьків у ситуаціях негативної поведінки дошкільника);
4. Підведення підсумків.
5. Надання рекомендацій по окремим видам негативних проявів у поведінці.

Консультація для батьків «Стилі батьківського виховання»

Мета: підвищити рівень знань батьків; сприяти розумінню впливу дорослих на становлення самооцінки дошкільника та стратегії взаємодії з дітьми, яка сприятиме позитивному розвитку дитини, попередженню і подоланню їх негативної поведінки.

У консультації були розглянуті такі питання:

1. Чинники, які впливають на виникнення негативної поведінки дошкільника;
2. Стилі виховання, які впливають на виникнення негативної поведінки дошкільника:
 - Надмірна опіка (гіперопіка);
 - Авторитарний стиль виховання;
 - Ліберальний стиль виховання;
 - Демократичний стиль виховання.

Підведення підсумків.

Семінар-практикум для батьків під назвою " Білі плями сімейного виховання " включав проведення трьох занять(див. дод. О)

Мета семінару-практикуму: підвищення обізнаності батьків щодо проблеми виховання дітей з індивідуально-психологічними особливостями, що ускладнюють процес виховання; поглиблення знань про негативну поведінку у дітей її чинники; особливості використання загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у вихованні дошкільників у родині.

Практикум для батьків і педагогів « Психічне здоров'я дитини, його вплив на виникнення негативної поведінки у дітей»:

Мета: зосередити увагу батьків та педагогів на психологічному здоров'ї батьків; залучити батьків та педагогів до обговорення проблеми, підтримати їх у формуванні та висловлюванні власної точки зору; проаналізувати, що може спричинити порушення психічної рівноваги в дитини; сформувати у батьків та педагогів уявлення про профілактику та корекцію негативних проявів у поведінці.

Хід заняття включає в себе наступні елементи:

Вступна частина:

Основна частина:

1. Вправа «Заверши фразу»;
2. Мозковий штурм «Складники здоров'я» (емоційний, соціальний, особистісний, інтелектуальний, фізичний, моральний, психологічний);
3. Інформаційне повідомлення «Психічне і психологічне здоров'я»;
Інформаційне повідомлення «Особливості проявів характеру дитини, що потребують уваги» (емоційність, вразливість, імпресивність, беззахисність, вираження почуття власного «Я», підвищена рухливість, агресивність, тривожність);
4. Обговорення учасниками, яким може бути виховання дитини зі згаданими особистісними якостями;
5. Бесіда «Психологічний клімат у родині»;
6. Обговорення проблемних ситуацій (3).

7. Інформаційне повідомлення «Типи неправильного виховання дитини в сім'ї»;

8. Учасники обмінюються думками щодо типів сімейного виховання.

Підсумкова частина

Методичні рекомендації вихователям та батькам ми надали дистанційно (у надрукованому вигляді) щодо корекційно-виховної роботи з дітьми дошкільного віку з негативними проявами у поведінці.

Таким чином, ми здійснили формувальний етап експерименту, мета якого полягала у підвищенні рівня знань і вмінь вихователів щодо використання загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів у вихованні дітей з негативними проявами поведінки, формуванні готовності батьків та педагогів до виховання таких дітей, психолого-педагогічній просвіті батьків як умови оптимізації їх взаємодії з вихователями для корекційно-виховної роботи з дітьми з негативними проявами у поведінці.

3.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи

З метою оцінки ефективності системи роботи з підвищення рівня знань вихователів і батьків у використанні загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів у корекційно-виховній роботі з дітьми з негативними проявами у поведінці, нами був проведений контрольний етап педагогічного експерименту.

Контрольний етап експерименту передбачав:

- 1) проведення контрольного зрізу ;
- 2) здійснення оцінки ефективності системи роботи з вдосконалення педагогічних умов виховання дітей з негативними проявами у поведінці.

1) Проведення контрольного зрізу відбувалося за допомогою анкетування вихователя, експертної оцінки вихователів та батьків, інтерв'ю,

як основних методів та спостереження, бесіди, аналізу планів роботи вихователів як допоміжних.

Вивчення рівня знань вихователів щодо використання загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці, на основі проведення системи роботи в експериментальній та контрольній групах дало нам наступні результати.

За результатами проведеного анкетування вихователів ми з'ясували, що після проведення системи роботи в ЕГ сутність поняття «негативні прояви у поведінці» розуміється досліджуваними не однаково. 72% досліджуваних ЕГ та 57%- КГ під поняттям «негативні прояви у поведінці» розуміють як відхилення від загальноприйнятих норм (поведінка, яка не відповідає нормі).

Найбільш розповсюдженими серед негативних проявів у поведінці дітей, як засвідчили наші дослідження, залишились неслухняність (72% досліджуваних ЕГ зазначили та 86% - контрольної групи), сором'язливість і ябедництво (57% - ЕГ та 72% - КГ) та замкнутість (43% досліджуваних зазначили як в ЕГ, так і в КГ). Менш розповсюдженими були виявлені - істеричність, гіперактивність (28% - в ЕГ), агресивність (14% - у КГ). Окрім зазначених негативних проявів у поведінці дошкільників, у КГ 57% досліджуваних зазначили - агресивність, нечесність, істеричність, гіперактивність, тривожність, крадіжки. Всі останні перелічені негативні прояви у поведінці не були відмічені вихователями у ЕГ. Посилаючись на це, а також внаслідок проведеного спостереження, можемо стверджувати, що в ЕГ у поведінці дошкільників відбулися позитивні зрушення.

Чинники виникнення негативних проявів у поведінці дошкільників різноманітні. 43% досліджуваних ЕГ та 14%- КГ виокремили такі чинники як неправильна спрямованість родинного виховання і кризи психовікового розвитку; 43% - КГ та 28% досліджуваних ЕГ зазначили проблемами; 28% досліджуваних ЕГ та 43% - КГ - прагнення привернути до себе увагу; 14% досліджуваних як в ЕГ, так і в КГ - відсутність інших шляхів для

самореалізації та самоствердження. Отже, найголовніший чинник, що зумовлює негативні прояви у поведінці дітей - це проблеми, що виникають у вихованні дитини в родині та ЗДО. А тому ці проблеми мають бути вчасно помічені вихователем, психологом чи батьками та надати відповідну допомогу дитині.

Усі досліджувані ЕГ (100%) та 86% - КГ вважають доцільним здійснювати психолого-педагогічну профілактику негативних проявів поведінки, що зумовлені неправильним вихованням в сім'ї, 86% досліджуваних ЕГ та 72% - КГ планують таку роботу, 86% досліджуваних ЕГ та 14% - КГ - здійснюють через наявність таких негативних проявів.

57% досліджуваних вихователів як експериментальної групи, так і контрольної групи, в якості методів профілактики застосовують окремі діагностичні методи, зокрема, ознайомлення зі станом здоров'я дітей, 86% досліджуваних експериментальної групи та 72% - контрольної групи - знайомство із сім'єю, вивчення її соціально-психологічного клімату. Переважна більшість досліджуваних вихователів ЕГ та КГ використовують спостереження за поведінкою дитини на занятті та під час інших видів діяльності, перебування дитини у садку, а також бесіди з батьками, 43% досліджуваних вихователів як ЕГ та КГ виокремили організацію безпосереднього спілкування з однолітками, 57% досліджуваних ЕГ та 14% - контрольної групи - бесіди з колегами. Всі названі методи, як і зазначили більшість вихователів, мають застосовуватися у поєднанні з іншими методами в межах психолого-педагогічної діагностики.

Для корекції негативних проявів у поведінці дошкільників, застосовуються переважно словесні, наочні, практичні методи. Серед словесних методів найчастіше застосовуються бесіда і пояснення (100% вихователів ЕГ та КГ), і розповідь (57% ЕГ та КГ). Використовується оцінка (57% досліджуваних ЕГ та 43% - КГ) і вказівка (28% вихователів ЕГ та КГ). Такі методи як команда розпорядження, наказ не використовувались. Це

пов'язано з тим, щоб не принижувати дитину, не знижувати її самооцінку, не спричинити загострення проблемної ситуації. Серед наочних методів 43% вихователів обох груп виокремили показ і 57% демонстрацію плакатів, малюнків, фільмів.

Виховання таких дітей відбувається засобами практичних методів в ігровій діяльності (100% вихователів), під час різноманітних вправ (100% - ЕГ та 57% КГ). 28% вихователів назвали підтвердження проблемних ситуацій. Це найпоширеніші методи, які позитивно впливають на поведінку дітей і здійснюють на них виховний вплив.

Здійснюючи виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці, вихователі стикаються з об'єктивними і суб'єктивними проблемами. Серед об'єктивних причин вихователі в ЕГ не було названо жодної, що може свідчити, що під час формуючого експерименту було надано достатньо інформації. У КГ в якості об'єктивних проблем, досліджувані називають: 86% - небажання батьків співпрацювати; 72% досліджуваних - незрозуміння з боку проблемних сімей; 14% досліджуваних – відсутність спеціальної літератури і недостатня підтримка з боку інших фахівців. Серед суб'єктивних проблем 72% досліджуваних вихователів ЕГ та КГ виокремили нестачу часу, 14% - недостатню компетентність; 28% досліджуваних КГ - невпевненість в ефективності такої роботи. Це означає, що необхідна відповідна інформаційно-просвітницька робота в контрольній групі з підвищення обізнаності щодо суб'єктивних чинників.

На запитання «Чи результативною є власна робота з профілактики і виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці?» 28% досліджуваних експериментальної групи та 57% - контрольної групи зазначили, їхня робота є частково результативною, оскільки щодня дитина повертається у сім'ю, де дають негативні чинники виховання у соціумі; в колективі є різні діти, для деяких вихователів є авторитетом, а для деяких - ні; є діти з різними негативними проявами, одні хочуть виконувати вимоги

вихователя, а інші реагують агресивно.

72% досліджуваних ЕГ та 43% - КГ зазначили, що їх робота є результативною, оскільки є позитивні зміни в поведінці дітей. Робота щодо профілактики і виховання дітей дошкільного віку, як знову підтвердили дослідження, має здійснюватися і в ЗДО, і сім'ї. Дошкільний заклад має тісно співпрацювати з сім'єю для досягнення позитивних зрушень у поведінці дитини. Лише за таких умов можливий позитивний результат.

Під час спостереження протягом дня (заняття, прогулянки, самостійна діяльність дітей, ігри, відпочинок, під час організації режимних моментів), нами було помічені в експериментальній групі позитивні зрушення в поведінці дітей. Але залишилися такі види найпоширеніших негативних проявів у поведінці дошкільників: агресивність, неслухняність, гіперактивність. Не було помічено в ЕГябедництва, замкнутості та сором'язливості. У КГ залишилися майже всі ті самі негативні прояви, які були виявлені на попередньому етапі експерименту. Це такі як агресивність, неслухняність, гіперактивність та сором'язливість.

Кожен вихователь по різному реагує на такі прояви у поведінці, але більшість з них - 86% досліджуваних КГ та 100% - ЕГ - застосовують індивідуальні форми роботи, інші - фронтальні та групові.

Для корекції негативних проявів *серед словесних методів* найбільш використовуваними були - бесіда, розповідь, пояснення, оцінка, рідше використовувалися - вказівка, команда, розпорядження.

Серед наочних методів вихователями було використано для корекції негативних проявів у поведінці дошкільників - демонстрацію малюнків, плакатів з відповідною тематикою для виховного впливу. *В арсеналі практичних методів* найуживанішими були - ігрова діяльність, наслідувальна, справи практичного характеру, психогімнастики, тобто частково загальні педагогічні, частково спеціальні методи. Названі методи використовувалися як самостійно, так і в поєднанні з іншими методами,

завдяки чому досягалися позитивні зрушення в поведінці дітей, адже один метод не має такого сильного впливу, як в поєднанні з іншими.

До експертної оцінки готовності вихователів до корекційно-виховної роботи з дітьми з негативними проявами у поведінці були залучені психолог та методист. Оцінка готовності здійснювалась за компонентами готовності (мотиваційний - мотив здійснення роботи з дітьми з негативними проявами у поведінці, змістовий - знання про поведінкові відхилення, операційний компонент - це уміння) та критеріями, показниками, що були розроблені до кожного компоненту готовності. Результати експертної оцінки представлені у таблиці 3.2. та розділі 2.

Таблиця 3.2.

Узагальнення результатів оцінки готовності вихователів до використання загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці.

Група	Контрольна група			Експериментальна		
	Високий	Середній	Низький	Високий	Середній	Низький
Компоненти готовності Рівні готовності						
Мотиваційний компонент	43%	43%	14%	72%	28%	0%
Змістовий компонент	43%	43%	14%	57%	29%	14%
Операційний компонент	57%	14%	28%	57%	28%	15%

Аналізуючи отримані дані експертного оцінювання ми отримали такі результати: мотивація вихователів експериментальної групи значно підвищилась, стала спрямована на особисте самовдосконалення, бажання бути професіоналом своєї справи та використовуючи доцільний арсенал методів, коректувати негативну поведінку у дошкільників; в контрольній групі спостерігається теж незначне підвищення мотивації вихователів. Робота з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці, змушує аналізувати її природу і чинники, замислюватись над доцільністю застосовуваних у своїй діяльності загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів.

У вихователів експериментальної групи підвищився рівень знань про негативні прояви у поведінці дошкільників, про чинники, що їх зумовлюють, методи попередження і корекції, виховання дітей означеної цільової групи. У контрольній групі все залишилось без суттєвих змін.

Аналіз операційного компоненту готовності вихователів дає підстави стверджувати, що відбулися позитивні зміни у рівнях його сформованості: вихователі володіють навичками проведення заходів профілактики негативних проявів у поведінці на належному та високому рівнях, проводять корекційні заходи з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці, у більшості - сформована педагогічна рефлексія, педагогічна свідомість. Вихователі експериментальної групи почали оволодівати новими інформаційними методами і засобами у корекційно-виховній роботі з дітьми. У контрольній групі позитивних зрушень не було відмічено.

До експертної оцінки готовності батьків щодо виховання власних дітей з негативними проявами у поведінці були залучені психолог та вихователі. Результати досліджень занесені до таблиці 3.3.

Таблиця 3.3.

Узагальненні результати експертної оцінки готовності батьків у вихованні власних дітей з негативними проявами у поведінці

Група	Контрольна			Експериментальна		
	Високий	Середній	Низький	Високий	Середній	Низький
Компоненти готовності Рівні готовності						
Мотиваційний компонент	20%	50%	30%	60%	20%	20%
Змістовий компонент	10%	30%	60%	40%	20%	40%
Операційний компонент	10%	50%	40%	50%	30%	20%

Здійснивши аналіз отриманих даних, можна зазначити, що більшість батьків мають на меті здобути знання, вміння та навички для виховання власної дитини, виховувати у собі бажання змінити життя на краще. Проте залишились такі, які керуються у вирішенні даної проблеми не за власними намірами, а щоб уникнути осуду оточуючих. У контрольній групі мотивація батьків до виховання власних дітей дещо підвищилась, але в знаннях і вміннях не виявлено позитивних зрушень. Тому потрібно переконувати таких батьків в необхідності здобуття знань, вмінь, навичок виховання дітей з негативними проявами у поведінці, показати згубний вплив такої поведінки та подальший її розвиток та негативні наслідки, що можуть

очікувати.

Як виявилось, у батьків ЕГ підвищився рівень психолого-педагогічної культури. Аналізуючи операційний компонент готовності, можна сказати, що 60% батьків вміє спілкуватися вербально і не вербально, що значно розширює межі виховного впливу.

Результати порівняння даних констатувального та контрольного зрізів щодо ефективності системи роботи з вдосконалення покращення педагогічних умов виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці представлено в таблиці 3. 4.; 3.5.; 3.6.

Зведена таблиця порівняння даних констатувального та контрольного зрізів щодо сформованості готовності вихователів до використання загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у вихованні дітей з негативними проявами поведінки.

Таблиця 3.4.

Рівні готовності вихователів до роботи з дітьми з негативними проявами поведінки	Констатувальний етап		Контрольний етап	
	Високий	28%	43%	62%
Середній	38%	38%	28%	33%
Низький	0	0	0	0

Зведена таблиця порівняння даних констатувального та контрольного зрізів щодо сформованості готовності батьків до виховання власних дітей з негативними проявами поведінки.

Таблиця 3.5.

Рівні готовність батьків до виховання власних дітей з негативними проявами поведінки.	Констатувальний етап		Контрольний етап	
	Високий	0	10%	50%
Середній	30%	40%	23%	43%
Низький	70%	50%	27%	43%

Для дослідження взаємодії педагогів і сім'ї у виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці нами було застосовано інтерв'ю вихователя та аналіз планів ЗДО (річного), психолога й вихователів (річних та календарних планів), як основні методи дослідження, та інтерв'ю методиста і психолога, як допоміжні методи.

Внаслідок проведеного інтерв'ю вихователя було виявлено, що більшість батьків (90% -ЕГ та 80% - КГ), звертаються до вихователів за допомогою у вихованні власних дітей Деякі батьки вважають, що вихованням їхньої дитини мають займатися лише вони, а всі інші не мають право втручатися у цей процес. У їхньому розумінні дитсадок - це місце тимчасового перебування дитини. Таких батьків потрібно намагатися залучати до співпраці з ЗДО, підвищувати їх психолого-педагогічний рівень, проводити різноманітні свята з їх участю, тренінги, розваги, засідання «круглого столу» тощо.

З батьками вихованців педагоги організують взаємодію щодо

профілактики і корекції негативних проявів у поведінці дітей, використовуючи як групові так й індивідуальні форми. Вихователів ЕГ та КГ зазначили, що необхідна освітньо-виховна робота, що має на меті просвітницьку роботу з батьками і виховну з дітьми для подолання негативних проявів у поведінці дошкільників, як з боку батьків, так і вихователів.

14% вихователів ЕГ та 28% - КГ зазначили, що для взаємодії з сім'єю у вихованні дітей дошкільного віку, що мають поведінкові відхилення, найкраще проводити лише консультативну роботу. Але, на нашу думку, лише консультативної роботи з батьками замало для профілактики і корекції негативних проявів у поведінці дошкільників. Як зазначила більшість вихователів, у співпраці має бути присутня і освітньо-виховна робота для практичного навчання батьків, набуття ними практичних вмінь і навичок виховання дітей з негативними проявами у поведінці на заняттях-тренінгах, святах, розвагах; набуття психолого-педагогічного рівня батьками на батьківських зборах, вечорах запитань та відповідей, засідань «круглого столу» тощо.

100% вихователів ЕГ та 72% - КГ для профілактики негативних проявів у поведінці дітей проводять з батьками такі форми роботи: консультації, семінари, бесіди, батьківські збори, менше використовують дні відкритих дверей, наочність, батьківські лекторії.

Для подолання поведінкових відхилень у дітей вихователі застосовують такі форми співпраці з батьками: 86% вихователів ЕГ та 72% - КГ застосовують сімейні (домашні) педради, заняття-тренінги, спільні з дітьми, батьками і вихователями свята і розваги, індивідуальні бесіди. 86% - ЕГ, 72% КГ. Корекція негативних проявів у поведінці потребує вдосконалення й поглиблення, що вимагає більше зусиль і різноманіття у виборі форм співпраці, що залежить від виду негативного прояву, реакції батьків на нього, стилю взаємостосунків між батьками та дитиною, типу

виховання в сім'ї тощо.

100% вихователів ЕГ і КГ для вирішення даної проблеми співпрацюють з психологом для оптимізації роботи.

Усі вихователі (100%) ЕГ і КГ вважають свою роботу по допомозі батькам з профілактики та подолання негативних проявів у поведінці дітей ефективною та результативною, оскільки помітні зміни у поведінці дітей. Але, спостерігаючи за роботою вихователів щодо співпраці з батьками, робимо висновок, що приблизно 14% вихователів ЕГ та 28% - КГ не досягають позитивних результатів, хоча упевнено стверджують, що їхня робота є результативною. Причиною цього може бути невеликий досвід роботи, схильність приписувати власні невдачі - іншим.

Дана робота у 100% вихователів ЕГ та 86% - КГ відображається у місячних планах. В ЗДО і надалі мають проводитися педагогічні ради, бесіди, консультації з психологом, методистом для підвищення професійного рівня вихователів.

Проаналізувавши річний план роботи практичного психолога Великомотовилівського НВК «ЗЗСО І-ІІІ ступенів-дитячий садок» на 2019-2020 н.р., ми виявили, що в закладі систематично і послідовно планується та організовується робота щодо підвищення психолого-педагогічної освіченості батьків.

Внаслідок вивчення й аналізу календарних планів роботи психологів, ми з'ясували, що психологи щомісячно планують роботу з профілактики та корекції негативних проявів у поведінці дошкільників. Ця робота відповідає запитам і потребам освітнього процесу, оскільки в даних групах є проблемні діти та батьки, що бажають співпрацювати у їх профілактиці.

Проаналізувавши річні плани роботи вихователів обох груп, ми виявили, що в групах дітей ЗДО систематично планується та організовується робота щодо оптимізації взаємодії педагога з батьками для профілактики і корекції негативних проявів у поведінці дітей, та підвищення психолого-

педагогічної освіченості батьків. В календарних планах роботи вихователів ми виявили, що педагоги щомісячно планують роботу з профілактики та корекції поведінкових відхилень дошкільників, так і психолого-педагогічну просвіту батьків з цієї проблеми.

Згідно результатів інтерв'ю психолога, виявлено що він здійснює наступні профілактичні заходи: діагностування, бесіди, консультації, анкетування, папки-пересувки, групові тренінгові та рольові ігри

(профілактичні); лекторії, психогімнастичні вправи, рольові ігри, психокорекційні заняття, тренінги (корекція негативних проявів у поведінці); бере участь у батьківських зборах, "круглих столах", диспутах, займається оформленням батьківських куточків. Практична допомога батькам у вихованні дітей з негативними проявами поведінки надається у формі індивідуальних бесід, консультацій, порад. Психолого-педагогічною літературою стосовно питань виховання проблемних дітей, дитячий садок забезпечений, поповнився новими матеріалами. Вихователі, батьки користуються нею за потребами. Власну роботу щодо допомоги батькам у вихованні дітей психолог вважає результативною.

Згідно результати інтерв'ювання методистів щодо взаємодії з батьками у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці, що зумовлені неправильним вихованням в сім'ї можна зазначити, що основна увага спрямована на підвищення рівня психолого-педагогічної обізнаності батьків. ЗДО продовжують проводити такі заходи: консультації, батьківські збори, круглі столи, диспути, тренінги, анкетування; розробляє: проектні технології, папки-пересувки. Практична допомога батькам у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці надається у формі індивідуальних консультацій, порад, аналізу педагогічних ситуацій. Психолого-педагогічною літературою стосовно питань виховання дітей, що мають поведінкові відхилення, дитсадки забезпечені, поповнилися новими матеріалами. Вихователі, батьки та психолог користуються нею за потребами. Методисти

володіють інформацією щодо наявності в ЗДО дітей, з негативними проявами у поведінці. Власну роботу щодо надання, забезпечення інформацією у вихованні дітей методисти закладу вважають здебільшого ефективною та результативною.

Тож провівши контрольний зріз у контрольній та експериментальній групах, ми не виявили зростання рівнів взаємодії у ЗДО і сім'ї що свідчить про ефективність проведеної системи роботи. Кількісні показники представлені у таблиці

Таблиця 3.6.

Взаємодія педагогів і сім'ї у вихованні дошкільників з негативними проявами поведінки, що зумовлені неправильним вихованням в сім'ї

Констатувальний етап			Контрольний етап	
Високий	0	14%	72%	14%
Середній	57%	43%	28%	43%
Низький	43%	43%	0%	43%

Здійснивши вивчення педагогічних умов виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці у сучасному ЗДО в експериментальній та контрольній групі на констатувальному й контрольному етапах педагогічного експерименту, ми виявили наявність позитивної динаміки рівнів сформованості готовності вихователів та батьків за окресленими показниками і критеріями. Тож розроблену й реалізовану систему роботи на формуальному етапі експерименту з метою підвищення рівня знань і вмінь вихователів щодо специфіки виховання дітей з негативними проявами поведінки, можна вважати ефективною.

Таким чином, ми маємо підстави вважати реалізовану систему роботи з виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці, серед вихователів і батьків ефективною, тобто такою, яка сприяє підвищенню рівню знань і вмінь вихователя щодо специфіки виховання дітей з

негативними проявами поведінки, готовності до роботи вихователів з таким дітьми та батьків дітей вказаної. Тож, можна стверджувати, що висунута у дослідженні гіпотеза є правильною.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

З метою вивчення та вдосконалення педагогічних умов використання загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у вихованні дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці у сучасному ЗДО на емпіричному рівні, нами був проведений педагогічний експеримент.

У ході виконання експериментальної роботи, нам вдалося виявити рівніготовності вихователів і батьків до використання загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у вихованні дітей з негативною поведінкою та дослідити взаємодію педагогів і сім'ї в окресленій корекційно-виховній роботі з дошкільниками.

Педагогічний експеримент проводився в *чотири етапи*: підготовчого, що передбачав підготовку діагностичного інструментарію для вивчення педагогічних умов виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці: анкетування, бесіда, спостереження, експертне оцінювання, інтерв'ю, аналіз планів роботи, інтерв'ю та окреслення учасників дослідно-експериментальної роботи (експериментальна та контрольна групи); констатувального, який проводився з метою практичного вивчення педагогічних умов виховання дошкільників, що мають поведінкові відхилення, та готовності вихователів і батьків до корекційно-виховної роботи з дітьми; формувального, що націлювався на підвищення рівня знань вихователів щодо виховання проблемних дітей, формуванню готовності вихователів і батьків до роботи з дітьми з негативними проявами у поведінці; покращення взаємодії педагогів і сім'ї у вихованні дошкільників, що мають проблеми у вихованні; контрольного, що проводився з метою оцінки ефективності системи роботи з педагогами та батьками щодо вдосконалення педагогічних умов виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці.

Порівняння результатів констатувального та контрольного зрізів було здійснено за такими *критеріями*: готовність вихователів до використання

загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у вихованні дітей, готовність батьків до виховання власних дітей з негативними проявами поведінки. *Критерії* визначались відповідно до теоретично обґрунтованих і практично вивчених педагогічних умов використання загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у подоланні негативної поведінки у дітей, а саме: знання вихователями специфіки виховання дітей, що мають поведінкові відхилення; взаємодія педагогів і сім'ї у вихованні дошкільників означеної цільової групи.

Здійснивши вивчення педагогічних умов виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці, в експериментальній та контрольній групі на констатувальному та контрольному етапах педагогічного експерименту, ми виявили наявність позитивної динаміки рівнів сформованості визначених критеріїв (рівень знань і вмінь вихователів щодо специфіки виховання дітей з негативними проявами поведінки, готовність вихователів до роботи з такими дітьми, готовність батьків до виховання власних дітей, що мають поведінкою відхилення). Це дало нам підстави вважати реалізовану систему роботи з педагогами та батьками щодо оптимізації-педагогічних умов виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці, ефективною, тобто такою, яка сприяє підвищенню рівню знань і вмінь вихователів щодо специфіки виховання проблемних дітей, готовності вихователів до роботи з такими дітьми, готовності батьків до виховання власних дітей, що мають поведінкові відхилення. Тож, можна стверджувати, що висунута у дослідженні гіпотеза є правильною.

ВИСНОВКИ

Унаслідок проведення дослідження ми прийшли таких висновків за висунутими завданнями.

За першим завданням.

У здійсненні виховання дітей з негативними проявами у поведінці, варто відштовхуватися від розуміння сутності низки понять, що складають необхідне інформаційне підґрунтя для розуміння природи поведінкових відхилень, етапів у їх формуванні, чинників, що зумовлюють девіації. Необхідно розрізняти поняття «негативні прояви в поведінці», «педагогічна занедбаність», «важковиховуваність», оскільки вони, як виявлено нами за результатами аналізу психолого-педагогічної літератури, є етапами формування девіантної поведінки.

Негативні прояви у поведінці - це такі, в яких під впливом несприятливих для їхнього розвитку соціальних, психолого-педагогічних та медико-біологічних факторів, внаслідок чого відбувається порушення ставлень до норм поведінки.

Педагогічна занедбаність – це відхилення від норми у навчальній діяльності дітей та у поведінці, що зумовлені недоліками виховання.

Важковиховувані діти – це діти, схильні до негативних проявів у поведінці, або конкретніше ті, які не здатні засвоювати педагогічні засоби впливу й відповідно на них реагувати.

Девіантна поведінка являє собою систему вчинків особистості, що відхиляються від загальноприйнятої норми (норми психічного здоров'я, права, культури, моралі тощо).

Найбільш поширені такі негативні прояви в поведінці дітей дошкільного віку: *нечесність, негативізм, агресивність, істерики, страхи, сором'язливість, гіперактивність, крадіжки, замкнутість тощо*. Негативні

прояви поведінки формуються у дітей, у яких відсутні умови для їх повноцінної соціалізації та індивідуалізації.

Проаналізувавши різні погляди вчених на формування негативних проявів у поведінці дитини, можна виокремити такі *чинники їх виникнення*: дефіцит уваги з боку значущих дорослих; кризи психовікового розвитку; неправильними типами вихованням у сім'ї; несприятлива адаптація дітей до ЗДО.

За другим завданням.

1. Проблему виховання дошкільників досліджували П.Блонський, О.Кононко, Т.Поніманська, Б.Ельконін, виховання дошкільників з негативними проявами Т.Федорченко, О.Потапова та ін. У роботі з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці, деякі науковці Н. Пихтіна, І. Підласий радять застосовувати методи виховання (загальні педагогічні) та перевиховання (спеціальні корекційні).

Процес *виховання* - система виховних заходів, спрямованих на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості. *Перевиховання* - виховний процес, спрямований на подолання негативних рис особистості, що сформувалися під впливом несприятливих умов виховання.

У вихованні дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці, усунення поведінкового відхилення та становлення гармонійної особистості, можливе лише при врахуванні індивідуальних особливостей вихованця, його потреб, інтересів, спільної роботи батьків і педагогів.

Виявлено, що *корекційно-виховна робота з дітьми*, які мають негативні прояви у поведінці є необхідною, оскільки вчасне та доцільне використання загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів, дозволить коректувати поведінкові відхилення у дітей, запобігати їх подальшій трансформації у важковиховуваність та інші форми девіантності.

На попередження та подолання різних поведінкових відхилень націлені профілактичні заходи. Встановлено, що *профілактика відхилень у поведінці*

дітей – це система комплексних заходів, які здійснюються державними та громадськими організаціями і спрямовані на виявлення та ліквідацію причин, що негативно впливають на здоров'я та розвиток особистості.

Профілактичні заходи розподіляють за трьома рівнями: рівень первинної, вторинної, третинної профілактики. Найбільш адекватно відображає специфіку корекції негативної поведінки у дітей, вторинна і третинна профілактика.

Вторинна профілактика націлена на діагностику особистості дитини, чинників виникнення поведінкових відхилень та їх корекцію.

Третинна профілактика – це адаптація, реабілітація, ресоціалізація дитини зі стійкими негативними проявами у поведінці.

За третім завданням.

У профілактиці негативних проявів у поведінці дітей превентивна педагогіка використовує арсенал накопичених наукою і практикою *загальних педагогічних та спеціальних корекційних і психологічних методів*.

До *загальних педагогічних методів* виховання дітей з негативними проявами у поведінці відносять: методи формування поглядів і переконань у дітей; методи формування поведінки; методи, що виконують функції регулювання, коригування і стимулювання поведінки і діяльності вихованців; методи контролю і аналізу ефективності виховного процесу.

Оскільки загальні педагогічні методи ефективні в першу чергу в межах розв'язання виховних ситуацій і завдань первинної і вторинної профілактики, їх застосування має значний превентивний потенціал, тобто слугує запобіганню виникненню негативних проявів в поведінці.

На рівні вторинної і третинної профілактики використовуються як загальні педагогічні так і корекційні методи, зокрема: *спеціальні корекційні, психологічні та соціальні*.

Спеціальні корекційні методи: суб'єктивно-прагматичний метод; метод природних наслідків; метод логічних наслідків; метод відшкодування; трудовий метод (лише в деяких випадках); метод «вибуху».

Психологічні методи в соціально-педагогічній роботі застосовуються з метою діагностики особливостей індивіда та організації на основі отриманих результатів різних видів психотерапевтичної та психокорекційної роботи.

А) методи психодіагностики (тести інтелекту та здібностей, малюнкові та проєктивні тести, особистісні опитувальники, соціометрія);

Б) психотерапевтичні методи (психодрами, соціограма, ігрова терапія, психосоціальна терапія, сімейна та поведінкова терапія);

В) психокорекційні методи (психогімнастика, артерапія, казкотерапія, соціально-психологічний тренінг).

Соціальні методи використовуються у практиці соціально-педагогічної роботи найчастіше з метою збору інформації щодо окремих суспільних проблем та визначення ставлення людей до них, зокрема: спостереження; методи опитування (інтерв'ю, анкетування, фокус-група); методи аналізу документів; біографічний метод.

Соціальні і психологічні методи вихователі використовуються у роботі з дошкільниками рідко, оскільки не мають відповідної фахової підготовки. Широко застосовують практичний психолог і соціальних педагог освітнього закладу. Найбільш доцільно використовувати *ігрову терапію, арттерапію, казкотерапію, психогімнастику*.

Тож для педагогічно доцільного застосування вихователем загальних та спеціальних методів у профілактичній діяльності важливо знати сутність негативних проявів у поведінці, інших поведінкових відхилень, логіки їх формування, особливостей та методики застосування загальних і спеціальних корекційних педагогічних та психологічних методів. У вихованні дітей дошкільного віку з окресленими поведінковими проблемами, слід поєднувати різні методи: загальні педагогічні та спеціальні корекційні.

За четвертим завданням.

Інтегральним критерієм вивчення ефективності педагогічних умов використання загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів визначено готовність вихователів до такої корекційно-виховної роботи та готовності батьків до виховання власних дітей з негативною поведінкою.

Науковці розглядають *готовність* як цілісне утворення, яке характеризує емоційно-когнітивну і мотиваційно-поведінкову мобілізаційність суб'єкта в момент його включення в діяльність певного спрямування.

Для характеристики професійно-педагогічної діяльності використовується компетентнісний підхід, який передбачає цільову орієнтацію процесу підготовки майбутнього педагога на формування професійної компетентності.

Професійна компетентність визначається вченими як професійна підготовленість і здатність суб'єкта праці до виконання завдань і обов'язків повсякденної діяльності. Сутність і структура понять "готовність до професійно-педагогічної діяльності" і "професійно-педагогічна компетентність" свідчать про їх тісний взаємозв'язок. Проте термін "готовність до діяльності" науковці пов'язують з процесом професійно-педагогічної підготовки, а компетентність розглядають як результат педагогічної освіти.

Готовність вихователя до використання загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у роботі з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці включає такі компоненти:

- 1) мотиваційний компонент (позитивне ставлення до професії, мотивація здійснення профілактичної роботи з дітьми);
- 2) змістовний (система професійних знань щодо застосування загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів);

3) операційний (система професійних умінь, навичок застосування загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів, комунікативні та когнітивні уміння).

На основі окремих компонентів готовності та критеріїв їх сформованості визначені рівні сформованості готовності вихователя до використання загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів у подоланні негативної поведінки у дітей. Визначені рівні сформованої готовності батьків до виховання власних дітей, що мають поведінкові відхилення.

За п'ятим завданням.

Ми окреслили, теоретично обґрунтували та практично вивчили педагогічні умови використання загальних педагогічних та спеціальних корекційних методів у корекційно-виховній роботі з дітьми дошкільного віку з негативними проявами у поведінці, зокрема:

1. Врахування педагогом специфіки виховання дітей з негативними проявами у поведінці, яка включає діагностику дітей з негативними проявами у поведінці та стратегію реагування і виховання дітей з означеними поведінковими проблемами;

2. Взаємодія педагогів і сім'ї у корекційно-виховній роботі з дітьми дошкільного віку з негативними проявами поведінки.

Діагностику негативних проявів у поведінці дошкільників, як педагогічну умову використання методів у вихованні дітей, здійснюють вихователь та психолог. Вона передбачає вивчення особливостей і недоліків сімейного виховання дітей: склад сім'ї, стиль сімейного виховання, причини недоліків сімейного виховання. З цією метою доцільно використовувати відповідні методики: опитувальники, тести для батьків, що розкривають їх позицію у вихованні своїх дітей та характеризують загальну атмосферу сім'ї, діагностику дитини, негативних проявів у її поведінці.

Ми визначили, що вибір *стратегії реагування на негативну поведінку дітей та виховання дітей* вказаної цільової групи. Кожний різновид негативної поведінки дитини потребує від дорослого знання його суті, чинників виникнення та способів подолання. У реалізації такої стратегії, педагогам потрібно враховувати вікові та індивідуальні особливості кожної дитини, створювати відповідні умови для всебічного розвитку особистості дитини. Батькам та педагогам виявляти педагогічний такт, професіоналізм, терплячість, організованість, які допоможуть подолати негативні прояви у поведінці дитини та виховати її психічно здоровою та гармонійною особистістю.

2. Встановлюємо, що ефективність усієї виховної системи освітнього закладу забезпечується насамперед *взаємодією педагогів з батьками дітей*, утвердженням батьків, усіх дорослих членів родини в якості суб'єктів цілісного виховного процесу. Це вимагає підвищення загальної культури батьків, їх психолого-педагогічної освіченості. Ми виявили, що цьому сприяє реалізація таких *форм роботи з батьками*: батьківські збори, вечори запитань та відповідей, засідання «круглого столу», заняття-тренінги, свята й розваги спільно з дітьми, батьківські конференції тощо.

З метою вдосконалення педагогічних умов виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці, ми розробили програму формувального етапу педагогічного експерименту, який передбачав розробку та реалізацію системи роботи з підвищення готовності вихователів щодо специфіки корекційно-виховної роботи з дітьми, що мають поведінкові відхилення, та готовності батьків до виховання власних дітей; оптимізації їх взаємодії.

Система роботи реалізовувалася у вигляді спеціально розроблених форм роботи, з вихователями і батьками.

Для вихователів проведений семінар-практикум з елементами тренінгу «Психологічне здоров'я дошкільника», «Рання профілактика негативних

проявів у поведінці дітей», консультації «Як допомогти дитині звільнитися від негативних емоцій».

Для батьків проведені ділова гра «Стиль виховання, який ми обираємо» та семінари-практикуми для батьків «Психічне здоров'я дитини», «Білі плями сімейного виховання», консультації «Стилі батьківського виховання».

Експериментально дослідивши особливості виховання дітей дошкільного віку, що мають проблеми у поведінці, ми виявили, що найбільш розповсюдженими негативними проявами у поведінці є агресивність, неслухняність, гіперактивність, сором'язливість, ябедництво та замкнутість. Тому ми розробили методичні рекомендації вихователям та психологу, і практичні рекомендації батькам, відповідно, до практично виявлених негативних проявів у поведінці.

З метою оцінки ефективності системи роботи підвищення рівня знань вихователів та батьків щодо використання загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів виховання дітей з негативними проявами у поведінці, нами був проведений контрольний етап педагогічного експерименту.

Порівняння результатів констатувального та контрольного зрізів було здійснено за такими *критеріями*: готовність вихователів до використання загальних педагогічних і спеціальних корекційних методів у вихованні таких дітей, готовність батьків до виховання власних дітей з негативними проявами поведінки. *Критерії* визначались відповідно до теоретично обґрунтованих і практично вивчених педагогічних умов виховання дітей з негативними проявами у поведінці, а саме: знання вихователями специфіки виховання дітей з негативними проявами поведінки; взаємодія педагогів і сім'ї у вихованні дошкільників означеної цільової групи.

Порівнюючи результати на констатувальному та контрольному етапах педагогічного експерименту в експериментальній і контрольній групах, ми виявили наявність позитивної динаміки рівнів сформованості готовності

вихователів і батьків до корекційно-виховної роботи з дітьми в експериментальних групах. Суттєвих позитивних змін показників сформованості за визначеними інтегральними критеріями у контрольній групі ми не виявили.

Таким чином ми маємо підстави вважати реалізовану систему роботи з виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці, з вихователями і батьками ефективною. Тож, можна стверджувати, що висунута у дослідженні гіпотеза є правильною.

Результати проведеного нами дослідження не вичерпують відповіді на всі питання, які стосуються проблеми виховання дітей з негативними проявами у поведінці. Подальшого дослідження вимагають, зокрема, питання особливостей виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці засобами інноваційних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаров Ю.П. Сімейна педагогіка / Ю.П. Азаров. – М., 1985.
2. Актуальні психологічні питання програмованого навчання / Г. С. Костюк // Психологія навчання і виховання: тези доповідей на республ. психол. конфер./ за ред. Г. С. Костюка. – К.: Рад. шк., 1964. – 362 с.
3. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения (Общепедагогический аспект). – М.: Педагогика, 1977. – 92 с.
4. Бабанский Ю.К., Победоносцев Г.А. Комплексный подход к воспитанию учащихся: В вопросах и ответах. – К.: Рад. школа, 1985. – 256 с.
5. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2-х кн.. – Кн.1: Особистісно зорієнтований підхід: теоретико-методологічні засади: Наук. видання. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
6. Бех І.Д. Особистість народжується в сім'ї //Початкова школа. – 1994. - №2. – С. 8 – 10.
7. Бех І.Д. Проблема методів виховання у сучасній школі. //Педагогіка і психологія. – 1996. – №4. – с.136-140.
8. Блонський П.П. Введение в дошкольное воспитание. – М.:1915
9. Бондаровская В. Ваш ребенок не уверен в себе / В. Бондаровская, Т. Кульбачка. – К., 2003.
10. Бондарчук О.І.Психологія девіантної поведінки: Курс лекцій. — К.: МАУП, 2006. — 88 с.
11. Божович Л.И. Личность и её формирование в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1988. – 484 с. ; Выготский Л.С. Вопросы детской психологии. – СПб.: Союз, 1997. – 224 с.; Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии / Под ред. К.В. Шорохова. Изд. 2-е. – М.: Педагогика, 1976. – 416 с.
12. Вахнюк О. Замкнута дитина: [Діагностування замкнутості та її психотерапія] / О. Вахнюк // Психолог. – 2005. – № 4. – січень. – С.14–16.
13. Волкова Н.П. Педагогіка. – Посібник. – К., 2001.

14. Гарбузов В. И. Нервові діти / В. И. Гарбузов. – Л, 1990.
15. Гребенников И.В. Основи сімейного життя / И.В.Гребенников. – М, 1990.
16. Дошкольная педагогика : в 2 ч. / под ред. В. И. Логиновой, П. Г. Саморуковой.– М., 1988. – Ч. 2.
17. Жаровцева Т. Г. Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з неблагополучними сім'ями : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня доктора пед. наук / Т. Г. Жаровцева ; ПДПУ імені К.Д.Ушинського. - Одеса, 2007. - 44 с
18. Захаров А. И. Как предупредить отклонения в поведении ребенка / А. И. Захарова. – М. : Просвещение, 1986.
19. Зімбардо Ф. Сором'язливість (що це таке вже й як із нею справлятися). - СПб.: Пітер Пресс, 1996. - 256 с.
20. Клейберг Ю. А. Психология девиантного поведения. — М.: ТЦ "Сфера", 2003. — 160 с.
21. Коренева Е. Н. Почему они такие разые? Характер и темперамент Вашего ребенка / Е. Н. Коренева. – Ярославль, 2002. – 157 с.
22. Корнієнко А. Не сотвори собі кумира. Про найпоширеніші помилки у вихованні дітей та способи їх виправлення// Ваше здоров'я.Медична газета України. – 2004 (829). – с.4-5.
23. Коротов В.М. Общая методика учебно-воспитательного процесса. – М., 1983.
24. Кравцова Е. Е. Как помочь детям преодолеть трудности в поведении / Е.Е. Кравцова. – Минск ; Ростов-на-Дону, 1990.
25. Кравченко Т.В., Трубавіна І.М. Допомога батькам у вихованні дітей: К.: ДЦССМ, 2004. – 100с.
26. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. - М.: Высш. шк., 1990. - 119 с.

27. Лесгафт П.Ф. Семейное воспитание ребенка и его значение. — М.: Педагогика, 1991. - 264 с.
28. Линенко А. Ф. Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности : дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01, 13.00.04/А. Ф. Линенко.-К., 1996.-378 с.
29. Литвиненко С. А. Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора. пед. наук / НПУ імені М. П. Драгоманова / С А. Литвиненко. - К., 2005. - 40 с
30. Макаренко А.С. Книга для батьків: Навчальний посібник / А. С. Макаренка - М.: Педагогіка, 1981. 300с.
31. Макаренко, А.С. Лекції про виховання дітей. Загальні умови сімейного виховання: Навчальний посібник / А. С. Макаренка - М.: Знание 1984. 400с.
32. Максимова Н. Ю. Курс лекцій по детской патопсихологии / Н. Ю. Максимова, Е. Л. Милютин. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2000.
33. Маркова А. К. Психология профессионализма / А.К.Маркова. - М., 1996.-312 с.
34. Матвеева Л.Г. Практическая психология для родителей или что я могу узнать о своем ребенке. – М.: АСТ-Пресс, 1997. – С. 102 – 149.
35. Натанзон Э.Ш. Приемы педагогического воздействия. – 1972.
36. Невский И. А. Учителю о детях с отклонениями в поведении / И. А. Невский. – М., 1990.
37. Невский И.О. Трудный успех (без трудных работ можно). – М.: Просвещение, 1981.
38. Овчарова Р.В. Социально-педагогическая запущенность в детском возрасте / Р. В. Овчарова. – М., 1995. – 124 с
39. Овчарова Р.В. Справочная книга школьного психолога. – 2-е изд., дораб. – М.: «Просвещение», «Учебная література», 1996. – 352 с.

40. Оржеховська В. М. Профілактика девіантної поведінки неповнолітніх : навч. посіб. / В. М. Оржеховська, Т. Є. Федорченко. – Черкаси : Вид. Чабаненко Ю., 2008. – 376 с.
41. Оржеховська В. М., Пилипенко О. І. Превентивна педагогіка. Навчальний посібник. Черкаси: Вид. Чабаненко Ю. – 2007. – 248 с.
42. Оржеховська В. М. Духовність і здоров'я: Навч.-метод. посібник. – К.: Ін-т проблем виховання АПН України, 2004. – 168 с.
43. Педагогіка професійного образования / под ред. В. А. Сластенина. - М. : Издательский центр "Академия", 2004. - 368 с.
44. Пирогов М. І. Вибрані педагогічні твори. - М.: Педагогіка, 1985. - С. 143-144.
45. Писаренко В. Педагогічна етика / В. Писаренко, І. Писаренко. – Мінськ, 1986.
46. Пихтіна Н. П. Особливості виникнення негативних проявів у поведінці дошкільників, зумовлених несприятливою адаптацією до ДНЗ / Н. П. Пихтіна // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2011. – № 4.
47. Пихтіна Н. П. Профілактика та соціально-педагогічна робота з дітьми девіантної поведінки : навчально-методичний посібник / Н. П. Пихтіна, Р. Г. Новгородський. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2007. – 239 с.
48. Платонова Н. М. Агрессия у детей и подростков / Н. М. Платонова. – СПб : Речь, 2004.
49. Подласый И. П. Педагогіка: Новый курс: учеб. для студ. высш. учеб. заведений: в 2 кн. – М.: ВЛАДОС, 2003.
50. Постовий В. Г. Сучасна сім'я і її педагогіка / В. Г. Постовий. – К., 1994.

51. Раттер М. Помощь трудным детям / М. Раттер. – М. : Прогресс, 1987.
52. Романов А.А. Коррекция расстройств поведения и эмоций у детей: альбом игровых коррекционных задач : пособие для детских психологов, педагогов-дефектологов, родителей / А. А. Романов. – М. : Плэйт, 2004. – 312 с.
53. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
54. Соколова В.Н., Юзефович Г.Я. Отці и дети в меняющемся мире: Книга для учителей и родителей. – М.: « Просвещение», 1991. – 223с.
55. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка // Рад. школа, К., 1978.
56. Сучасний тлумачний психологічний словник / [за ред. В. Б. Шапар]. – Харків : Прапор, 2007. – 240 с.
57. Слюсаренко В.Г. Соціально-педагогічні функції установ інтернатного і напівінтернатного типу й умови їх реалізації в Україні: Дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01. – К., 1997. – 475 с.],
58. Титаренко Т. М. Такие разные дети / Т. М. Титаренко. – К. : Рад. школа, 1988.
59. Троцько Г. В. Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. доктора пед. наук/ Г. В. Троцько ; Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПНУ. - К., 1997. - 54 с
60. Федорченко Т. Є. Причини і фактори негативних проявів у поведінці дітей / Т. Є. Федорченко // Наукові записки НДУ ім. М.Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2011. – № 4.
61. Федорченко Т. Є. Рання профілактика негативних проявів у поведінці людей : навчально-методичний посібник / Т. Є. Федорченко. – К. : ТОВ "ХІК", 2003. – 128 с.

62. Федорченко Т. Рання профілактика девіантної поведінки молодших школярів. : навчально-методичний посібник / Т. Федорченко, О. Потапова. – Запоріжжя: АА Тандем, 2008. – 236 с.
63. Фіцула М. М. Педагогічні проблеми перевиховання дітей / М. М. Фіцула. – К. : Рад. школа, 1981.
64. Фурманов І.А. Дитяча агресивність. - Мінськ, 1996.
65. Хромова.О.Л. Педагогічний всеобуч батьків [Текст] /О.Л.Хромова, Т.В. Кравченко. – К.: Знання, 1990.
66. Чернокозов І. Професійна етика вчителя / І.Чернокозов. – К., 1988.
67. Чечет В.В. Педагогіка семейного воспитания. – Минск, 1998.
68. Шахов В. І. Базова педагогічна освіта майбутнього вчителя: загальнопедагогічний аспект/ В. І. Шахова. - Вінниця, 2007. -383 с
69. Шнейдер Л. Б. Девиантное поведение детей и подростков / Л. Б. Шнейдер. – М. : Академический проект, 2005.
70. Щуркова Н.Е. //Воспитание школьников. – 1993. – № 6; 1994. – № 1-6; 1995. – № 1-5; Щуркова Н.Е Собрание пестрых дел. – М., 1995.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця діагностичних можливостей емпіричних методів дослідження

Предмет дослідження	Емпіричні методи
Організаційно-педагогічні умови виховання дошкільників з	

негативними проявами поведінки, що зумовлені неправильним вихованням в сім'ї.	
1. Виявлення рівня знань і вмінь вихователя щодо технології виховання дітей з негативними проявами поведінки, що зумовлені неправильними вихованням.	Анкетування вихователя (основний метод), спостереження (допоміжний метод)
2. Діагностика готовності вихователя до роботи з дітьми з негативними проявами поведінки.	Експертна оцінка вихователів (основний метод), бесіда (допоміжний метод)
3. Діагностика готовності батьків до виховання власних дітей з негативними проявами поведінки.	Експертна оцінка батьків (основний метод)
4. Дослідження взаємодії педагогів і сім'ї у вихованні дошкільників з негативними проявами поведінки, що зумовлені неправильним вихованням в сім'ї	Інтерв'ю вихователя та аналіз планів роботи ДНЗ (річного), психолога й вихователів(річних та календарних), (основні методидослідження); інтерв'ю методиста і психолога(допоміжні методи).

Додаток Б

Шановні колеги!

Просимо Вас відповісти на запитання запропонованої анкети.

Ваші відповіді допоможуть нам у дослідженні важливої для освітнього закладу проблеми: «Особливості виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці, які зумовлені неправильним вихованням в сім'ї».

Дякуємо за допомогу!

Анкета

I. Загальна інформація про респондента:

1. Ваш вік?

2. Яку освіту маєте?

3. Який педагогічний стаж маєте?

4. Ваше місце роботи, посада?

5. У якій групі ДНЗ Ви працюєте?

II. Виявлення рівня знань вихователя про негативні прояви поведінки дітей дошкільного віку:

2.1. Як ви вважаєте, чи є індетичними терміни «негативні прояви у поведінці» та «відхилення у поведінці»?

2.1.1. Так.

2.1.2. Ні.

2.2. Якщо Ви відповіли «ні», то що Ви розумієте під поняттям «відхилення у поведінці» ?

2.3. Що Ви розумієте під поняттям «негативні прояви у поведінці»?

2.4. Які негативні прояви у поведінці дітей найчастіше доводиться зустрічати, працюючи в дитячому садку?

2.4.1. Агресивність.

2.4.2. Неслухняність.

2.4.3. Конфліктні відносини з оточуючими.

2.4.4. Істеричність.

2.4.5. Грубість.

2.4.6. Нечесність.

2.4.7. Гіперактивність.

2.4.8. Лінощі.

2.4.9. Негативізм.

2.4.10. Замкнутість.

2.4.11. Сором'язливість.

2.4.12. Ябедництво.

2.4.13. Страхи.

2.4.14. Тривожність.

2.4.15. Ревнощі.

2.4.16. Знервованість.

2.4.17. Нечесність.

2.4.18. Жадібність.

- 2.4.19. Крадіжки.
- 2.4.20. Вказати ще.

2.5. Чи є у Вашій групі діти, схильні до негативних проявів у поведінці?

- 2.5.1. Так.
- 2.5.2. Ні.
- 2.5.3. Можливо.

2.6. Чим на Вашу думку зумовлені негативні прояви у їх поведінці?

- 2.6.1. Неправильна спрямованість родинного виховання.
- 2.6.2. Тривале перебування дитини сам на сам з непосильними для неї проблемами.
- 2.6.3. Прагнення привернути до себе увагу.
- 2.6.4. Спроба розважитися.
- 2.6.5. Відсутність інших шляхів для самореалізації та самоствердження.
- 2.6.6. Кризи психовікового розвитку.
- 2.6.7. Ваш варіант.

III. Профілактика поведінки дошкільників з негативними проявами:

3.1. Чи вважаєте Ви доцільним проводити психолого-педагогічну профілактику негативних проявів поведінки, що зумовлені неправильним вихованням в сім'ї вже в дошкільному віці?

- 3.1.1. Так.
- 3.1.2. Ні.
- 3.1.3. Частково.

3.2. Чи плануєте Ви таку роботу?

- 3.2.1. Так.
- 3.2.2. Ні.
- 3.2.3. Це здійснюється через наявність таких негативних проявів.
- 3.2.4. Це здійснюється за вимогою керівництва.

3.3. Які методи профілактики Ви застосовуєте?

- 3.3.1. Ознайомлення зі станом здоров'я дітей.
- 3.3.2. Знайомство із сім'єю, вивчення її соціально-психологічного клімату.
- 3.3.3. Спостереження за поведінкою дитини на занятті та під час інших видів діяльності, перебування дитини у садку.
- 3.3.4. Організація безпосереднього спілкування з однолітками.
- 3.3.5. Бесіди з колегами.
- 3.3.6. Бесіди з батьками.
- 3.3.7. Вказати ще.

IV. Виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці.

4.1. Які Ви застосовуєте методи виховання дошкільників з негативними проявами поведінки, що зумовлені неправильним вихованням в сім'ї?

4.1.1. Словесні:

4.1.1.1. бесіда;

4.1.1.2. розповідь;

4.1.1.3. пояснення;

4.1.1.4. вказівка;

4.1.1.5. оцінка;

4.1.1.6. команда;

4.1.1.7. розпорядження.

4.1.2. Наочні:

4.1.2.1. показ;

4.1.2.2. демонстрація плакатів, малюнків, діафільмів;

4.1.3. Практичні:

4.1.3.1. ігрова діяльність;

4.1.3.2. змагальний метод;

4.1.3.3. вправи;

4.1.3.4. практичні роботи(проблемні ситуації).

4.1.4. Ваші варіанти.

4.2. З якими об'єктивними проблемами Ви стикаєтесь, здійснюючи виховання дошкільників з негативними проявами поведінки, що зумовлені неправильним вихованням в сім'ї?

4.2.1. Відсутність спеціальної літератури.

4.2.2. Недостатня підтримка з боку інших фахівців (медиків, психологів).

4.2.3. Нерозуміння з боку проблемних сімей.

4.2.4. Небажання батьків співпрацювати.

4.2.5. Вказати ще.

4.3. З якими суб'єктивними проблемами Ви стикаєтесь, здійснюючи виховання дітей з негативними проявами поведінки?

3.6.1. Нестача часу.

3.6.2. Недостатня компетентність.

3.6.3. Невпевненість в ефективності такої роботи.

3.6.4. Недостатність практичної готовності.

3.6.5. Вказати ще.

4.4. Чи результативною, на Ваш погляд, є власна робота щодо профілактики і виховання негативних проявів у поведінці дошкільників?

3.7.1. Результативна.

3.7.2. Нерезультативна.

3.7.3. Частково результативна.

4.5. Обґрунтуйте, чому Ви так вважаєте?

Додаток В

Програма спостереження за роботою вихователя щодо корекції негативних проявів поведінки дошкільників.

Мета спостереження: вивчити зміст корекційно-виховної роботи з

Предмет спостереження	Зміст	Форми	Методи

дітьми, що мають негативні прояви поведінки.

Предмет спостереження: зміст, форми, методи, які використовує вихователь для виховання дітей з негативними проявами поведінки.

Об'єкт спостереження: діти дошкільного віку та вихователь.

Завдання спостереження:

1). Виявити рівень знань вихователя про негативні прояви поведінки дошкільників, що зумовлені неправильним вихованням в сім'ї.

2). Практично вивчити зміст корекційно-виховної роботи з дітьми, що мають негативні прояви поведінки.

3). Виявити форми й методи, які використовує вихователь для виховання дітей з негативними проявами поведінки, що зумовлені неправильним вихованням в сім'ї.

Форма фіксації: протокол спостереження.

Вид спостереження: цілеспрямоване, вибіркоче, безпосереднє, зовнішнє, ситуативне, систематичне.

Бланк спостереження

			наочні	словесні	практичні
Заняття.					
Прогулянки.					
Самостійна діяльність дітей: ігри, відпочинок.					
Під час прийому їжі.					

Додаток Г

Експертна оцінка готовності вихователів до роботи з дітьми з негативними проявами у поведінці

Експерти: методист та психолог.

Компоненти готовності	Загальна характеристика	Експертна оцінка				
		1	2	3	4	5
Мотиваційний компонент	9. Робота з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці сприяє особистому самовдосконаленню					
	10. Робота з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці змушує аналізувати, замислюватись над своєю діяльністю					
	11. Постійне підвищення якості навчально-виховного процесу і створення умов для оптимізації розвитку					

	12. Матеріальна винагорода від батьків за додаткові зусилля в роботі з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці					
	13. Похвала, позитивне ставлення з боку керівництва за додаткові зусилля в роботі з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці					
	14. Бажання бути професіоналом своєї справи					
	15. Обмін досвідом із колегами і спілкування із професіоналами з інших галузей					
	16. Спілкування з батьками і дітьми					
Змістовий компонент	2. Методична підготовка з даної проблеми					
	6. Уявлення про негативні прояви у поведінці дошкільників					
	7. Знання чинників, що зумовлюють негативні прояви у поведінці					
	8. Знання про виховання дітей з негативними проявами у поведінці					
	9. Знання, пов'язані з удосконаленням виховного педагогічного процесу (інноваційні методи) в напрямі попередження та корекції негативних проявів у поведінці дошкільників					
Операційний компонент	6. Рівень навичок проведення профілактики негативних проявів у поведінці дошкільників.					
	7. Проведення корекційної роботи з дітьми, що мають негативні прояви у					

	поведінці					
	8. Оволодіння новими інформаційними і професійними методами і засобами					
	9. Рівень сформованості та глибина педагогічної рефлексії або педагогічна самосвідомість					
	10. Доцільність педагогічних дій					

Додаток Д

Орієнтований перелік питань бесіди для вихователя щодо вивчення його готовності до роботи з дітьми з негативними проявами у поведінці:

1. Що ви розумієте під педагогічною(професійно-особистісною) зрілістю вихователя?
2. Чи допомагає така зрілість у профілактиці негативних проявів у поведінці дошкільників?
3. Розкрийте зміст поняття «негативний прояв поведінки».
4. Чи мають на Вашу думку, місце негативні прояви у поведінці дошкільників?
5. Які з найбільш поширених негативних проявів у поведінці дитини зустрічається у дошкільників?
6. Чи є у Вашій групі діти, схильні до негативних проявів у поведінці?
7. У чому, на Вашу думку, полягає сутність профілактики негативних проявів поведінки дошкільників?
8. Чи здійснюєте Ви профілактику негативних проявів?
9. Якщо так, то які методи та засоби профілактики Ви використовуєте в своїй роботі?
10. Чи використовуєте Ви досвід педагогів у роботі з дітьми? Що саме?
11. Чи організовуєте взаємодію з батьками Ваших вихованців щодо попередження негативних проявів у їх поведінці? Які форми організації при цьому застосовуєте?
12. Чи вважаєте Ви вашу роботу щодо профілактики негативних проявів поведінки дітей ефективною та результативною?
13. Якщо так, то які, на Вашу думку, професійні та особистісні характеристики сприяють цьому?

Додаток Е

Експертна оцінка готовності батьків до роботи з дітьми з негативними проявами у поведінці

Експерти: вихователь та психолог.

Компонент готовності	Загальна характеристика	Експертна оцінка				
		1	2	3	4	5
Мотиваційний	6. Бажання змінити життя на краще					
	7. Робота з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці сприяє особистому самовихованню, саморозвитку					
	8. Набуття знань, вмінь та навичків для виховання власної дитини					
	9. Спілкування з дітьми, педагогами та іншими батьками					
	10. Уникнення осуду з боку оточуючих					
Змістовий	6. Знання про психологічні особливості дітей з негативними проявами у поведінці					
	7. Знання загальних питань психології розвитку дитини					
	8. Знання різних методів виховання дітей з негативними проявами поведінки					
	9. Знання про організацію дозвілля дітей					
	10. Знання особливостей спілкування і взаємодії з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці					
Операційний	8. Аналіз свого досвіду та досвіду інших					
	9. Аналіз та виявлення поведінкових проблем дітей					
	10. Застосовування на практиці своїх знань					
	11. Виявлення та подолання негативних почуттів (агресії, ворожості), які впливають на взаємини з дитиною, коли вона проявляє свою негативну поведінку;					
	12. Спостереження, розуміння стосунків між людьми					
	13. Вміння спілкуватися вербально і невербально					

	14. Здійснення виховної роботи, що направлена на корекцію поведінки дитини					

Додаток Є

Перелік питань для інтерв'ю вихователя щодо його взаємодії з сім'єю у виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці

1. Чи звертаються батьки до Вас за допомогою у вихованні дітей?
2. Якого змісту, на Вашу думку, необхідна робота?
3. Які форми роботи ви проводите з батьками для профілактики негативних проявів у поведінці дітей?
4. Які форми співпраці з батьками Ви проводите для подолання негативних проявів у поведінці дітей?
5. Чи співпрацюєте з психологом для вирішення даної проблеми?
6. Чи вважаєте Ви свою роботу по допомозі батькам для профілактики та подолання негативних проявів у поведінці дітей ефективною та результативною?
7. Чи відображається дана робота у Ваших місячних планах?
8. Що на Вашу думку потрібно змінити?

Додаток Ж

Перелік питань для інтерв'ю методиста щодо його оцінки взаємодії ДНЗ з сім'єю у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці, що зумовлені неправильним вихованням

1. Чи є у садочку діти, схильні до негативних проявів у поведінці?
2. Чим вони зумовлені в дошкільний період?
3. Які методи профілактики Ви вважаєте найбільш доцільними?
4. Які форми роботи вважаєте найбільш доцільними?
5. Чи організовуєте взаємодію з батьками дітей щодо попередження негативних проявів у поведінці?
6. Чи мають місце інноваційні форми співпраці з батьками у попередженні негативних проявів у поведінці дітей?
7. А для корекції негативних проявів у поведінці дошкільників при співпраці з батьками, які форми роботи використовуються у вашому ДНЗ?
8. Чи забезпечений ДНЗ психолого-педагогічною літературою стосовно питань виховання дітей з негативними проявами у поведінці дітей?
9. Чи часто батьки користуються нею?

10. Чи вважаєте Ви власну роботу щодо допомоги батькам у вихованні дітей ефективною та результативною?
11. З якими труднощами при цьому стикаєтеся?
12. Щоб запропонували створити чи змінити?

Додаток 3

Перелік питань для інтерв'ю психолога щодо його взаємодії з сім'єю у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці, що зумовлені неправильним вихованням

13. Що Ви розумієте під поняттям «негативні прояви у поведінці»?
14. Чим вони зумовлені в дошкільний період?
15. Чи є у садочку діти, схильні до негативних проявів у поведінці?
16. Які методи профілактики Ви використовуєте?
17. Чи організовуєте взаємодію з батьками дітей щодо попередження негативних проявів у поведінці?
18. Які форми роботи при цьому застосовуєте?
19. Чи мають місце інноваційні форми співпраці з батьками у попередженні негативних проявів у поведінці дітей?
20. А Ви проводите такі форми роботи? Які саме?
21. А для корекції негативних проявів у поведінці дошкільників при співпраці з батьками, які форми роботи Ви використовуєте?
22. Чи забезпечений ДНЗ психолого-педагогічною літературою стосовно питань виховання дітей з негативними проявами у поведінці дітей?
23. Чи часто батьки користуються нею?
24. Чи вважаєте Ви власну роботу щодо допомоги батькам у вихованні дітей ефективною та результативною?
25. З якими труднощами при цьому стикаєтеся?
26. Щоб запропонували створити чи змінити?

Додаток И

Ігрові вправи на подолання неслухняності у дітей *Неслухняні ведмежата*

Ведмедики з'їли смачні, але немиті яблука. У них заболіли животи. Ведмежата плачуть та скиглять:

Ой-ой-ой, живіт болить!

Йо-йо-йо, мене нудить!

Ой, не з їм нізащо в світі

Більше яблука немиті!

Виразні рухи: брови підняті і зведені, очі примружені, тулуб зігнутий, живіт втягнутий, руки притиснуті до живота. Лець помітно розкачуються.

Та ось приходить лікар, дає їм солодку мікстуру, і ведмежата одужують. Вони дуже радіють.

Індійці (5-6років)

Діти йдуть один за одним, крадучись, ніби індійці в джунглях. Попереду йде вождь. Коли вождь тихо плесне в долоні, дитина, що йде останньою, має одразу зупинитися. Так вождь розміщує всіх дітей у задуманому ним порядку (у лінію, в коло, по кутках). Вони завмирають, уважно стежать за поглядом вождя. Мовчазний погляд вождя означає , що вартовий може залишити свій пост і приєднатися до загону. Інші діти під керівництвом вихователя жартують з «індійцями», кличуть їх, але ті стоять, ніби закам'янілі, щоб не пропустити наказу вождя.

Виразні рухи: постава горда, голова високо піднята, очі пильно стежать за вождем. Брови зведені, губи стулені. Обличчя зосереджене, суворе й водночас спокійне.

Поза: ноги широко розставлені, руки схрещені на грудях, тулуб трохи відхилений назад.

Солдатики(5-6 років)

Олов'яні солдати дуже люблять дисципліну. А справжній солдат преш ніж виконувати наказ командира, обов'язково повторить його. Наприклад командир каже: «Йди мити руки!», а солдат відповідає : « Слухаюсь! Іду мити руки!» - і лише тоді повертається та йде (віддає честь, крокує...).

Діти (солдатики) крокують по залу, зупиняються. Ведучий дає їм команди: « Рядовий Сашко, принеси віник!», «Рядовий Наталко, зав'яжи бантик!». Команди можуть бути найрізноманітнішими, але якщо перед ними стоїть слово «Рядовий», то перш ніж виконувати, слід відповісти «Слухаюсь» і повторити команду ведучого.

Додаток I

Ігри на подолання сором'язливості у дитини.

Швидкі відповіді

Ця гра знімає гальмування, що виникає при несподіваних питаннях, розвиває спритність, кмітливість. У неї можна грати і в груповій кімнаті, і під час прогулянки. Ігровий простір заздалегідь розділяється предметами на дві частини. В одній з них знаходиться дорослий, в іншій декілька дітей, що стоять поруч. Ведучий задає по черзі кожному малюку легкі для них питання і чекає відповіді, вважаючи вголос: 1-2-3 (можна запитати дитину, як його звуть, скільки йому років, хто його друг, якого кольору крокодил). Діти можуть відповідати на питання як завгодно - і серйозно, і жартівливо. Можна поставити такі питання: "Чому жаби скачуть?", "Чому морозиво холодне?", "Чому крокодил зелений?". При будь-якому відповідному відповіді дитина

робить крок вперед. Таким чином, відповідає випереджає інших дітей. Ведучий повинен непомітно направляти гру так, щоб не допускати надмірного випередження чи відставання малюків. Особливу увагу слід приділити соромливому дитині, допомагаючи йому рухатися врівень з іншими. Необхідно створити такі умови, щоб він обов'язково хоча б раз виграв. Успіх серед однолітків і дорослих окрилює, змушує повірити у свої сили і стати більш впевненим. Коли всі діти досягнуть успіху, дорослий пропонує виступити в якості ведучого кожному з них.

М'яч у колі

Учасники гри - дорослі і діти - встають в коло і кидають один одному м'яч. Умова: перш, ніж кинути м'яч, той, хто тримає його в руках, повинен подивитися в очі тому, кому він збирається його кинути, і сказати будь-яке слово, що прийшло в голову, наприклад, "тримай", "злови", "на", "зайчик". Для старших дітей можна ускладнити гру, попросивши називати тільки кольору або предмети одягу, меблі, посуд. Ця гра також знімає напругу, що виникає при необхідності швидко знайти відповідь.

Додаток Й

Вправи та ігри для корекції замкнутості

1. Незнайко (з трьох років)

Мета: гра сприяє розвитку виразності жестів. Замкнута дитина легше вступає в контакт, використовуючи немовні форми спілкування.

Хід гри: кожна дитина — Незнайко. Ведучий (дорослий) ставить дітям різні запитання. А вони лише знизують плечами й розводять пуками. Виразні рухи: припідняті брови, опущені кутики рота, при піднятті плечі, руки злегка розведені в боки. долоні розкриті. Після гри визначають найкращого Незнайка.

2. Зобрази приказку (з п'яти років)

Мета: гра сприяє розвитку вміння використовувати не тільки мовні засоби спілкування.

Хід гри: діти розбиваються на підгрупи. Кожна підгрупа задумує якусь приказку і зображує її за допомогою міміки та жестів. Вибираються дуже прості і знайомі усім дітям приказки. Інша група відгадує, яку приказку зображують.

3. Близнюки (з п'яти років)

Мета: вправа допомагає усвідомити й прийняти свої індивідуальні особливості та особливості інших людей. Хід гри: обігрують сюжет, коли всі навколо стали абсолютно однаковими, однаково мислять, одягаються тощо. Після гри проводять обговорення, чи всім сподобалося бути однаковими, у чому полягали труднощі.

4. Закінчити речення (з чотирьох років)

Мета: вправа сприяє підвищенню впевненості в собі, у своїх силах.

Хід вправи: діти по черзі закінчують кожне з речень: Я хочу... Я вмію... Я зможу... Я доможуся...

5. Смак (з п'яти років)

Мета: гра допомагає розвинути впевненість у собі і засвоїти деякі принципи спілкування у присутності великої кількості людей, а також тренує вміння вести розмову.

Хід гри: для цієї гри можна використовувати будь-які підсобні матеріали. Її охоче сприймають замкнені діти, оскільки вона схожа на відому телевізійну передачу, яку полюбляє дивиться дитина. Для проведення цієї вправи можна використовувати й інші передачі, важливо лише, щоб вони подобалися дитині. Дитині пропонують уявити, що вона — найкращий кухар на світі і її запросили виступити в телевізійній передачі «Смак», щоб продемонструвати способи приготування смачних страв. Для цієї гри необхідно вибрати ведучого передачі (ним може бути дорослий). Бажано також, щоб були присутні глядачі.

6. Малюнок "Я в майбутньому» (із чотирьох років)

Мета: вправа дає змогу усвідомити можливість подолання замкнутості, дати дитині перспективу на майбутнє і впевненість у власних силах.

Хід вправи: дитині дають завдання намалювати себе такою, якою вона бачить себе у майбутньому. Обговорюючи з нею малюнок, запитайте, як вона себе почуватиме, якими будуть її взаємини з батьками, братом або сестрою, однокласниками, друзями.

7. Дзеркало (із чотирьох років)

Мета: розвивати здатність до симпатії, увагу до іншої людини і вміння відчутти внутрішній ритм іншої людини, якомога точніше відобразити його

Хід гри: двоє дітей стають обличчям одне до одного й домовляються про свої ролі: один — ведучий, інший — «дзеркало». Руки учасників підняті на рівень грудей і повернені долонями назустріч один одному. Ведучий починає виконувати довільні рухи руками, а той, хто виконує роль дзеркала, прагне відобразити їх у тому самому ритмі. Ролі кілька разів змінюють

8. Клубочок (із чотирьох років)

Мета: гра спрямована на подолання психологічних бар'єрів спілкування, створення атмосфери відкритості й безпеки

Хід гри: гра також корисна в компанії малознайомих дітей. Діти сідають у коло, ведучий, тримаючи в руках клубочок, обмотує нитку навколо пальця, ставить довільне запитання, яке його цікавить (наприклад: «Як тебе звуть?»; «Чи хочеш ти зі мною товаришувати?»; «Що ти любиш?»; «Чого ти боїшся?» тощо). Гравець ловить клубочок, обмотує нитку навколо пальця, відповідає на запитання, а потім ставить своє запитання наступному гравцю. Отже, у кінці гри клубок повертається до ведучого. Усі бачать нитки, що зв'язують учасників гри в одне ціле, визначають, на що схожа фігура, багато дізнаються одне про одного, згуртовуються.

Примітка: якщо ведучий змушений допомагати дитині, якій складно, він при цьому бере клубочок назад, підказує і знову кидає дитині. Можуть розповісти про свої здогадки. Після того як усі бажаючі висловляться, необхідно запитати у гравця, чи були серед цих дітей ті, які зрозуміли його правильно. Після обговорення виступатиме наступний гравець. Необхідно допомагати дітям. Через деякий час вони зрозуміють зміст гри і зможуть цілком насолодитися цією формою імпровізації. Доцільно провести аналіз вправи, поставити дітям такі запитання: З виступів яких дітей тобі вдалося зрозуміти, що вони люблять робити? Хто з дітей любляє робити те саме, що й ти? Чи складно було пояснити щось іншим без слів? Чи складно було вгадати? При цьому бере клубочок назад, підказує і знову кидає дитині.

9. Що я люблю робити... (із шести років)

Мета: у вправі діти мають змогу розповісти щось про себе, виявити оригінальність і артистизм. Оскільки гра побудована за принципом відгадування, вона подобається дітям і розвиває допитливість.

Хід гри: запропонувати дітям краще пізнати одне одного. Для цього хтось один вибере щось, що він любляє робити, і почне мовчки показувати це іншим. Ті уважно дивляться, що робить той, хто виступає, і намагаються вгадати, що він хоче сказати, але поки що самі нічого не кажуть. Тільки-но учасник закінчить свою пантоміму, усі можуть розповісти про свої здогадки. Після того як усі бажаючі висловляться, необхідно запитати у гравця, чи були серед цих дітей ті, які зрозуміли його правильно. Після обговорення виступатиме наступний гравець. Необхідно допомагати дітям. Через деякий час вони зрозуміють зміст гри і зможуть цілком насолодитися цією формою імпровізації. Доцільно провести аналіз вправи, поставити дітям такі запитання: З виступів яких дітей тобі вдалося зрозуміти, що вони люблять робити? Хто з дітей любляє робити те саме, що й ти? Чи складно було пояснити щось іншим без слів? Чи складно було вгадати?

10. Тільки разом... (із шести років)

Мета: під час гри діти мають змогу відчути те саме, що й їхній партнер. Для цього їм необхідно звикнути одне до одного. Дуже добре, якщо в дітей є змога пограти в цю гру з різними партнерами.

Хід гри: запропонувати дітям розбитися на пари і стати спиною до спини, потім запропонувати їм повільно, не відриваючи своєї спини від спини партнера, сісти, а потім так само підвестися. Попросити дітей визначити, з якою силою необхідно спиратися на спину свого партнера, щоб обом було зручно рухатися. Доцільно проаналізувати вправу, поставивши дітям такі запитання:

З ким тобі було найлегше сідати й підводитися?

Що було найважчим у цій вправі?

Додаток К

Тематичний план роботи з педагогами

Дата проведення	Форма та тематика Роботи	План Заняття
31.07.18	<i>Семінар- практикум для педагогів "Рання профілактика негативних проявів у поведінці дітей»"</i> <i>1.Заняття</i>	<i>Мета:</i> сприяти підвищенню професіоналізму, фахової майстерності педагогів, усвідомленню значущості проблеми виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці; формувати вміння цивілізовано дискутувати, переконувати, не нав'язуючи власну думку, бути активним; сприяти формуванню навичок постійного самоаналізу з подальшою творчою активізацією своєї професійної діяльності. <i>Хід 1 заняття включає в себе наступні елементи:</i> Вступна частина: 1. Вправа «Привітання»; 2. Вправа «Хвилі по колу»; 3. Вправа «Правила». Основна частина: 1 .Презентація «Гіперактивна дитина»; 2.Вправа «Знайди 5 відмінностей»; 3 .Аналіз проблемної ситуації;

14. 08.18	2.Заняття	4.Інформація « Гіпоактивна дитина»; 5.Робота «Творчої лабораторії». Підсумкова частина: 1. Вправа «Мікрофон» або «Скажу відверто» (обмін думками); 2. Гра «Дощик» (рефлексія). <i>Хід 2 заняття включає в себе наступні елементи:</i> Вступна частина: 1. Вправа«Привітання» 2. Вправа «Хвилі по колу»; 3. Вправа «Правила». Основна частина: 1 .Інформація «Тривожні діти»; 2. Хвилинка відпочинку. Вправа «Рибки і рибалки» (гра на розвиток швидкості реакції); 3. Інформація.Танцетерапія. 4. Практична вправа «Дельфін»; 5. Вправа «Проблемні ситуації»; 6. Вправа «Струмочок бажань». Підсумкова частина: 1. Вправа «Мікрофон» або «Скажу відверто» (обмін думками); 2. Гра «Дощик» (рефлексія).

12.08.18	Консультація для педагогів «Як допомогти дитині звільнитися від негативних емоцій»	<i>Мета:</i> сприяти підвищенню професіоналізму, фахової майстерності педагогів, усвідомленню значущості проблеми виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці; надання інформації про засоби допомоги дитині у звільненні від негативних емоцій. У консультації були розглянуті такі питання: 1. Інформаційне повідомлення про негативні прояви у поведінці дітей; 2. Куточки емоційного розвантаження: - Скляночки для сліз; - Килимок від злості; - Чарівна торбинка тощо. я підсумків

16.08.2018	Ділова гра «Стиль виховання, який ми обираємо»	<i>Мета: визначити характерні особливості стилів виховання; сприяти самопізнанню та виробленню ставлення до себе; виховувати ціннісне ставлення до дитини.</i> <i>Хід гри включає в себе наступні елементи:</i> <i>1. Повідомлення теми, мети, завдань ділової гри та правил;</i><i>2. Теоретично-інформаційний етап;</i><i>3. Робота в мікрогрупах (вирішення проблемних ситуацій з різних позицій: дитини, вихователя, батьків);</i><i>4. Підведення підсумків.</i><i>5. Надання рекомендацій по окремим видам негативних проявів у поведінці</i> <i>Підбиття підсумків</i>

Додаток Л

Тематичний план роботи з батьками

Дата проведення	Форма та тематика роботи	План Заняття
7.08.18	Консультація для батьків «Стилі батьківського виховання»	<i>Мета:</i> підвищити рівень знань батьків; сприяти розумінню впливу дорослих на становлення самооцінки дошкільника та стратегії взаємодії з дітьми, яка сприятиме позитивному розвитку дитини. <i>У консультації були розглянуті такі питання:</i> 1. Чинники, які впливають на самооцінку дошкільника; 2. Стилі виховання, які впливають на самооцінку дошкільника: - Надмірна опіка (гіперопіка); - Авторитарний стиль виховання; - Ліберальний стиль виховання; - Демократичний стиль виховання. Підведення підсумків.
21.08.18	Семінар-практикум для батьків під назвою " Білі плями сімейного	<i>Мета:</i> підвищення рівня знань батьків про

5.09.18	виховання " Заняття №1 <u>Тема: Стилі Батьківської поведінки.</u>	стилі батьківського виховання, психологічне здоров'я дитини; виховувати дружність, взаєморозуміння, колективізм. <u>Хід заняття включає в себе наступні елементи:</u> <i>Вступне слово</i> <i>Основна частина:</i> - Обговорення «Стилі батьківської поведінки»; - Рекомендації щодо виховання; - Робота в групах «Колективний запис» (чинники формування психологічного здоров'я дитини); - Вправа «Емблема сім'ї»; - Вправа «Любительське фото» для групового альбому» (малювання). <i>Підсумкова частина:</i> - Вправа « Вільний мікрофон»; - Вправа «Рефлексія». <u>Хід заняття включає в себе наступні елементи:</u>
21.09.18	Семінар-практикум для батьків під назвою " Білі плями сімейного виховання " Заняття №1 <u>Тема: Стилі Батьківської поведінки.</u>	<i>Вступна частина:</i> 1 .«Бейджики»; 2. «Інтерв'ю» 3. Правила групи «Сімейний кодекс»; 4. «Очікування». <i>Основна частина:</i> 1. Вправа «Піраміда взаємозв'язку»; 2.Інформаційне повідомлення «Щастя сім'ї не виникає саме собою»: - Від стосунків у сім'ї залежить успіх виховання дитини; - Роль батька та матері в сім'ї. 3. Вправа «Квітка дитинства»; 4. Вправа «Острови»; 5. Вправа «Згода - незгода - оцінка»; 6. Мозковий штурм «Спілкування - це...»;

20.09.18	Заняття 3 <u>Тема: Чи затишно дитині у вашій родині?</u>	7. Підсумкова частина: 1. Дерево підсумків. <u>Мета:</u> підвищити рівень психологічної освіти батьків; сприяти самопізнанню, вчити робити життєво важливі висновки; формувати почуття відповідальності. <u>Хід заняття включає в себе наступні елементи:</u> Вступна частина»
		1.«Бейджики»; 2. Привітання; 3. Правила групи; 4.Вправа «Очікування». <u>Основна частина:</u> /.Вправа «Коли я був маленький, я хотів, щоб мої батьки...»; 2.Вправа «Розтули кулак»; 5. Інформаційне повідомлення « Як навчити дитину слухатися?» Пам'ятка для батьків. 4. Мозковий штурм «Діти потребують до себе уваги та ласки»; 5. Вправа «Не роби поспішних висновків». <u>Підсумкова частина;</u> 1 .Дерево підсумків.
27.09.18	<i>Практикум для батьків і педагогів під назвою " Психічне та психологічне здоров'я дитини"</i>	<u>Мета:</u> зосередити увагу батьків та педагогів на психологічному здоров'ї батьків; залучити батьків та педагогів до обговорення проблеми, підтримати їх у формуванні та висловлюванні власної точки зору; проаналізувати, що може спричинити порушення психічної рівноваги в дитини; сформувані у батьків та педагогів уявлення про профілактику та
		корекцію негативних прояві у поведінці.

		<i>Хід заняття включає в себе наступні елементи:</i> <i>Вступна частина:</i> 1. «Бейджики»; 2. «Привітання»; 3. Правила групи «Сімейний кодекс»; 4. «Очікування». <i>Основна частина:</i> 1. Вправа «Заверши фразу»; 2. Мозковий штурм «Складники здоров'я» (емоційний, соціальний, особистісний, інтелектуальний, фізичний, моральний, психологічний); 3. Інформаційне повідомлення «Психічне і психологічне здоров'я»; 4. Інформаційне повідомлення «Особливості проявів характеру дитини, що потребують уваги» (емоційність, вразливість, імпресивність, беззахисність, вираження почуття власного «Я», підвищена рухливість, агресивність, тривожність); 5. Обговорення учасниками, яким може бути виховання дитини зі згаданими особистісними якостями; 6. Бесіда «Психологічний клімат у родині»; 7. Обговорення проблемних ситуацій (3) 8. Інформаційне повідомлення «Типи неправильного виховання дитини в сім'ї»; 9. Учасники обмінюються думками щодо типів сімейного виховання. <i>Підсумкова частина:</i> 1. Дерево підсумків; 2. Вправа «Комплімент».

Додаток М

Методичні рекомендації вихователям, психологу та батькам відповідно до практично виявлених негативних проявів у поведінці.

А) Агресивність.

Методичні рекомендації вихователям та психологу:

1. Робота з гнівом. Дитині дати змогу проявити почуття гніву, але при цьому поступово витіснити стереотипне сприйняття традиційних агресивних об'єктів (монстрів, вампірів тощо). Наприклад, при малюванні « злого» персонажа дитині запропонувати додати до нього симпатичні деталі: бантики, зірочки, книжки. Водночас учити міркувати про причини і наслідки агресивної поведінки, а також контролювати себе в ситуаціях, що викликають відповідні реакції.

Агресивні діти, як правило, претендують на « сильні» ролі й категорично заперечують свої страхи. Тому потрібно дати дитині змогу не приховувати, а проявляти почуття страху, щоб вона вчилася не соромитися виражати їх.

2. Навчання дітей навичками розпізнавання і контролю, вміння володіти собою в ситуаціях, які провокують спалахи гніву.

3. Формування здібності до емпатії, довіри, співчуття та співпереживання. Вчити дітей аналізувати причини агресивної поведінки та її наслідки. Слід зазначити, що діти, схильні до захисної агресивності, легко малюють або фантазують на агресивні теми, із задоволенням виконують ролі агресивних героїв і заперечують у собі почуття страху.

Дітям важливо навчитися « випускати» свою агресивність. їм можна запропонувати:

- Битися з подушкою;
- Використовувати фізичні силові вправи;
- Рвати папір;
- Намалювати того, кого хочеться побити, і що - небудь зробити з цим малюнком;
- Використовувати « мішечок для криків»;
- Постукати стіл надувними молотком.
- Заняття з психогімнастики;
- Етюди та ігри релаксаційної спрямованості;
- Ігри та вправи на розвиток усвідомлення дітьми негативних рис характеру.

Під час роботи з агресивними дітьми високу ефективність має використання ізотерапії. Дітям подобається грати з водою, глиною, піском. У роботі з ними можна використовувати різні способи малювання: пальцями, долоньками, ступнями.

З метою коригування агресії можна ставити з дітьми вистави, в яких проблемним агресивним дітям потрібно давати ролі, що мають позитивну силову характеристику (багатирі, лицарі тощо).

З такими дітьми також слід використовувати рухливі ігри, які сприяють нейтралізації агресії, зняттю накопичення напруження, навчання ефективним способам спілкування.

Розвитку контролю над власними імпульсними діями сприяють також заняття пальчиковою гімнастикою. Їх можуть проводити як батьки так і педагоги.

Практичні поради батькам:

1. Намагайтеся зрозуміти причини агресивної поведінки дитини й усуньте їх.
2. Зупиніть занесену для удару руку маляти, утримайте за плечі й твердо скажіть: « не можна!»
3. Відверніть увагу малюка цікавою іграшкою або яким - небудь заняттям.
4. Використовуйте м'яке фізичне маніпулювання: спокійно візьміть дитину на руки і віднесіть її з місця конфлікту.
5. Створіть ситуацію, щоб дитя могло перенести свій гнів на безпечний предмет (гумові іграшки, паперові кульки тощо)
6. Учíte дитину висловлювати свій гнів у ввічливій формі, називаючи власні негативні емоції: « Я злюсь» і т.д.
7. Не пригнічуйте агресію дитини з позиції сили, не відповідайте на неї спалахами власного гніву: дитина засвоїть ці форми поведінки і застосовуватиме в майбутньому.
8. Караючи дитину, не принижуйте її і не загрожуєте їй.
9. Не намагайтеся що - небудь довести своїй дитині у хвилини нападу її агресії - це марно. Сварити немає сенсу.
10. Учíteся спілкуватися з дитиною: любіть її, говоріть ласкаві й підбадьорливі слова, частіше обіймайте.
11. Замість того, щоб одразу втихомирювати дитину, правильніше буде трохи зачекати: 1 хвилину на кожен її рік життя (з п'ятирічним - 5 хвилин).
12. Можна дитину залишити одну в кімнаті.
13. Дати їй змогу пережити бурхливі емоції.
14. Звільнитися від них, тобто дати дитині шанс опанувати себе. Спалахи гніву допоможуть їм навчитися контролювати власні емоції, не пригнічуючи їх.
15. Почуття дитини не можна оцінювати, засуджувати. Щоб дитина не говорила або не робила в цей момент, їй зараз погано, як нікому. Зрозумійте її, не сваріть за те, що вона посміла гніватися.
16. Не бійтеся відкрито висловлювати співчуття дитині. Співчуйте без оцінок: « Звісно, це неприємно, боляче, коли...» поставтеся до її обурення з розумінням і повагою.
17. Як правило, після афективного спалаху дитина відчуває спустошеність і не готова до співбесід. Дайте їй змогу відпочити й обов'язково поговоріть із нею наодинці трохи пізніше.
18. Тільки тоді, коли емоції вщухнуть, розкажіть дитині про те, як ви переживали, коли вона виявляла свій гнів. Знайдіть разом із нею вдалу

форму висловлювання протесту: « Я злюся, коли на мене кричать», « Я ображаюся коли ти несправедливо мене звинувачуєш». Запропонуйте дитині використовувати цю словесну формулу (спочатку говоримо про свої почуття, потім - чим вони викликані) надалі в подібних ситуаціях замість агресивних проявів. Адже завданням виховання є не усунення агресії, а навчання адекватно проявляти свої негативні почуття.

19. Якщо дитина навчиться усвідомлювати власні почуття й почуття інших, вона зможе свідомо обирати мирні форми боротьби і захисту, отож, частіше спонукайте дитину до розмови про почуття, вчіть її виражати емоції соціально прийнятними засобами.

20. Як правило, бурхливі емоційні реакції - результат тривалого стримування емоцій, чого робити не варто. Дуже важливо навчити дитину давати вихід агресії безпечним шляхом:

- Люто рвати папір;
- Тупотіти ногами;
- До знесилення бити подушку; і т ін.

21. Важливо вчити дітей використовувати агресивну енергію в мирних цілях, спрямовувати у творче русло: складати вірші, малювати, танцювати, займатися спортом, гратися в рухливі ігри. Такі види діяльності сприяють розрядці внутрішнього напруження, попереджують нагромадження агресивної енергії.

22. Учити контролювати імпульсивну агресію, формувати здатність не реагувати на провокацію відповідною агресією, відмовлятися приймати негатив від інших, впускати його у свою душу, «грати за чужим сценарієм»

23. Коли дорослі реагують на емоційні спалахи дітей із любов'ю, розумінням, не по - диктаторські, діти, врешті - решт, учаться контролювати свою поведінку, і це стає важливою складовою здорового розвитку їх емоційної сфери.

Б) Неслухняність.

Методичні рекомендації вихователям та психологу:

1. Спробувати зрозуміти, які чинники лежать в основі неслухняності дитини
2. Через ігрові ситуації визначити особистісні причини неслухняності дитини.
3. Допомогти дитині проявити й відпрацювати свої психологічні проблеми на ігровому матеріалі.
4. Знайти можливості оптимізації взаємодії батьків та дітей.
5. В ігровій формі тренувати дітей розуміти себе і своїх близьких.
6. Спробуйте припинити будь-які примхи одним дієвим способом

— відверніть увагу дитини. У дітей є вражаюча здатність переключати свою увагу, повністю забуваючи про те, що їх цікавило хвилину тому. Проявіть фантазію та винахідливість, адже вигук: «Подивися, яка пташка!» Швидко набридне малюкові, а ви втратите його довіру. Якісний відволікаючий маневр вимагає більш складного сценарію.

7. Дати дитині відчути неприємні наслідки вчинку чи поведінки.
8. Заохочення і похвала. Традиційно більш звично лаяти за негативні вчинки, ніж хвалити за гарні.
9. Формувати динамічний стереотип поведінки «ти хороший»!
10. Проводити ігри, які сприяють формуванню слухняності (див. Додаток И).

Практичні поради батькам:

1. Наполягаючи на своєму, намагатися не позбавляти дитину своєю любові, не принижувати її гідності;
2. Якщо дитина не виконує вимог батьків - скоротити їх кількість спочатку до 3-4-х основних, інакше на всі просто не вистачить уваги;
3. Для того, щоб дитина навчилася виконувати Ваші вимоги, краще застосовувати заохочення, ніж покарання. Негативне підкріплення може сформувати лише відразу до виконання відповідної діяльності, позбавити бажання виконувати вказівки дорослих;
4. Будьте такими, що розуміють. Коли ваша дитина кричить і плаче, не хоче йти з ігрового майданчика, обійміть його і ласкаво поясните, що ви знаєте, як важко відриватися від безперервної гри, але пора додому. Ідея в тому, щоб показати дитині, що ви на його стороні. Не піддайтеся гніву, навіть якщо вам незручно перед іншими батьками.
5. Встановіть правила. Дитині просто необхідно знати правила гри, тому ви повинні розповісти йому про них. Наприклад: «Ми не б'ємося з іншими дітьми», «о 9 годині ми лягаємо спати». Якщо дитина порушує правила, необхідно намагатися знайти способи рішення конфліктних ситуацій. Наприклад, якщо дитина ударила свого молодшого брата, то, швидше за все це сталося тому, що перший відчув недовіку уваги з вашого боку. Що можна зробити? По-перше, виділіть час, який ви можете присвятити тільки старшій дитині. По-друге, беріть його з собою, коли купаєте молодшого, нехай теж допомагає. Якщо дитина боїться темряви і встає з ліжка, а у вас є правило, що ви не встаєте з ліжка, коли вже лягли спати, то залишайте в кімнаті дитини засвічений нічник.
6. Заохочуйте хорошу поведінку. Замість того, щоб загострювати увагу на поганій поведінці дитини, краще звертайте на нього більше уваги, коли він поводить себе добре.
7. Намагайтеся стримуватися і не лаяти дитину за його погану поведінку. Чому? Коли дитина поводить себе погано він і відчуває себе також,

ви ж, лаючи його, провокуєте ще гіршу поведінку.

8. Говорите дитині, що він може робити, замість того, щоб говорити про те, чого він робити не може. Наприклад, якщо дитина хоче з'їсти морозиво перед обідом, не говорите, що це шкідливо, скажіть, що він може зараз з'їсти сир або банан.

9. Пам'ятайте, що навчання дитини дисципліні має на увазі навчання дитини контролювати самого себе і не припускає здійснення контролю над ним дорослими. Покарання повинне стимулювати бажання дитини поводитися добре, а не залякувати його.

10. Надайте дитині право вибору. Це дозволяє дитині відчувати деяку свободу, а вам - контролювати процес. Пропонуйте дитині декілька брук на вибір, коли йдете гуляти, декілька казок, коли лягаєте спати і так далі.

11. Уникайте ситуацій, які можуть викликати "спалах" неслухняності. Наприклад, якщо ви хочете зустрітися з подругою і йдете до неї з дитиною, то не потрібно чекати, що він поводитиметься добре, поки ви базикатимете за чашкою чаю або кави, йому просто буде нудно. Зустріньтесь з подругою на свіжому повітрі, наприклад, в парку.

12. Поважайте його сприйняття світу. Наприклад, діти у віці 3-х років сприймають час інакше, вони не можуть також швидко, як дорослі відірватися від улюбленого заняття. Тому, якщо вам пора, то повідомите дитину про це заздалегідь, щоб він зміг звикнути з думкою, що йому потрібно йти. Не чекайте, звичайно, що він припинить читати цікаву книгу або грати в цікаву гру і не скаржитиметься, але він, принаймні, не капризуватиме.

13. Якщо ви вимагаєте від дитини, щоб вона прибирала за собою ліжко, подумайте, а чи розуміє він, що ви від нього хочете, чи уміє він це робити.

14. Зверніть увагу на себе. Можливо, ви приймаєте усе близько до серця і занадто вимогливі? Якщо дитина шльопає по калюжах, чи так це погано? Якщо дитина хоче вафлю, варення або цукерку на сніданок, чи так це шкідливо? Можливо, варто поглянути на усе з іншого боку?

В) Гіперактивність.

Методичні рекомендації вихователям та психологу:

- 1) Підтримувати дитину, бути терплячими.
- 2) Не порівнювати її з іншими, а тільки із самим собою.
- 3) Давати короткі, чіткі інструкції.
- 4) Повторювати завдання спокійним тоном, не робити зауважень занадто часто.
- 5) Використовувати зоровий, тактильний контакт, хвалити дитину, коли сидить спокійно.
- 6) Змінювати види діяльності, давати змогу рухатися.

- 7) Працювати з дитиною в першу половину дня, а не в вечірні години.
- 8) Зменшити навчальне навантаження дитини.
- 9) Ділити роботу на більш короткі, але частіші періоди.
- 10) Давати дитині лише одне завдання на певний проміжок часу, щоб вона могла його завершити.
- 11) Знизити вимоги до акуратності на початку роботи, щоб сформувати відчуття успіху.
- 12) Посадити дитину під час занять поруч із вихователем.
- 13) Домовлятися з дитиною про ті чи інші дії заздалегідь.
- 14) Використовувати гнучку систему заохочень. Заохочувати дитину відразу ж, не відкладаючи на майбутнє.
- 15) Надавати дитині можливість вибору.
- 16) Дотримувати чіткого розпорядку дня.
- 17) Залишатися спокійним.
- 18) Створювати ситуації успіху, підтримувати контакт з батьками.

Можна використовувати ігрові вправи типу "Спробуй показати, спробуй вгадати", головним змістом яких є зображення різних предметів і дій з ними (наприклад, з'їсти кислий лимон, морозиво, що тане, підняти важку валізу та ін.).

Ці вправи не лише збагатять дитину всілякими емоційними відчуттями, але і сприятимуть розвитку уяви. Дуже корисно також спільне вигадкування казок, віршів, розповідей.

Оскільки для гіперактивних дітей характерні деякі порушення уваги і самоконтролю, важливо проводити з ними прості ігри на розвиток даних функцій, наприклад "Лабіринт", "Що змінилося", "Чим схожі, чим відрізняються", "Знайди "зайве" та ін.

Для впорядкування реакції при сприйнятті інструкцій і розвитку умінь утримувати ціль підійдуть ігри типу "Встигай". Вміст гри зводиться до того, що дорослий домовляється з дитиною про те, що буде, припустимо, називати цифри, а той повинен стежити і сказати "Стоп", якщо виголошена обумовлена цифра, наприклад "7". Можна ускладнювати правила: "Стоп" говорити лише в тому випадку, якщо перед цифрою "7" називалася цифра "6". Підтримати інтерес дитини до даної гри можна, замінивши слуховий матеріал на зоровий. За цим же принципом побудовані ігри "Не наслідуй", "Так і ні" не говорити", "Підлога, ніс, стеля", в яких передбачені правила обмеження деяких дій дитини.

Остання група рекомендацій, використовувана в спільній з дітьми діяльності, особливо значима, оскільки допомагає зняти напругу як у дитини, так і в дорослого, наблизити їх один до одного, відчути бажання і потреби один одного - одним словом, налагодити нормальне емоційно насичене життя дитяти в сім'ї.

Практичні поради батькам:

1. Почніть із себе

Батьки повинні усім серцем зрозуміти біду, що спіткала дитину. Мало знати, що треба робити. Без співчуття, любові і щирості жодні знання не допоможуть. Тільки внутрішньо прийнявши для себе ці знання, батьки зможуть правильно поводитися з дитиною: НЕ підвищувати голос і НЕ сварити дитину, НЕ сюсюкати і НЕ потурати, НЕ поспішати самим і НЕ квапити дитину, НЕ нервувати і НЕ дратуватися, НЕ міняти домовленостей і планів тощо. При цьому, в жодному разі дитина не повинна відчувати, що ви її жалієте!

2. «Ні» слову «ні»

Треба уникати крайнощів - надмірної суворості і надмірного потурання. Діти мають дотримуватися безпечних для себе і навколишніх правил поведінки, але кількість заборон треба звести до мінімуму, оскільки у гіперактивних дітей - понижена реакція на шум, зорові образи, негатив, тож заборони для них - пустий звук.

Заборони мають бути заздалегідь обговорені, чітко сформульовані, а ще дитина має чітко знати, яке покарання її чекає при порушенні. Не слід забороняти в категоричній формі (не вживайте слів „не можна“, „припини“, „ні“). Замість наказів - прохання (але не підлещуватись). Досягайте згоди і взаєморозуміння, пояснюйте, чому „не можна“, якщо не вдається - переключіть увагу дитини, бажано зі спокійним гумором: запропонуйте іншу можливу в цей момент діяльність чи розвагу; відреагуйте несподіваним для дитини чином (пожартуйте, повторіть дії дитини тощо); сфотографуйте дитину або підведіть її до дзеркала в ту хвилину, коли вона вередує; лишити дитину в кімнаті саму (якщо це безпечно). Якщо відволікти не вдається - запропонуйте альтернативний варіант (наприклад, дитина рве шпалери - дайте їй купу газет: „Хочеш рвати - рви, газет тобі надовго вистачить“).

Монотонно, однаковими словами, спокійно повторюйте своє прохання.

Не наполягати щоразу, щоб дитина вибачилася. У багатьох випадках, коли дитина заспокоїться, варто зробити вигляд, що нічого не сталося.

Не читайте нотацій, адже дитина все одно їх не чує і не сприймає. Якщо треба покарати - робіть це одразу, а не погрожуйте покаранням. Фізичні покарання - суворо заборонені! Ви можете дати поведінці (а не дитині!) негативну оцінку, тимчасово ізолювати її (якщо це безпечно!), відмовити їй у звичних розвагах тощо.

3. Хваліть, заохочуйте, радійте успіхам!

Гіперактивні діти не сприймають заборон і покарань, зате чудово реагують на похвалу. Тому треба частіше хвалити за успіхи, навіть незначні. Але нещира, незаслужена похвала - недопустима! Дитину треба хвалити завжди, коли їй вдалося довести справу до кінця. Особливо, якщо ця справа пов'язана з концентрацією уваги (розмальовування, читання, прибирання тощо). Тут буде не зайвий маленький подарунок чи привілей, дозвіл трохи

довше погуляти, цукерка тощо, але пильнуйте, щоб система заохочень не перетворилась на систему оплати. Завжди відзначайте успіхи - це зміцнює впевненість дитини у своїх силах.

4. Емоційний і фізичний контакт

Для гіперактивних дітей це дуже важливо. Треба обійняти, приголубити, погладити, заспокоїти у важких ситуаціях - і неконтрольовані емоції та м'язова напруга почнуть спадати.

5. Розпорядок дня.

Для гіперактивних дітей дуже важливим є дотримання розпорядку дня, який треба скласти разом з нею. Розпорядок дня (час для їжі, ігор, прогулянок, занять, сну), за умови його дотримання, діє на гіперактивну дитину заспокійливо. Оскільки їй через свою імпульсивність важко миттю переключитися з одної справи на іншу, бажано попередити її заздалегідь, а ще краще - виставити будильник чи таймер.

6. Доручення і обов'язки

Давайте дитині доручення, визначте щоденні обов'язки і контролюйте їх виконання (цьому знову ж таки допоможе розпорядок дня). Навіть якщо результати не такі гарні, як ви би хотіли, заохочуйте зусилля малюка. Доручайте нараз лише одну справу. Якщо завдання нове - поясніть і покажіть, як його виконувати. Пояснення (інструкція) має бути не довшим від 10 слів (довше гіперактивна дитина не дослухає - „відключиться”).

7. Контроль над собою

Навчіть дитину керувати своїми емоціями - цьому допоможуть «агресивні ігри» («Хочеш битися - бий, але не по людях чи тваринах. Ось тобі палиця - бий по землі, по каменю. Ось тобі камінь - спробуй влучити у ту мішень»). Залучайте і заохочуйте дитину до пасивних ігор, що вимагають концентрації уваги (лото, доміно, розмальовування, ліплення, читання тощо). Ці заняття дають змогу розслабитися, що надзвичайно важливо для гіперактивної дитини.

8. Уникнення емоційної перевтоми

Стежте, щоб дитина не засиджувалася перед телевізором чи комп'ютером - надмірна кількість вражень призводить до надмірного збудження, втраті самоконтролю. На неї шкідливо діють місця з натовпами людей (магазини, базари). Не ходіть з нею часто в гості. Бажано, щоб вона бавилася з однією дитиною, причому спокійною, флегматичною (чим більше дітей у грі - тим вище перезбудження). Не кваптесь віддавати дитину в дитячий садок.

9. Фізична активність

Прогулянки, фізичні вправи, біг - дуже корисні, вони допомагають скинути надлишок енергії. Але й тут запобігайте перевтомі, яка переростає у гіперактивність. М'яко зупиніть забігану дитину, обніміть за плечі, поставте якесь запитання, запропонуйте якусь справу - нехай трохи перепочине, але в жодному разі не наказуйте зупинитися і перепочити. Крім того,

гіперактивним дітям не слід брати участь у командних, іграх, де задіяні сильні емоції (футбол, баскетбол, естафети тощо).

10. Харчування

Гіперактивна дитина має отримувати достатньо вітамінів, мікроелементів, якомога менше смаженого, гострого, соленого, копченого, побільше - вареного, тушкованого, свіжих овочів і фруктів. Обов'язкове правило - якщо дитина не хоче їсти - не примушуйте її!

11. Власний куточок

Дитина повинна мати свою кімнату або свій куточок для ігор, навчання, де вона може усамітнитись. Оформлюючи дитячу кімнату чи куточок, уникайте яскравих кольорів, ламаних ліній. На робочому столику не має бути предметів, що відволікають увагу, адже малюк самотужки не може досягти того, щоб його нічого не відволікало. Столик має міститися якомога далі від телевізора, дверей, різного роду шуму. Його непосидючість є реакцією на зовнішні подразники, отже їх треба мінімізувати.

Рекомендації щодо ігор: спробуйте на початку гри створити позитивний емоційний настрій і підтримувати його протягом всього часу взаємодії з дитиною. Сядьте поруч, не забувайте дивитися один одному в очі, щиро дивуватися, радіти, використовувати ласкаві дотики.

Перш за все це ігри, безпосередньо направлені на збагачення емоційних відчуттів, розраховані на те, щоб розсмішити, здивувати, заспокоїти і тому подібне.

Наприклад, можна використовувати гру "Розкажи вірші руками", коли мама і дитина по черзі і разом намагаються різними рухами рук з використанням міміки показати зміст вірша. Або гра на узгодженість спільних рухів типу "Насос", "Кузня".

Г) Сором'язливість.

Методичні рекомендації вихователям та психологу:

1) Допомогти дитині підвищити самооцінку в конкретних видах діяльності - на заняттях, у вільний час.

2) Сором'язливий малюк боїться негативної оцінки, але це не означає, що оцінка йому не потрібна. Добре, коли дорослі, роблячи щось разом із дитиною, скажуть, що впевнені в її успіху, але готові допомогти, коли щось не виходитиме. Якщо малюк дуже зосереджений на оцінці, і це гальмує його дії, дорослим краще спробувати відволікти його від оціночного боку діяльності. Тут допоможуть ігрові приклади та почуття гумору, яке має бути спрямоване не на дитину, а на ситуацію в цілому. Наприклад, якщо довго не вдається скласти пірамідку, можна зробити її «живою» та наділити вередливим характером. Добре поговорити з малюком від імені вигаданого персонажа, розіграти кумедну ситуацію.

3) Рухливі ігри допомагають дітям висловлювати свої емоції та активізувати життєву енергію, встановлювати більш безпосередні стосунки з оточуючими. Ігри - змагання (кегли, м'яч, стрільба з лука з присосками,

подолання перешкод, боротьба та інші забави), які супроводжуються гучними вигуками і сміхом, також допоможуть соромливому дитині відчувати себе впевненіше. Організуючи такі ігри, краще створити для малюка ситуацію успішності (щоб він не відчував себе переможеним або відстаючим), а потім похвалити його за сміливість і спритність, висловити радість від того, що грали разом.

4) Емоційно-безпосередню взаємодію пом'якшує надмірний страх невдачі, осуду і заборон. Розкріпаченню емоційної сфери, краще освоєння мови емоцій добре сприяють ігри-пантоміми, такі як "Вгадай емоцію", "Де ми були, ми не скажемо, а що робили - покажемо", "Фанти" і інші. У таких іграх створюється емоційно-позитивна атмосфера, долаються внутрішні психологічні бар'єри, встановлюються дружні, безпосередні взаємини між дітьми і дорослим.

5) Дієвим прийомом боротьби з сором'язливістю є ігри-фантазії, в яких різні персонажі наділяються рисами самої дитини, а ситуації близькі до тих, які особливо хвилюють його, викликають тривогу або страх. Такі ігри допомагають дитині як би з боку подивитися на свої труднощі, зрозуміти, що вони бувають і в інших дітей, придбати досвід їх вирішення. Ігри на уяву можуть мати форму розповіді про дівчинку або хлопчика, які живуть в таких же обставин, потрапляють в різні життєві ситуації і знаходять вихід із них. Часто діти соромляться, а іноді і просто не вміють розповідати про свої проблеми, а слухаючи розповідь про іншу дитину, приписуючи йому свої переживання, вони стають більш відкритими для розмови про себе. Перед тим, як грати з малюком у такі придумані історії, дорослим слід засвоїти кілька правил:

- Обміркуйте, які ситуації є найбільш важкими для дитини. Налаштуйтеся на хвилю його почуттів, переживань, Погляньте на проблему очима дитини.

- Подумайте над сюжетом оповідання. Які думки ви хотіли б донести до дитини, які конкретні поради дати йому?

- Почніть розповідь про вигадані дівчинки чи хлопчика з опису деталей їх життя, схожих з життям дитини (наприклад, хлопчик живе в такому ж будинку, у нього є такий же брат або сестра, така ж собака або пташка). Ім'я вигаданого героя не має прямо збігатися з ім'ям дитини, але може мати деяку схожість з ним за звучанням.

Опишіть його переживання в конкретній ситуації як можна докладніше. Наприклад, якщо дитина часто соромиться приєднатися до гри однолітків, можна скласти історію про хлопчика, який боявся, що діти вважають його, негарним, неповоротким і будуть сміятися. Через це маля боявся дивитися в очі хлопцям, говорив дуже тихо, не знав, як треба попросити їх прийняти його в гру.

По ходу розповіді звертайтеся до дитини за доповненнями, щоб він став учасником обговорюваної проблеми і ситуації. Поставте йому питання,

про те, що ще подумав герой, як можна було б йому допомогти.

Потім введіть персонаж, який стане помічником дитини у вирішенні внутрішнього конфлікту. Це може бути мама, тато, старший брат чи сестра, добрий чарівник. Придумайте діалог малюка з помічником, в якому вони будуть обговорювати різні способи поведінки, а потім застосовувати їх у житті. Враховуйте дитячі коментарі до розповіді. Залучайте дитину до пошуку рішення. Намагайтеся зробити його активним учасником і співавтором історії.

Придумана історія повинна мати позитивний результат.

Після того, як ви разом обговорите поведінку вигаданого персонажа, поспостерігайте за поведінкою сором'язливого дитини в реальних ситуаціях його життя, перевірте, чи вплинула на нього гра. Постарайтеся зробити так, щоб історія мала продовження в залежності від поведінки дитини.

Намагайтеся зробити розповідь живою, дотепним, вводите в нього більше діалогів різних персонажів, наповнюйте його казковими елементами.

б) Крім придумування розповідей добре організовувати з дітьми ігри- драматизації. Їх персонажами можуть стати знайомі герої казок, тварини. По черзі програючи разом з дорослими ролі страшного вовка і боязкого зайчика, хитрої лисиці і маленькою мишки, сміливого хлопчика і соромливою дівчинки, дитина мимоволі знайде в них відгомони власного життя, навчиться боротися зі своїми страхами й тривогами. Добре, якщо батьки разом з дитиною виготовлять маски для таких ігор, з їх допомогою йому буде легше увійти в роль, "сховатися". Ефективний спосіб пом'якшення страху перед публічними ситуаціями - організація ігор з іншими дітьми. Наприклад, можна з кількома друзями дитини пограти в "дитячий садок", де діти і дорослий по черзі розігрують ролі виховательки і дітлахів, яким потрібно виступити перед іншими, наприклад, розповісти вірш або скласти розповідь по картинці. Сором'язливі діти довго не вирішуються почати відповідь, говорять повільно, невпевнено і тихо. Поступово в гру можна вводити обмеження за часом, включати вправи на гучність і виразність мови (детальніше див. Додаток І).

Практичні поради батькам:

1) Розширюйте коло знайомих своєї дитини, частіше запрошуйте до себе друзів, беріть дитину в гості до знайомих людей.

2) Не варто постійно турбуватися про дитину, прагнути оберігати її від небезпек, в основному придуманих вами, не намагайтеся самі зробити все за дитину, запобігти новим ускладненням, дайте їй певну міру волі і відкритих дій.

3) Постійно зміцнюйте в дитині впевненість у собі, у власних силах.

4) Залучайте дитину до виконання різних доручень, пов'язаних із спілкуванням, створюйте ситуації, в яких сором'язливій дитині довелося б вступити в контакт з «чужим» дорослим. Наприклад: «Треба довідатися, про що ця цікава книга з чудовими картинками. Давайте запитаємо в продавця і

попросимо дати їй нам подивитися». Звичайно в такій ситуації «вимушеного спілкування дитина спочатку на стільки соромиться, що вітається тільки пошепки, відводячи очі, і не відриваючись від руки матері. Зате, ідучи додому, прощається голосно й чітко, іноді навіть посміхається.

5) Сором'язливі діти обережні, їх лякає все нове. Вони схильні дотримуватися правил, бояться їх порушити. У сором'язливих дітей в більшій мірі сформована внутрішня заборона на дії та вчинки, за які сварять дорослі, а це може гальмувати їхню ініціативність і творчі прояви. Тому батькам варто замислитися, чи не занадто часто вони обмежують свободу дитини, її безпосередність і цікавість. Може, інколи варто порушити правила? Гнучка поведінка допоможе дитині позбутися страху бути покараною, надмірної скутості.

6) Головне, продемонструвати йому, що його старання та успіхи помічені та оцінені позитивно (це може бути навіть щось, на вашу думку, незначне - будиночок із кубиків, старанно намальований малюнок, правильно вдягнуте взуття).

Д) Ябедництво.

Методичні рекомендації вихователям та психологу:

1) Поважайте малюка, не вішайте на нього ярликів, підвищуйте самооцінку. Хваліть частіше, ніж лайте.

2) Ябедництво може бути викликане ревнощами. Дитина як би говорить: «Подивися, вона погано себе веде. Я ж краще, чому ви любите її більше?» Постарайтеся приділяти більше уваги «ябеді»: такій дитині не вистачає турботи і ласки. Підвищуйте її самооцінку. На скарги же реагуйте спокійно, не карайте ту дитину, а то закладете першу цеглинку цього ябедництва.

3) Перегляньте систему покарань і заохочень. Занадто багато «не можна»? Малюк намагається вмістити інших у ті ж вузькі рамки, в яких знаходиться сам.

4) Не кажіть «Гаразд, йди грай» або «Досить ябедничати!» Постарайтеся зрозуміти, що рухає малюком.

5) Не поспішати реагувати на скаргу, все обдумати і проаналізувати, оскільки ті, хто скаржиться, можуть використовувати педагога як спосіб шантажу та зброю у досягненні власних цілей.

6) Уникати прямих звинувачень і конкретних санкцій на адресу кривдників.

7) Вихователь має вміти диференціювати скарги двох типів:

- скарги, що вимагають оперативного втручання (діти планують зробити щось, що загрожує їх життю і здоров'ю, б'ються тощо),
- скарги, у відповідь на які ефективними будуть поради з дещо відстроченою реакцією на адресу кривдника.

8) Реагувати на скарги, виходячи з резюмування причин скарг:

- скарги дитини з дефіцитом уваги будуть змотивовані помстою,

образою, заздрощами;

- скарги дитини з завищеною самооцінкою і високим рівнем домагань, бажанням реалізувати себе як лідера, будуть змотивовані потребами у самоствердженні;

- скарги дитини ізольованої у колективі, будуть змотивовані виявом беззахисності, виглядатимуть як крик про допомогу.

Практичні поради батькам:

- 1) Задумайтеся, можливо, їй просто не вистачає вашої уваги.
- 2) Пам'ятайте, що пряма заборона «не ябедничай!» є найменш ефективною.
- 3) Контролюйте свої вислови про інших людей, намагайтеся знаходити позитивне в їхній поведінці та оцінці особистих рис.
- 4) Проговорюйте та "програвайте" з дитиною «спірні» ситуації, заохочуйте її самостійно оцінювати людські вчинки.
- 5) Навчіться відрізнити сьогоднішнє «ябедництво» від емоційних реакцій дитини.
- 6) Хваліть малюка частіше.
- 7) Якщо дитина постійно скаржиться, повсякденно демонструючи песимізм, батькам варто звернути увагу на себе, на власні скарги щодо оточуючих.
- 8) Якщо мають місце взаємні скарги дітей і вони ще не привели до конфлікту, потрібно запропонувати дітям домовитись, поступитись.

Е) Замкнутість.

Методичні рекомендації вихователям та психологу:

- 1) Усунення причин, що призвели до цього порушення;
- 2) Відновлення потреби дитини у спілкуванні, контактах з дорослими і однолітками;
- 3) Гармонізація відносин в сім'ї і групі однолітків;
- 4) Навчання дитини навичкам спілкування і встановлення контактів.

Дії психолога:

- На першій зустрічі не тиснути на дитину.
- Дії психолога не виходять за рамки того, що робить сама дитина.
- Виявити, що в ігрових діях приносить задоволення.
- Якщо позитивний ефект досягнутий - поступово урізноманітнювати задоволення дитини - довести, що разом з іншим краще гратися, ніж самому.
- Почати роботу по відновленню потреби дитини в афективному контакті з оточуючими людьми.
- Тільки після закріплення в дитини потреби в контакті, коли дорослий стає позитивним центром ситуації, можна почати ускладнення форм контактів, нові форми взаємодії і гри.
- Ускладнення форм контактів повинно іти поступово, з опорою на стереотип взаємодії. Дитина повинна бути впевненою, що засвоєні нею форми не будуть зруйновані.

- Ускладнення форм контакту повинно йти по шляху обережного введення нових деталей в структуру існуючих форм.
- Необхідно строго дозувати афективні контакти з дитиною.
- Завданням є не просто центрування дитини на психологу, а встановлення афективної взаємодії для сумісного оволодіння оточуючим світом. Рекомендуємо застосовувати вправи та ігри для корекції замкнутості (див. Додаток Й).

Практичні поради батькам:

- 1) Ні в якому разі не тисніть на дитину. Уявіть себе на його місці, стали б ви відвертими на питання: «Що з тобою відбувається? Чому ти завжди мовчиш? »
- 2) Для таких дітей характерний консерватизм, в той час коли потрібно їм зовсім інше - нововведення! Постарайтеся різноманітнити його життя, змінити графік сну і розваг.

ДодатокН

Семінар-практикум для педагогів під назвою " Рання профілактика негативних проявів у поведінці дітей»"

Мета: сприяти підвищенню професіоналізму, фахової майстерності педагогів, усвідомленню значущості проблеми виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці; формувати вміння використовувати загальні педагогічні та спеціальні корекційні методи подолання негативної поведінки у дітей; сприяти формуванню навичок постійного самоаналізу з подальшою творчою активізацією своєї професійної діяльності.

Хід 1 заняття включає в себе наступні елементи:

Вступна частина:

1. Вправа «Привітання»
2. Вправа «Хвилі по колу»;
3. Вправа «Правила».

Основна частина:

1. Презентація «Гіперактивна дитина»;
2. Вправа «Знайди 5 відмінностей»;
3. Аналіз проблемної ситуації;
4. Інформація « Гіпоактивна дитина»;
5. Робота «Творчої лабораторії».

Підсумкова частина:

1. Вправа «Мікрофон» або «Скажу відверто» (обмін думками);
2. Гра «Дощик» (рефлексія).

Хід 2 заняття включає в себе наступні елементи:

Вступна частина:

1. Вправа «Привітання»
2. Вправа «Хвилі по колу»;

3. Вправа «Правила».
- Основна частина:
3. Інформація «Тривожні діти»;
 4. Хвилинка відпочинку. Вправа «Рибаки і рибалки» (гра на розвиток швидкості реакції);
 5. Інформація. Танцетерапія.
 6. Практична вправа «Дельфін»;
 7. Вправа «Проблемні ситуації»;
 6. Вправа «Струмочок бажань».
- Підсумкова частина:
- Вправа «Мікрофон» або «Скажу відверто» (обмін думками);
- Гра «Дощик» (рефлексія).

Додаток О

Семінар-практикум для батьків під назвою " Білі плями сімейного виховання " включає проведення наступних занять:

Заняття №1

Тема: Стилі батьківської поведінки.

Мета: підвищення рівня знань батьків про стилі батьківського виховання, психологічне здоров'я дитини; виховувати дружність, взаєморозуміння, колективізм.

Хід заняття включає в себе наступні елементи:

Вступне слово Основна частина:

- Обговорення «Стилі батьківської поведінки та виховання та їх вплив на виникнення негативної поведінки у дітей»;
- Рекомендації щодо виховання дітей з негативними поведінковими проявами;
- Робота в групах «Колективний запис» (чинники виникнення негативної поведінки дошкільника);
- Вправа «Емблема сім'ї»;
- Вправа «Любительське фото» для групового альбому» (малювання). *Підсумкова частина:*
- Вправа « Вільний мікрофон»;
- Вправа «Рефлексія».

Заняття №2

Тема: Щастя сім 'ї не виникає саме собою.

Мета: сприяти розумінню, що успіх виховання залежить від стосунків батьків в сім'ї, виховання доброзичливості, людяності, тактовності й відповідальності; забезпечення засобами самопізнання.

Хід заняття включає в себе наступні елементи:

Вступна частина:

- 2.1.1. «Бейджики»;
- 2«Інтерв'ю»;

2.2. Правила групи «Сімейний кодекс»;

2.3. «Очікування».

Основна частина:

2.3.1. Вправа «Піраміда взаємозв'язку»;

2.3.2. Інформаційне повідомлення «Щастя сім'ї не виникає саме собою»:

– Від стосунків у сім'ї залежить успіх виховання дитини;

– Роль батька та матері у вихованні дитини.

2.3.3. Вправа «Квітка дитинства»;

2.3.4. Вправа «Острови»;

2.3.5. Вправа «Згода - незгода - оцінка»;

2.3.6. Мозковий штурм «Конструктивне спілкування у родині- це...»;

Підсумкова частина:

2.3.6.1. Дерево підсумків.

Заняття №3

Тема: Чи затишно дитині у вашій родині?»

Мета: підвищити рівень психолого-педагогічної освіти батьків; сприяти самопізнанню, вчити робити життєво важливі висновки; формувати почуття відповідальності за виховання власної дитини.

Хід заняття включає в себе наступні елементи:

Вступна частина»

1. «Бейджики»;

2. Привітання;

3. Правила групи;

4. Вправа «Очікування».

Основна частина:

1. Вправа «Коли я був маленький, я хотів, щоб мої батьки...»;

2. Вправа «Розтули кулак»;

3. Інформаційне повідомлення « Як навчити дитину бути слухняною?» Пам'ятка для батьків.

4. Мозковий штурм «Діти потребують до себе уваги та любові»;

5. Вправа «Не роби поспішних висновків».

Підсумкова частина;

1. Дерево підсумків.